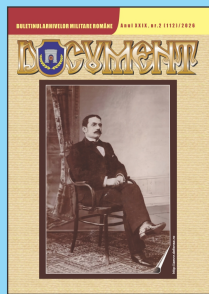

DOCUMENT

Coperta 1 – Victor Babeș (28 iulie 1854-19 octombrie 1926), sursa: *internet*, fototeca Muzeului Victor Babeș

Coperta 4 – Itinerarul bricului „Mircea” în Campania 15 iunie-17 septembrie 1926

Editor coordonator:

Locotenent-colonel Marius-George TUDOSĂ

Redactor-șef:

Dr. Teodora GIURGIU

Tel./fax: 021-318.53.85, 021-318.53.67/1022309

amnr@mapn.ro

Redactori:

Daniela Florentina BORCAN, Dr. Lucian DRĂGHICI,
Dr. Oana Anca OTU, Raluca TUDOR

Coperte:

Valentin MACARIE, Mădălina DANCIU

Tehnoredactare computerizată:

Mădălina DANCIU

Consiliul științific:

• Conf. univ. Dr. Florian BICHI

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

• Prof. univ. Dr. Valentin CIORBEA

Membru titular al Academiei Oamenilor de Știință din România

• Prof. univ. Dr. Marian COJOC

Universitatea „Ovidius” Constanța

• Colonel Dr. Liviu CORCIU

Secretariatul General al Ministerului Apărării Naționale

• Colonel (r) prof. univ. Dr. Alesandru DUȚU

Comisia Română de Istorie Militară

• Colonel (r) prof. univ. Dr. Ion GIURCĂ

Comisia Română de Istorie Militară

• Dr. Luminița GIURGIU

Comisia Română de Istorie Militară

• Comandor (r) Dr. Marian MOȘNEAGU

Centrul de Cercetare a Conlucrării Bisericii Ortodoxe cu Armata României „General Paul Teodorescu”

• Colonel (r) prof. univ. Dr. Alexandru OȘCA

Comisia Română de Istorie Militară

• Prof. univ. Dr. Petre OTU

Comisia Română de Istorie Militară

• Prof. univ. Dr. Dumitru PREDA

Membru corespondent al Academiei Române

• Prof. univ. Dr. Ioan SCURTU

Membru titular fondator al Academiei Oamenilor de Știință din România

• Dr. Alin SPĂNU

Universitatea din București

• General de brigadă (r) Dr. Mircea TĂNASE

Comisia Română de Istorie Militară

Sumar în limba engleză:

Dr. Teodora GIURGIU

Distribuție:

Agenția Media a Armatei

Adresa redacției:

Drumul Taberei nr. 7H, sector 6, cod 61353,

București. Tel./fax: 021-318.53.85; 021-318.53.67/1022309

e-mail: amnr@mapn.ro

http://amnr.defense.ro

Buletinul Arhivelor Militare Române apare trimestrial, sub egida Arhivelor Militare Naționale Române. Publică articole pe teme de istorie universală și românească, precum și documente provenind din Arhivele Militare Române, dar și din alte arhive din țară sau străinătate.

Responsabilitatea pentru conținutul articolelor revine autorilor. Manuscrisele nu se înapoiază. Reproducerea articolelor sau a documentelor publicate se poate face numai cu indicarea autorului articolului și a titlului revistei.

ISSN 1454-0924

Tiparul este executat

la Centrul Tehnic-Editorial al Armatei

C. 315/2026 B 00139

STUDII/DOCUMENTE

Ordinul „Coroana României” conferit, în 1890, lui Victor Babeș

Dr. Laurențiu-Ștefan SZEMKOVICS

1

Sărbătorirea victoriei de la Plevna în publicistica anilor 1877-1912

Dr. Elena GHEORGHE

4

Vizita suveranilor români în Basarabia (20-25 mai 1920) consemnată în paginile „Monitorului Oficial”

Dr. Luminița GIURGIU

Dr. Teodora GIURGIU

20

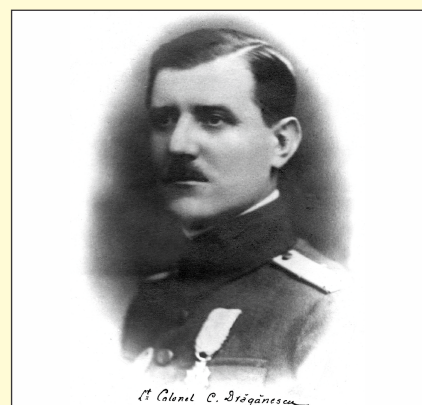
Bricul „Mircea” – final de carieră pe scena mărilor
Comandor (r) Dr. Marian MOȘNEAGU

30

Memoria războiului. File din istoria Arhivelor Militare (1939-1945)

Dr. Oana-Anca OTU

42

ORDINUL „COROANA ROMÂNIEI” CONFERIT, ÎN 1890, LUI VICTOR BABEȘ

Dr. Laurențiu-Ștefan SZEMKOVICS¹

Victor Babeș s-a născut la 28 iulie 1854, la Viena. A fost fiul publicistului și juristului Vincențiu Babeș. A făcut studii medicale la Budapesta și Viena, unde și-a luat doctoratul în medicină; și-a continuat specializarea la Berlin, Heidelberg, München, Paris și Strasbourg (1882-1886).

Victor Babeș

A fost asistent (1874-1881) și profesor (1885-1887) la Catedra de histopatologie a Facultății de Medicină din Budapesta, profesor de anatomie patologică și bacteriologie la Facultatea de Medicină din București (1887-1926).

În 1887, a pus bazele Institutului de Patologie și Bacteriologie din București – primul institut de cercetări științifice înființat în România –, în cadrul căruia a organizat, în 1888, al doilea centru de vaccinare antirabică din lume după cel creat de Louis Pasteur la Paris. Creator al școlii române de morfopatologie și microbiologie, a publicat, în 1885, împreună cu savantul francez André Victor Cornil, cel dintâi tratat complet de bacteriologie din lume – *Les bactéries et leur rôle dans l'étiologie, l'anatomie et l'histologie pathologique des maladies infectieuses*.

A adus contribuții de renume mondial în studiul difteriei, leprei, malariei, pelagrei, tuberculozei, turbării etc., descoperind corpusculii virotici din celulele creierului animalelor turbate („corpusculii Babeș-Negri”) și peste 50 de germeni patogeni noi. Considerat chiar de Louis Pasteur drept unul dintre cei mai competenți specialiști în problemele turbării, datorită atât studiilor referitoare la anatomia patologică a acestei afecțiuni, cât și perfecționărilor aduse tehnicii de vaccinare antirabică la numai trei ani de la inițierea ei (tratament asociat: vaccin și

ser antirabic, cunoscut drept „metoda română de tratament antirabic”).

În 1895, a formulat principiul serovaccinării. A preparat diverse seruri și vaccinuri pentru prevenirea și combaterea în masă a unor boli transmisibile. A inventat un nou tip de termostat, precum și o serie de metode de colorare a bacteriilor și ciupercilor din culturi și din preparatele histologice.

A fost al doilea după Louis Pasteur care a studiat „concurența vitală” dintre speciile bacteriene și a introdus pentru prima oară în lume tehnica antibiogrammei.

Rezultatele cercetărilor sale se regăsesc în mai multe lucrări, între care: *Bolile țărânului român* (1901); *Die lepra* (1901); *Die Pelagra* (1902); *Traité de la rage* (1912); *Cercetări asupra serului antidifteric* (1913); *Studii asupra combaterii holerei* (1914); *Anatomia patologică specială* (2 vol., 1922 și 1925), dar și articole apărute în revistele de specialitate fondate de el: „Analele Institutului de Patologie și Bacteriologie” (1889), „România medicală” (1893) și „Archives des sciences médicales” (1895).

A fost creatorul metodei experimentale în igiena românească. *Studiul filtrelor de nisip ale apeductului orașului București* (1889) și *Asupra unui nou principiu aplicat la sterilizarea apei* (1892) au fost primele contribuții științifice românești în domeniul igienei comunale.

În 1892 a publicat, împreună cu Gheorghe Marinescu și Paul Block, un *Atlas de histologie patologică a sistemului nervos*.

A fost membru fondator al Societății Anatomice din București (1900), membru corespondent al Academiei de Medicină din Paris, membru al Comitetului Internațional pentru Combaterea Leprei din Paris; triplu laureat al Academiei de Științe din Paris. A fost distins cu premiile „Montyon” și „Bréant”. S-a numărat printre donatorii Academiei Române, căreia i-a lăsat, în 1924, o sumă destinată premierii celor mai bune lucrări în domeniul biologiei. A fost membru corespondent (1 aprilie 1889), membru titular (11 martie 1893) și vicepreședinte al Academiei

Române (14 aprilie 1899–6 aprilie 1900 și 8 octombrie 1918–11 iunie 1919).

A încetat din viață la București, în 19 octombrie 1926².

Prin Decretul Regal nr. 1.655 din 10 mai 1890³, Victor V. Babeș, profesor universitar, director al Institutului de Bacteriologie, a fost numit membru al Ordinului „Coroana României” în gradul de Ofițer.

Prezentăm, apelând la sigilografie⁴ și la faleristică⁵, descrierea distincției onorifice, precum și reproducerea grafice, care provin de la Arhivele Naționale Istorice Centrale (fotografia) și de la colecționarul Nelu Aldea (decorația).

Ordinul „Coroana României” a fost instituit prin Legea nr. 1.244 din 10 mai 1881⁶ și avea scopul de a recompensa serviciile aduse statului. Conform Regulamentului Ordinului „Coroana României”

Ordinul „Coroana României” în gradul de Ofițer, model 1881
(avers și revers)

nr. 2002 din 6 august 1885⁷: «Decoratiunea acestui Ordin este o cruce cu ramuri egale; fiecare ramură e de smalt roșu, având împrejur o dungă albă, între ramuri e cifra regală. În mijlocul crucii e un medalion cu două fețe: partea de deasupra conține coroana regală de oțel, pe smalt roșu; împrejur, pe un cerc de smalt alb, e scris, în partea superioară: PRIN NOI ÎNȘINE, și în partea inferioară, 14 MARTIE 1881. Reversul medalionului poartă scris la mijloc, pe smalt roșu: 1866, 1877, 1881. Crucea e atârnată de o panglică albastru-închis, cu câte o dungă pe fiecare latură de culoarea oțelului. Cavalerii poartă pe partea stângă a pieptului, atârnată de panglică, crucea prescrisă mai sus, în mărime de 40 milimetri, având cifra regală, între ramuri, de argint. Ofițerii poartă aceeași cruce, însă cu cifra regală, între ramuri, de aur, și cu rozetă pe panglică»⁸.

The Order of the “Crown of Romania” conferred in 1890 to Victor Babeș Laurențiu-Ștefan Szemkovics, Ph.D.

Abstract: The article presents, using sigillography and phaleristics, the Order of the “Crown of Romania” in the rank of Officer, which was conferred in 1890 on the doctor Victor Babeș.

Keywords: sigillography, phaleristics, “Crown of Romania” Order, doctor, Victor Babeș.

NOTE

¹ Arhivele Naționale ale României.

² Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române: 1866-2022. Dicționar*, Partea I (A-L), ediția a VI-a, revăzută și adăugită, cuvânt înainte: acad. Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române, București, Editura Academiei Române, 2023, pp. 92-93.

³ Publicat în „Monitorul Oficial” nr. 98 din 1(13) august 1890, p. 2427.

⁴ Sigilografia este disciplina auxiliară a istoriei care se ocupă cu studiul sigiliilor și matricelor sigilare. Franceză la origine, această disciplină nu a întârziat să se extindă în toată Europa, pretutindeni unde, încă din Evul Mediu, se impunea obiceiul de a valida documentele cu sigiliu; Jean-Luc Chassel, *Les sceaux dans l'Histoire, l'Histoire dans les sceaux*, în

Les sceaux, sources de l'histoire médiévale en Champagne. Actes des tables rondes de la Société française d'héraldique et de sigillographie (Troyes, 2003-Reims, 2004) sous la direction de Jean-Luc Chassel, Paris, Société française d'héraldique et de sigillographie, 2007, p. 9.

⁵ Faleristica este disciplina auxiliară a istoriei care se ocupă cu studiul decorațiilor (ordine, cruci, medalii și semne onorifice); Dorel Bahrin, *Sistemul decorațiilor militare – 2000. Sistemul național de decorații*, Editura Economică, București, 2005, pp. 11-12.

⁶ Act normativ aflat, sub formă de copie, la Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond Ministerul Afacerilor Externe. Cancelaria Ordinului, dosar nr. 642.

⁷ Publicat în „Monitorul Oficial” nr. 103 din 10/22 august 1885, p. 2100.

⁸ Laurențiu-Ștefan Szemkovics, *Decorație primită de George Pop de Băsești, Teodor Mihali și Ștefan Cicio-Pop (1918)*, în „Analele Aradului”, Colecția „Astra Arădeană – 1863”, anul V, nr. 5, Supliment, Asociația Națională Arădeană pentru cultura poporului român, „Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2019, pp. 119-129; idem, *Decorație primită în 1918 de Vasile Goldiș, Alexandru Vaida-Voevod, Miron Cristea și Iuliu Hossu*, în „Administrație românească arădeană. Studii și comunicări din Banat-Crișana”, vol. XIV, 100 de ani de administrație arădeană, „Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2019, pp. 471-475; idem, *Decorație conferită lui Feneș Dionisie din Făget (1922)*, în „Restituiri bănețene”, IX, Societatea de Științe Istorice din România - Filiala Lugoj, Editura Eurostampa, Timișoara, 2021, pp. 247-253; idem, *Decorație conferită șefului Poliției Turnu-Severin (1922)*, în „Cronica de Severin”, anul X, nr. 333, 7 septembrie 2021, p. 4; idem, *Decorație de la 1922 conferită notarului de la Prefectura județului Sălaj*, în „Caiete Silvane”. Revistă de cultură sub egida Uniunii Scriitorilor din România, nr. 199, august 2021, p. 38; idem, *Două decorații conferite Episcopului Visarion Puiu (1912, 1924)*, în „Muzeul Presei Românești”, anul I, nr. 4, noiembrie 2021, pp. 15-16; idem, „Prin noi înșine”, în „Pentru Patrie”, editată de Ministerul Afacerilor Interne, nr. 9, 2021, p. 50; idem, *Ordinul „Coroana României” acordat în 1922 unui preot și ajutorului de primar al orașului Turnu-Severin*, în „Cronica de Severin”, anul XI, nr. 348, 4 ianuarie 2022, p. 4; idem, *Ordinul „Coroana României” conferit unui deputat al Colegiului III Ialomița (1897)*, în „Helis”, anul XX, nr. 1-2-3 (222-223-224), ianuarie-februarie-martie 2022, Editor Asociația culturală Helis, p. 19; idem, *Decorație acordată în 1922 comandantului sergenților din Arad*, în „Gutenberg Universul Cărtii”, publicație trimestrială editată de Editura Gutenberg Univers Arad - România, anul XIV, nr. 52, septembrie 2022, pp. 24-26; idem, *Decorație conferită președintelui Comunității Israelite din Cernăuți (1922)*, în „Studia Iudaica Aradensis”, VII / 2022, Arad, „Vasile Goldiș” University Press, pp. 195-196; idem, *Decorație conferită prim-președintelui Tribunalului Buzău (1922)*, în „Analele Buzăului”. Buletin științific al Muzeului Județean Buzău, XIII, Buzău, 2021, pp. 163-168; idem, *Distincții onorifice acordate clerului român în 1918*, în „Crisia”, nr. XLVIII, 2018, Editura Muzeului Țării Crișurilor, Oradea, pp. 209-221; idem, *Ordinul „Coroana României” acordat în 1897 președintelui Camerei de Comerț din Brăila*, în „Analele Brăilei”, Serie Nouă, anul XXII, nr. 22, Brăila, 2022, pp. 77-90; idem, *Ordinul „Coroana României” acordat în 1922 medicului șef al Spitalului de copii din Arad*, în „Gutenberg Universul Cărtii”, anul XV, nr. 55, martie 2023, pp. 13-15; idem, *Ordinul „Coroana României” conferit în 1897 unui profesor de la Liceul „Traian” din Turnu-Severin*, în „Cronica de Severin”, anul XI, nr. 381, 4 octombrie 2022, p. 4; idem, *Ordinul „Coroana României” conferit lui Bogdan Petriceicu Hasdeu (1882, 1886)*, în „Revista Arhivelor”, XCV (2018), nr. 1-2, pp. 7-13; idem, *Ordinul „Coroana României” conferit în 1920 unui preot și unor canonici francezi*, în „Muzeul Presei Românești”, anul III, nr. 9, februarie 2023, pp. 22-25; idem, *Ordinul „Coroana României” acordat în 1905 prim-rabinului din București*, în „Realitatea Evreiască”, anul LXV, nr. 620-621, 1-31 decembrie 2022, p. 8; idem, *Pompieri români decorați cu distincții onorifice în 1919*, în „Pompierii Români”, 9/2018, pp. 32-33; idem, *Decorație conferită episcopului Aradului în 1926*, în „Studia Theologica et Historica Aradensia”, anul V, nr. 5, 2023, pp. 36-43; idem, *Ordinul „Coroana României” decernat în 1923 directorului Școlii inferioare de meserii din Giurgiu*, în „Sud”. Revistă editată de „Asociația pentru Cultură și Tradiție Istorică Bolintineanu”, anul XXVII, nr. 3-4 (264-265), martie-aprilie 2023, p. 29; idem, *Decorație conferită în 1921 unor președinți și unor procurori generali de la Curțile de apel din Cluj, Oradea-Mare,*

Târgu Mureș și Timișoara și de la Tribunalul din Sibiu, în „Pro Lege”, Serie Nouă, anul XXXIII, nr. 1/2023, pp. 222-226; idem, *Ordinul „Coroana României” decernat în 1904 secretarului primăriei și polițaiului orașului Târgu-Jiu*, în „LITUA”. Studii și cercetări, XXV, Muzeul Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu”, Târgu-Jiu, 2023, pp. 209-213; idem, *Ordinul „Coroana României” acordat în 1915 lui Constantin Nottara*, în „Independența Română - Independența prin cultură”, anul VII, nr. 82, iulie-august 2023, p. 47; idem, *Ordinul „Coroana României” conferit în 1922 secretarilor generali ai Ministerului de Interne și Consiliului de Miniștri*, în „Pentru Patrie”, editată de Ministerul Afacerilor Interne, nr. 8, 2023, pp. 48-49; idem, *Ordinul „Coroana României” conferit în 1923 unui subrevizor școlar la Oradea-Mare*, în *In Memoriam Sever Dumitrașcu*, coordonatori: Florin Sfrengeu, Florina Ciure, Editura Muzeului Țării Crișurilor/Ratio et Revelatio, Oradea, 2023, pp. 345-356; idem, *Ordinul „Coroana României” acordat în 1897 polițaiului orașului Turnu-Severin*, în „Cronica de Severin”, anul XII, nr. 436, 5 decembrie 2023, p. 4; idem, *Ordinul „Coroana României” conferit lui Mihail Pherekyde (1881, 1886)*, în „Independența Română - Independența prin cultură”, anul VIII, nr. 85, ianuarie-februarie 2024, p. 47; idem, *Ordinul „Coroana României” decernat în 1897 unor persoane din județul Dolj*, în „Oltenia. Studii. Documente. Culegeri”, Seria a IV-a, nr. 11, 2023, Editura SITECH, Craiova, 2023, pp. 61-73; idem, *Ordinul „Coroana României” conferit în 1913 șefului de vamă la T. Severin*, în „Cronica de Severin”, anul XIII, nr. 452, 9 aprilie 2024, p. 4; idem, *Decorație conferită în 1921 lui Ioan G. Bibicescu*, în „Magazin istoric”, anul LVI, Serie nouă, nr. 7, iulie 2024, pp. 106-107; idem, *Decorație acordată în 1904 lui Nicolae Petrașcu*, în „UZP”, nr. 35, 2024, p. 37; idem, *Ordinul „Coroana României” acordat în 1917 lui Vasile G. Morțun*, în „Independența Română - Independența prin cultură”, anul VIII, nr. 90, noiembrie-decembrie 2024, p. 47; idem, *Decorație conferită în 1888 ministrului Justiției*, în „Pro Lege”, Serie Nouă, anul XXXIV, nr. 2/2024, pp. 288-294; idem, *Decorație conferită în 1922 lui Sebastian Olariu*, în „Restituiri bănețene”, XII, Societatea de Științe Istorice din România - Filiala Lugoj, Editura Eurostampa, Timișoara, 2024, pp. 164-169; idem, *Ordinul „Coroana României” conferit în 1924 unor oficiali și unor membri în Comitetul pentru comemorarea centenarului nașterii lui Avram Iancu*, în „Document”. Buletinul Arhivelor Militare Române, anul XXVII, nr. 4 (106), 2024, pp. 41-43; idem, *Decorație conferită în 1922 unor deputați de Bihor*, în „Analele Universității din Oradea”, Fascicola Istorie-Arheologie, tom XXXIV, Editura Universității din Oradea, 2024, pp. 201-206; idem, *Ordinul „Coroana României” conferit în 1890 lui Alexandru Marghiloman*, în „Independența Română - Independența prin cultură”, nr. 92, martie-aprilie 2025, p. 47; idem, *Ordinul „Coroana României” conferit în 1930 lui Paul Teodorescu*, în „Misiunea”. Revista Centrului de Cercetare a Conlucrării Bisericii Ortodoxe cu Armata României „General Paul Teodorescu”, anul XII, nr. 1 (XII), 2025, pp. 136-140; idem, *Ordinul „Coroana României” acordat în 1922 unui fost senator din Turnu-Severin*, în „Obiectiv mehedintean”, anul XXVII, nr. 1286, 17 iulie 2025, p. 10; idem, *Ordinul „Coroana României” conferit în 1924 unui institutor la Baia de Aramă, județul Mehedinți*, în „Obiectiv mehedintean”, anul XXVII, nr. 1289, 7 august 2025, p. 11; idem, *Ordinul „Coroana României” conferit în 1906 lui Gheorghe Teodorescu-Kirileanu*, în „Antiteze”. Revistă de literatură și artă, Seria a III-a, anul XXV, nr. 70/71, 2025, pp. 61-64; idem, *Ordinul „Coroana României” acordat în 1894 prim-procurorului Tribunalului Mehedinți*, în „Obiectiv mehedintean”, anul XXVII, nr. 1296, 25 septembrie 2025, p. 11; idem, *Distincție onorifică decernată în 1922 lui Constantin Brâncuși*, în „Muzeul Presei Românești”, anul VI, nr. 21, martie 2026, pp. 9-11.

SĂRBĂTORIREA VICTORIEI DE LA PLEVNA ÎN PUBLICISTICA ANILOR 1877-1912

Dr. Elena GHEORGHE¹

Căderea Plevnei, la 28 noiembrie 1877, a marcat un moment de cotitură în istoria războiului ruso-otoman (1877-1878). Predarea generalului Osman Pașa către colonelul român Mihail Cristodulo Cerchez a însemnat nu doar o victorie militară, ci și consolidarea poziției internaționale a României, deschizând calea spre recunoașterea independenței sale.

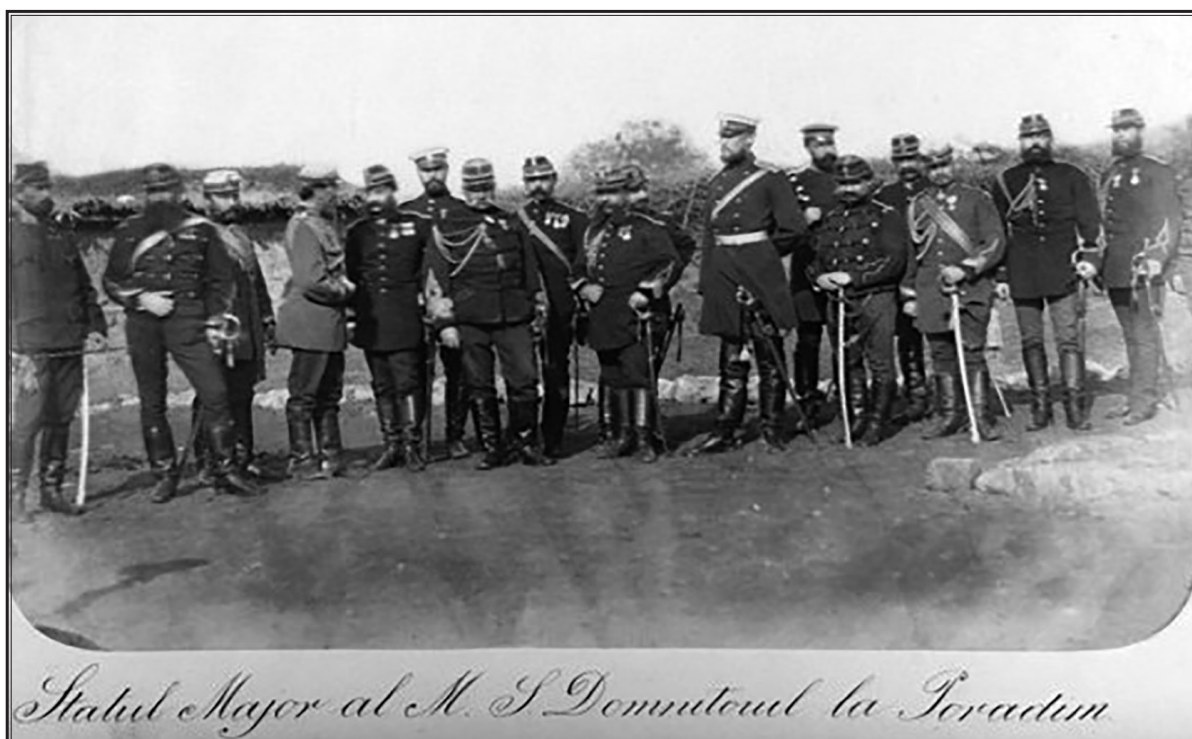

Mihail Cristodulo Cerchez
(aici în grad de general)

În dimineața zilei de 28 noiembrie 1877, la ora 7 și jumătate, toată armata otomană, condusă de Osman Pașa, a atacat corpul de armată, care ocupa linia de împresurare pe malul stâng al Vidinului, cu intenția de a deschide o ieșire. Deși atacul a fost condus cu o bravură extraordinară, după 5 ore de luptă, turcii au fost respinși. Comandantul turc, rănit la picior în timpul luptei, s-a predat împreună cu toată armata sa.

Osman Pașa

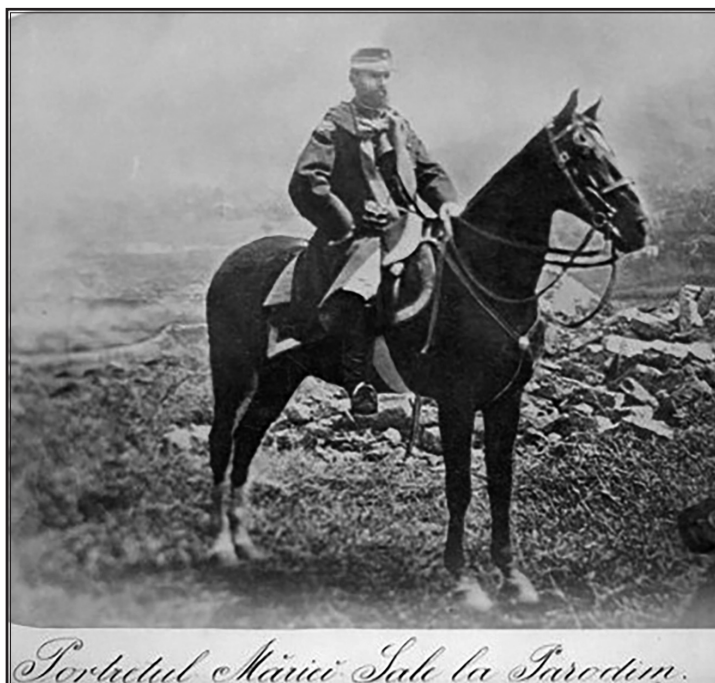

„Statul Major al M.S. Domnitorul la Poradim” (Carol Popp de Szathmári, Albumul resbelului 1877-78)

Această încercare de ieșire prin forță era așteptată de aliați, care și-au consolidat liniile de apărare și trupele au fost dispuse astfel încât puteau fi aduse la locul atacat într-un timp foarte scurt. Traseul lor era stabilit cu precizie, drumurile deveniseră practicabile și chiar avuseseră loc exerciții de simulare a atacului pentru a vedea în cât timp și cu ce forțe s-ar putea acționa în eventualitatea unei astfel de operațiuni. Astfel, în timp ce încercarea de ieșire a turcilor era zdrobită de armata rusă, soldații români din Diviziile 2, 3 și 4 au făcut joncțiunea în spatele lor, astfel încât, aceștia, încercuți din toate părțile, au încetat lupta și au arborat drapelul alb.

Osman Pașa, rănit și adăpostit într-o casă din apropiere, a trimis un ofițer superior turc la colonelul Cerchez pentru o înțelegere în privința viitorului trupelor sale. În fața acestuia și a mai multor oficiali din Statul Major, a declarat că se consideră prizonier împreună cu armata sa, dar a fost informat că numai A.S.I. Marele Duce Nicolae – comandantul șef al trupelor imperiale și Î.S. Domnitorul României vor decide în privința sorții armatei prizoniere.

Întâlnirea celor trei comandanți militari a avut loc după ora 3 după-amiaza, când Principele Carol a intrat în oraș aclamat frenetic de armata

„Portretul Măriei Sale la Poradim” (Carol Popp de Szathmári, Albumul resbelului 1877-78)

însuși, care i-a înmănat înapoi sabia ca semn de stimă pentru apărarea sa demnă.

Calitățile sale au fost apreciate și de publiciștii români de la București, care își îndemneau cititorii ca „în mijlocul lacrimilor pentru vitejii care nu mai sunt, în fața victoriei ce ne-a dat-o eroismul lor (...) să aducem un omagiu marelui căpitan inamic, care a salvat onoarea Turciei”. Și asta pentru că „Osman Pașa a fost un om superior, care s-a împotrivit ca o stâncă puternică înaintării entuziaste a rușilor; el a zdrobit din câteva lovituri o mare parte din armata dușmană

țării sale și a băgat spaima în rândurile ei, încât Europa uimită a recunoscut puterea de viață a Turciei și începuse să creadă, că [sic!] campania creștinilor contra semilunii era pierdută; (...) Osman-pașa a încercat o ieșire impetuoasă, a dat o bătălie

Predarea lui Osman Pașa

crâncenă, s-a luptat ca un erou pentru țara sa și, numai rănit, cu armata zdrobită și cu Plevna pătrunsă, s-a predat învingătorilor. Osman-pașa și-a îndeplinit ca un mare cetățean, până în urmă datoria sa către patrie. El merită stima învingătorilor”³. Cu toții îl considerau ca fiind persoana, care „a scăpat onoarea armatei turcești și a imperiului otoman”⁴.

În această zi, pe platoul din fața Plevnei s-a slujit un Te Deum de mulțumire pentru victoria obținută, apoi M.S. Domnitorul i-a înmănat M.S. Împăratului Colanul Ordinului „Sf. Andrei” cu spade⁵.

Telegrama, care anunța victoria de la Plevna, a ajuns în București în seara zilei de 28 noiembrie 1877, la ora 19. Toate ziarele au dedicat pagini speciale evenimentului: „Osman-pașa s-a predat. Plevna se află în puterea armatei ruse și armatei române”⁶; „Plevna a căzut. Trăiască România liberă și independentă! Trăiască armata română! să fie strigătul unanimității de la o margine la alta a pământului românesc (...). Chemat împotriva Plevnei de interesele noastre și ale aliaților noștri, poporul latin de la Dunăre a dovedit lumii întregi, că eroismul n-a pierit din sângele românesc”⁷. Cu toții erau conștienți de riscul asumat prin participarea noastră la războiul ruso-turc, de importanța victoriei armatelor aliate și așteptau cu nerăbdare întoarcerea „în triumf a soldaților și a Domnul Țării, strălucitul lor căpitan”⁸.

„Telegraphul” (30 noiembrie 1877)

Populația Bucureștiului, „atât junimea, cât și comercianții împinși de un entuziasm indescribibil și bine simțit, porniră cu facile aprinse și cu muzica gardei civile în frunte, purtând și făcând să falăie o mulțime de stindarde cu culorile țării. Această spontană manifestațiune merse la palatul de la Cotroceni ca să aducă felicitările și urările Prea Înaltei noastre Doamne, pentru victoria raportată de Augustul Comandant al Armatei de Vest,

M.S. Domnitorul Românilor. (...) Măria sa, adânc mișcată, răspunse cu graciositate, mulțumind tuturor cetățenilor ce veniseră a împărtăși bucuria unei asemenea știri fericite. După aceea, muzica intonă imnul național și cetățenii porniră spre oraș în repetate strigări de ura”⁹.

În tot acest parcurs mulțimea striga „să trăiască armata și independența română”, fiind primită de aclamațiile populației ieșite la ferestre: „Domnul Ion Brătianu ieșind în fața mulțimii, care venise să-l felicite, a ținut o mică improvizație în care a arătat mulțumirea sa pentru faptul că românii nu și-au pierdut nimic din vitejia străbună și că sunt cu adevărat descendenți ai lui Mihai”¹⁰.

A urmat apoi un discurs al profesorului Dimitrie Ionescu în fața statuii lui Mihai Viteazu și deplasarea la locuința domnului Rosetti, care „a arătat că prin stăruință s-a luat Plevna și a îndemnat pe cetățeni să fie întotdeauna stăruitori, să nu obosească, căci după

luarea Plevnei lui Osman”, mai era „încă o altă Plevnă, aceea a libertății pe care o amenință reacțiunea”¹¹.

Întreaga mulțime a mers apoi la reprezentantul Imperiului Rus, Gorceakov, care, în fața hotelului unde stătea, a strigat cu o voce puternică „să trăiască România și brava ei armată”¹². Cu toții s-au retras în jurul orei 1 dimineața, așteptând detaliile marelui eveniment¹³.

A doua zi, pe 29 noiembrie 1877, președintele Camerei a anunțat căderea Plevnei și a rugat să se trimită felicitări Domnitorului și Împăratului Alexandru; a fost trasă la sorți o delegație formată din 20 de persoane, care să meargă la Cotroceni și să o felicite pe Principesa Elisabeta¹⁴. În prezența ministrului de Finanțe și a doamnelor de onoare, delegația Camerei Deputaților a fost primită la palat, la ora 16, ocazie cu care „Domnul președinte al Adunării a rostit următoarele cuvinte: (...) Reprezentanții națiunii ne-au făcut onoarea de a ne însărcina de a prezenta Înălțimii Tale felicitările și sentimentele lor de devotament pentru Măria Ta, care, pe când ilustrul Căpitan conducea armata română la glorie, ca o mamă duioasă vindecă rănilor oștenilor și-i retrimitea astfel, veseli și puternici la noi biruințe. Să trăiți Măriile Voastre, pentru a iubi și a fi iubiți”¹⁵.

Amintim aici că în perioada imediat următoare, toate doamnele, care au îngrijit răniții sau bolnavii în timpul campaniilor militare din 1877-1878, au fost decorate cu Crucea Comemorativă „Elisabeta”, distincție acordată pe viață de către însăși Principesa Elisabeta celor care, „prin instalare de spitale, înzestrarea ambulanțelor sau prin ofrande însemnate, au contribuit la alinarea răniților și bolnavilor în timpul acestor campanii” și care nu era transmisibilă¹⁶. Crucea era din bronz aurit, având forma bizantină a bisericii răsăritului, cu lungimea brațelor de 43 milimetri, lățimea de 6 milimetri și grosimea de 2 milimetri. Pe marginile ramurilor avea o dungă albă – culoarea naturală a oțelului –, iar în mijloc un medalion înconjurat de un cerc de oțel. Medalionul era din bronz aurit mat și avea încrustată pe o parte cifra Principesei Elisabeta, pe cealaltă parte cuvintele „Alinare și Mângâiere”, iar pe mijloc anii 1877-1878. Crucea Comemorativă „Elisabeta” se purta pe umărul stâng, atârnată pe o panglică de culoare albastru deschis lată de 40 milimetri, cu fir de aur pe margine în lățime de 10 milimetri¹⁷.

Miercuri, 30 noiembrie 1877, la Mitropolie a avut loc un Te Deum pentru victoria armatelor aliate.

Serviciul a fost oficiat de Mitropolit, împreună cu un sobor format din mai mulți preoți, în prezența Principesei Elisabeta, a miniștrilor, a reprezentanților Imperiului Rus, a reprezentanților funcționarilor statului și a unui public numeros. În curtea Mitropoliei erau detașamentele gărzii civile și ale pompierilor, dar și elevii școlilor, care formau două coloane de la intrare până la scările bisericii. Serbarea religioasă a fost urmată de salvele artileriei de pe Dealul Spirii.

La ora 15.30, palatul Cotroceni a găzduit, în prezența Principesei Elisabeta și a ministrului Justiției, delegația Senatului, care a adus un respectuos și adânc omagiu principilor români, subliniind atât eroismul demonstrat pe câmpul de luptă, cât și activitatea extraordinară din spatele frontului „de a ușura suferințele războiului și de a vindeca rănilor bravilor noștri oșteni primite ca să dea România independența atât de dorită”¹⁸.

Ultima delegație primită la Cotroceni a fost în data de 2 decembrie 1877 și a aparținut reprezentanților Primăriei București¹⁹.

A doua zi, pe 3 decembrie 1877, Președinția Consiliului de Miniștri anunța că Principesa Elisabeta își suspenda audiențele pentru opt zile și îl însărcina pe ministrul Afacerilor Străine să răspundă tuturor adreselor de felicitare primite cu ocazia căderii Plevnei²⁰.

În toată această perioadă a fost o adevărată sărbătoare atât în București, cât și în toate orașele țării: „unele case de pe Lipscani și Podul Mogoșoaiei au fost iluminate frumos, iar steagurile și decorurile fluturau pe la ferestre și balcoane”²¹.

Pe 5 decembrie 1877, la ora 9 dimineața, Mihail Kogălniceanu, în calitate sa de ministru de Externe, împreună cu Marii Duci Serge Alexandrovici, Constantin Constantinovici și Prințul de Battenburg, l-au întâmpinat pe Țarul Alexandru al II-lea și suita imperială, la intrarea în țară, pentru a-i conduce la București²².

Aici au fost așteptați de Principesa Elisabeta, însoțită de doamnele de onoare, de mareșalul Curții, locotenent-colonelul (r) Theodor C. Văcărescu, Mitropolitul țării și reprezentanții clerului, Principele Gorceakov, cancelar al imperiului, baronii Jomini și Frederickz, atașați pe lângă Cancelaria imperiului, miniștrii, primarul orașului București, reprezentanți ai instanțelor judecătorești, ai funcționarilor civili și ofițeri superiori din garnizoană. Era prezent și întreg corpul diplomatic rus aflat la București, precum și de mai mulți generali și ofițeri superiori ruși.

Un detașament din garda orașului, cu Drapel și muzică, a dat onorurile militare.

Salutând cu mare cordialitate pe Principesa Elisabeta, țarul a sărutat Crucea și Evanghelia și apoi s-au îndreptat împreună spre salonul de primire. Aici a fost întâmpinat cu pâine și sare de primarul Capitalei, Procopie Dumitrescu, care, în discursul său, a adus omagii de recunoștință, devotament și profund respect pentru recunoașterea meritelor soldaților români pe câmpul de luptă²³.

Aceeași idee a stat la baza discursurilor președinților Senatului și Camerei Deputaților care au arătat că: „pe când armata noastră, luptând pentru independența noastră își vărsa sângele alături de eroicele armate imperiale, Majestatea Voastră aplauda silințele ei, încuraja sacrificiile ei și onora devotamentul ei, în persoana capului ei, suveranul nostru. Amintirea aceasta nu se va putea șterge niciodată din memoria noastră”²⁴.

După cuvintele de mulțumire, cu toții au plecat spre palatul Cotroceni. Străzile erau pline de drapelele naționale ale celor două țări, toate clădirile publice erau împodobite cu flori, la toate ferestrele atârnuau

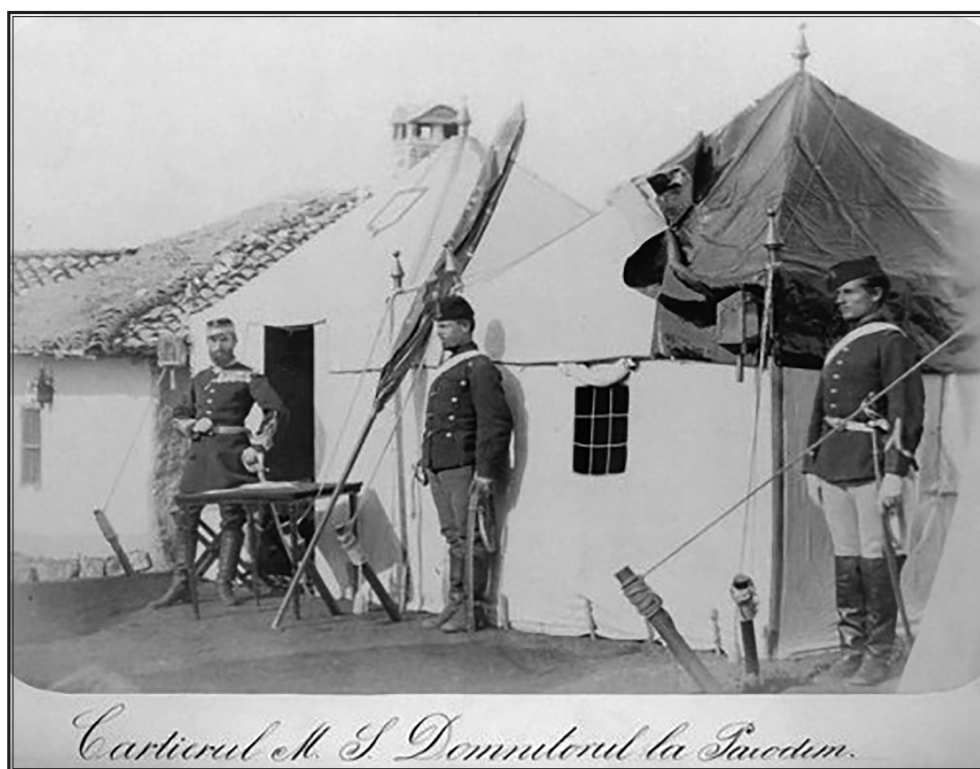
„Augustului apărător al creștinătății întorcându-se încununat de glorie”²⁵.

A urmat un dejun de familie în apartamentele principesei, în timp ce Principele Gorceakov și persoanele din suita imperială au dejunat în sala mare a palatului alături de mai mulți miniștri români. La ora prânzului, au fost invitate 50 de persoane, iar seara, la ora 19,30, Împăratul Alexandru al II-lea și Principesa Elisabeta au ascultat, de la balcon, mai multe cântece ale celor veniți la palat.

A doua zi, la ora 10.30, trenul imperial a plecat spre Rusia.

În acest moment nimic nu prevestea schimbarea atitudinii aliatului nostru față de România. Toată țara fremăta de bucuria victoriei și își aștepta cu nerăbdare conducătorul. Plecarea lui Carol I din Poradim (Pordim) a fost fixată inițial pentru data de 8 decembrie 1877, dar din cauza viscolului și a zăpezii a fost amânată pentru ziua de 10 decembrie.

Călătoria s-a desfășurat cu mare greutate din cauza zăpezii foarte mari, primul popas fiind Nicopole, unde a fost primit de comandantul trupelor române și Regimentul 10 Dorobanți, de autoritățile civile

„Cartierul M.S. Domnitorul la Poradim” (Carol Popp de Szathmári, Albumul resbelului 1877-78)

ghirlande de verdeță cu inițialele împăratului, principelui și principesei. Oameni din toate categoriile sociale strigau cu putere „Ura!” și aruncau cu flori și cununi în trăsura imperială, fericiți de revederea

rusă și de prefectul de Teleorman. Seara, orașul a fost luminat și a avut loc un banchet în cinstea principelui.

A doua zi, înainte de plecare, a fost trecut în revistă Regimentul 10 Dorobanți, care s-a evidențiat în

„Vânători” (Carol Popp de Szathmári, Albumul resbelului 1877-78)

luptele de la reduta Rahova, toate cele 4 companii fiind decorate cu medalia de argint „Virtutea Militară”, maiorul Lipan primind „Crucea de Cavaler al Stelei României”.

Traversând Dunărea plină de sloiuri de gheață pe iahtul ducelui Alexis, Carol I ajunge, pe data de 11 decembrie 1877, la Turnu Măgurele, așteptat fiind, cu onorurile militare de Batalionul 1 Vânători, de autoritățile civile și militare. Seara a urmat o procesiune cu torțe a localnicilor, care au salutat entuziaști prezenta principelui, care nu a părăsit orașul înainte de a vizita toate spitalele înființate la inițiativa Ministerului de Război, a Societății „Crucea Roșie” și a „Ospiciului Independența”²⁶. Toți răniții au fost decorați cu medalia „Virtutea Militară”.

Călătoria a continuat spre Roșiorii de Vede, în ziua de 13 decembrie, cu popas la locuința primarului.

În dimineața următoare, Principele Carol a plecat spre Pitești, însoțit de prefectul de Teleorman. La Costești, a fost întâmpinat de ministrul Lucrărilor Publice și de mareșalul Curtii. Seara, la ora 20, trenul a sosit în gara Pitești, unde era așteptat de autoritățile civile și militare ale județului, Primăria orașului și un public imens. Drumul până la biserica Sf. Nicolae a trecut prin mai multe arcuri de triumf, pe care erau scrise victoriile armatei române alături de numele comandantului lor. Aici a fost așteptat de Mitropolit și de o delegație a Senatului. După Te Deum a înnoptat la locuința Constantin Verzaru²⁷.

A doua zi dimineața, delegațiile Senatului și Camerei Deputaților au înmănat răspunsul celor două instituții la mesajul de deschidere a sesiunii ordinare a acestora, întârziat datorită vremii nefavorabile²⁸, apoi a urmat vizita la spitalul militar. La ora 10, trenul special a plecat spre București, cu o scurtă oprire la Golești, pentru a aduce un ultim omagiu generalului Nicolae Golescu²⁹.

La Titu, Principele Carol a fost întâmpinat de Principesa Elisabeta, iar în Capitală cei doi au fost așteptați de miniștri, autorități militare și diplomați străini, fiind primiți cu onoruri militare.

În timp ce se intona Imnul Național, Carol și soția sa au fost serviți cu tradiționala pâine și sare de către locțiitorul primarului capitalei, Procopie Dumitrescu, care i-a salutat cu următorul discurs:

„Bine ai venit, Măria Ta de pe câmpul de război!

Lungi fură zilele cât lipsiși din mijlocul nostru, dar capitala și țara întreagă, cu inima palpitândă de griji, a urmat cu gândul pretutindeni și în toate clipele pe vitejii săi fii și pe iubitul lor Căpitan, care a știut cu atâta bărbăție să-i ducă la glorie.

Ai suferit multe neajunsuri, Măria Ta; ai plâns atâți voinici ai țării, care înfruntau fără sfială moartea sub ochii Domnului lor, dar eroismul de la Grivița, luptele de la Rahova, sângele de la Plevna, au dus departe peste hotarele noastre faima vitejiei române (...) Sunt 282 de ani, Măria Ta, de când Mihai Vodă Viteazul, steaua popoarelor creștine de la Răsărit, a dus din

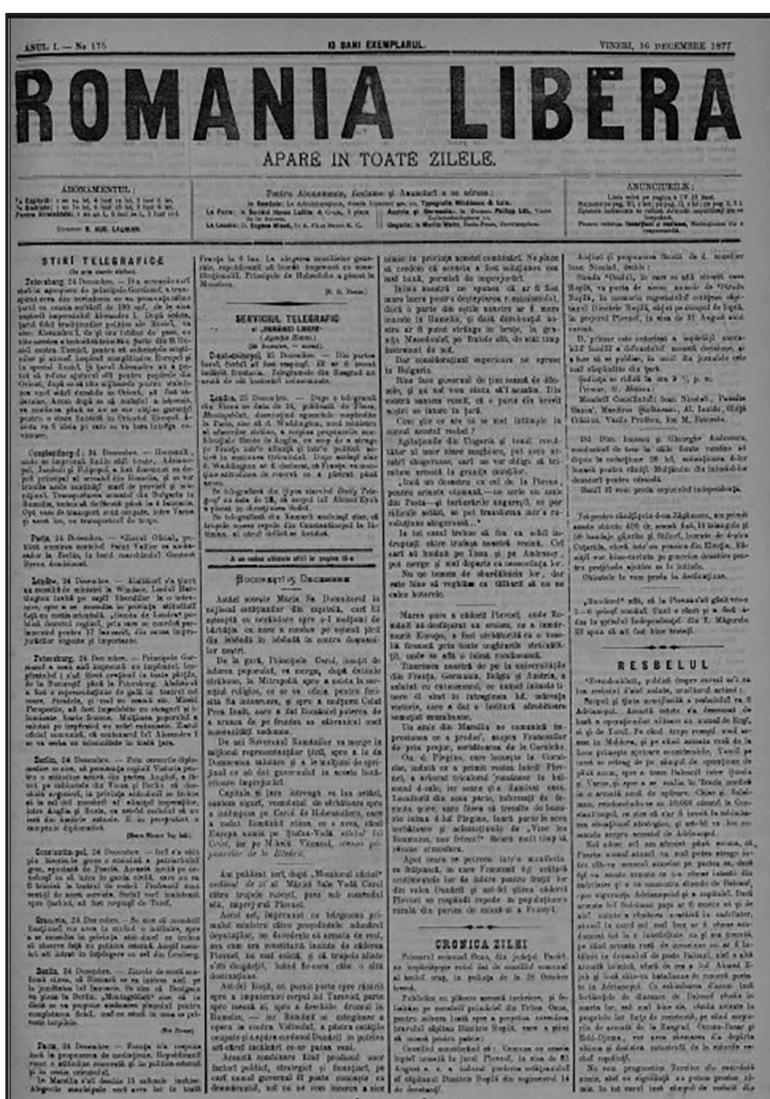
izbândă în izbândă, ca într-un vârtej de vitejie, un popor setos de neatârnare și de libertate (...) Asemenea zile de glorie s-au reînnoit astăzi, când ai luat, Mărite Doamne, cu credință în mâini steagul României libere și independente.

Să trăiești, Măria Ta, spre a putea ajunge la ținta marilor Domni ai Românilor!

Să trăiască Măria Sa Doamna, care a mângâiat, a plâns și a îngrijit frații noștri răniți în luptă, cea mai bună mamă!

Să trăiască oștirea românească, care ne-a adus aceste zile de sărbătoare!³⁰

Pretutindeni era o atmosferă solemnă. Gara, ca de altfel întregul București, purtau haine de sărbătoare. Pe tot drumul, până la catedrală, garda națională era așezată pe ambele laturi ale străzilor decorate cu drapelele naționale. La intrarea în strada Târgoviștei, a fost construit un arc de triumf impozant „pe fruntea căruia se vedea scris Carol I biruitorul, iar de o parte și de alta numele localităților care reamintesc victoriile raportate: Plevna, Rahova, Lom Palanca, Grivița, Nicopole (...) Coloanele de sub dealul mitropoliei erau acoperite cu brad, împodobite cu numele tuturor județelor, peste care plana numele țării și cu inițialele M.M.L.L. Domnului și Doamnei. Zidurile clopotniței mitropoliei erau de asemenea cu gust împodobite; deasupra, între verzile ramuri de brad, strălucea numele țării și inițialele M.M.L.L., la partea dreaptă a intrării era bustul lui Mihai Viteazul, la stânga bustul lui Ștefan cel Mare (...) Casele particulare, în tot parcursul de la gara Târgoviștei până la mitropolie, adică strada Târgoviștei, Mogoșoaia, strada Franceză erau împodobite cu stindarde și unele cu covoare³¹.

„Romania libera” (16 decembrie 1877)

După un Te Deum de mulțumire săvârșit de Î.P.S.S. Mitropolitul Primat, Carol I și Elisabeta s-au îndreptat spre clădirea Adunării Deputaților. Aici fuseseră puse două tronuri, iar parchetul fusese acoperit cu postav roșu³². Carol I a salutat „reprezentatiunea națională” cu un discurs în care a vorbit despre rolul său „de a apăra moșia românească, onoarea și neatârnarea ei”, declarându-se „mândru că a fost capul (...) pe când și-a vărsat sângele pentru independență”³³.

Președintele Camerei Deputaților, C.A. Rosetti a dat asigurări tuturor celor prezenți că istoria va înregistra această

glorie și toate libertățile constituționale dobândite³⁴.

După aceste ceremonii, familia domnitoare a mers la palat. Seara, la ora 7.30, juneimea universitară și un numeros public, cu muzică, făclii și steaguri i-au ovationat pe cei doi, care au ieșit în balcon. Un student a adresat câteva cuvinte, exprimându-și fericirea și mândria pe care tânăra generație o are față de suveranul lor. Carol I a răspuns că este fericit, la rândul său, că poate da tinerilor, care sunt viitorul țării, „o patrie independentă”³⁵.

A urmat apoi o plimbare prin oraș „în trăsura deschisă” în aceeași atmosferă sărbătorească³⁶.

Primirea lui Carol I la București după victoriile obținute pe frontul antiotoman a fost surprinsă de publicistica vremii în funcție de particularitățile fiecărui cotidian în parte. Indiferent de orientarea lor, importanța evenimentului a făcut ca ea să intre în istorie. Cel puțin așa o consideră ziariștii „Telegrafului” pentru care „primirea de ieri nu a fost nicio

ceremonie ordinară, care se face suveranilor în toate timpurile, nicio manifestare oficială, ci a fost un omagiu dat de popor bravurei căpitanului și a soldaților, care au reînviat gloria antică română. Pentru aceea Bucureștii, încă de dimineață, erau îmbrăcați în haine de sărbătoare, pentru aceea străzile principale erau decorate cu standarde”³⁷.

Duminică, 18 decembrie 1877, începând cu ora 13.30, cei doi suverani, asistați de miniștrii, Casa lor Civilă și Militară, au primit, în sala tronului, felicitări de la reprezentanții instituțiilor și autorităților statului³⁸. Ziua s-a încheiat la „Teatrul cel Mare”, unde au asistat la o reprezentație de gală: „Visul Dochiei” de D.F. Dame și o operă dramatică a lui V.A. Urechea, după ce, din loja mare domnească, au salutat Imnul cântat în onoarea lor de toți artiștii Teatrului Național³⁹.

Dacă proclamarea independenței de stat era sărbătorită anual la 10 mai, odată cu manifestările prilejuite de urcarea pe tron a suveranului, victoriei armatei române la Plevna îi erau dedicate festivități specifice la nivel național. Programul zilei de 28 noiembrie 1878, prima aniversare a căderii Plevnei, a început în „revărsatul zorilor” când 21 de tunuri au anunțat capitalei această serbare⁴⁰. La ora 11, a fost oficiat la Mitropolie un Te Deum de mulțumire pentru succesul armatelor române și pomenirea sufletelor eroilor căzuți pe câmpul de luptă la care „M.S.R. Domnul, fiind indispus de răceală, nu a putut asista”⁴¹. La ora 12, întreg corpul ministerial, venit la palat, a prezentat suveranilor felicitările din partea guvernului, pentru ca o oră mai târziu cazarma „Alexandria” să găzduiască un banchet oferit de oficialitățile gărzii orașenești pentru întreaga garnizoană⁴².

„Romanul” (16, 17 decembrie 1877)

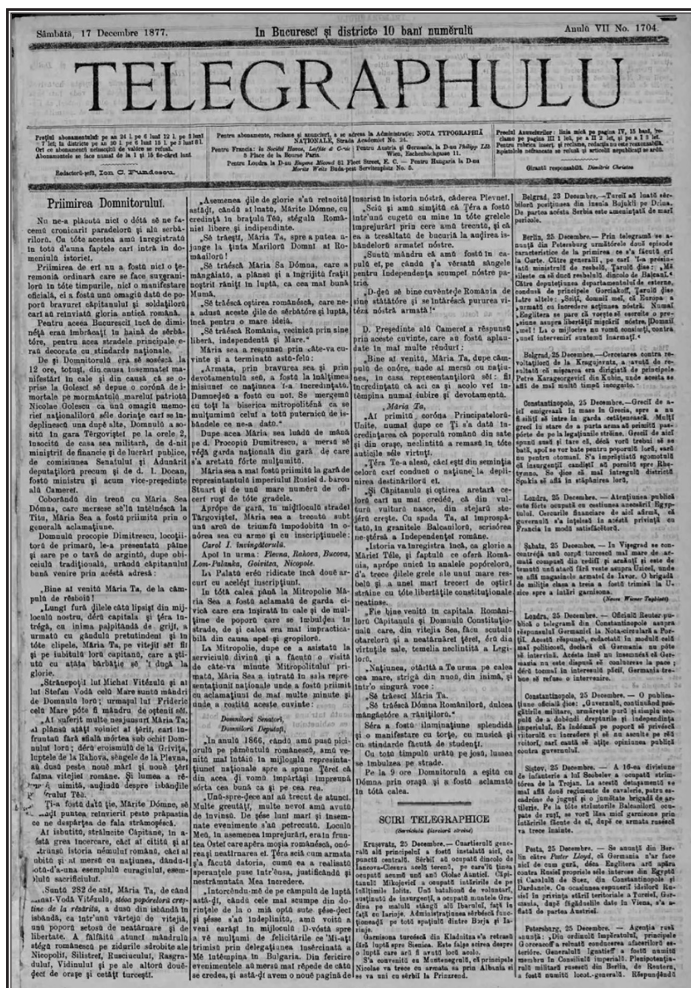
Ziua de 30 noiembrie 1878 a fost dedicată primirii la palat a delegaților străine. Dacă la dejun au fost invitați mai mulți oficiali ruși, printre care baronul de Stuart, ministru-președinte al Rusiei și Principele Obolenski, prim-secretar al Legației Imperiale și comisar general pe lângă Armata Imperială, prânzul a fost dat în onoarea trimișilor extraordinari ai Austriei, invitați fiind și Mitropolitul, președintele Adunării Deputaților, C.A.

Rosetti, vicepreședintele Senatului, Dimitrie Ghica, președintele Înaltei Curți de Conturi, inspectorul general al Serviciului Sanitar al Armatei, generalul G. Manu, prefectul Poliției Capitalei și „alte notabilități, domni și doamne, peste tot 50 persoane”⁴³.

Publicațiile timpului zăgăvesc entuziasmul sărbătorii la nivel național, dar poate cea mai impresionantă este telegrama din Kiustenge (Constanța) apărută în „România Liberă” din 28 noiembrie 1878: „Iluminațiunea de astă noapte foarte splendidă, standarde, lampioane nenumărate; credeam a fi în București în zilele de sărbători naționale. Afirm că entuziasmul era cu atât mai mare cu cât mai spontană și absolut liberă, o manifestare impozantă a avut loc în partea cinoiei elene; mare mulțime de eleni veniți cu muzica militară dinaintea reședinței prefectului pe la 5 ore și jumătate seara. În timp de o oră aproape muzica nu a încetat de a cânta diferite marșuri de bucurie. În același timp strigări entuziastice pentru îndelungă viață a M.M. LL. Regale Domnitorului și Doamna românilor. Cortegiul a pornit după aceea în piața principală a orașului, unde un frumos arc de triumf era ridicat cu portretul M.S.R. Domnitorului și cu inscripțiunea patria patriotică,

terminându-se: elenii din Kiustenge fraților lor români. Manifestațiunea dură până târziu noaptea. Colonia armeană și celelalte, încă au contribuit a mări veselia generală. Casele domnilor consuli cele mai apropiate de centru erau asemenea frumos iluminate, străzile pline de lume în haine de sărbătoare. Nu se poate descrie această incomparabilă serbare, datorată în cea mai mare parte coloniei elene, dar la care toată populația a luat parte⁴⁴.

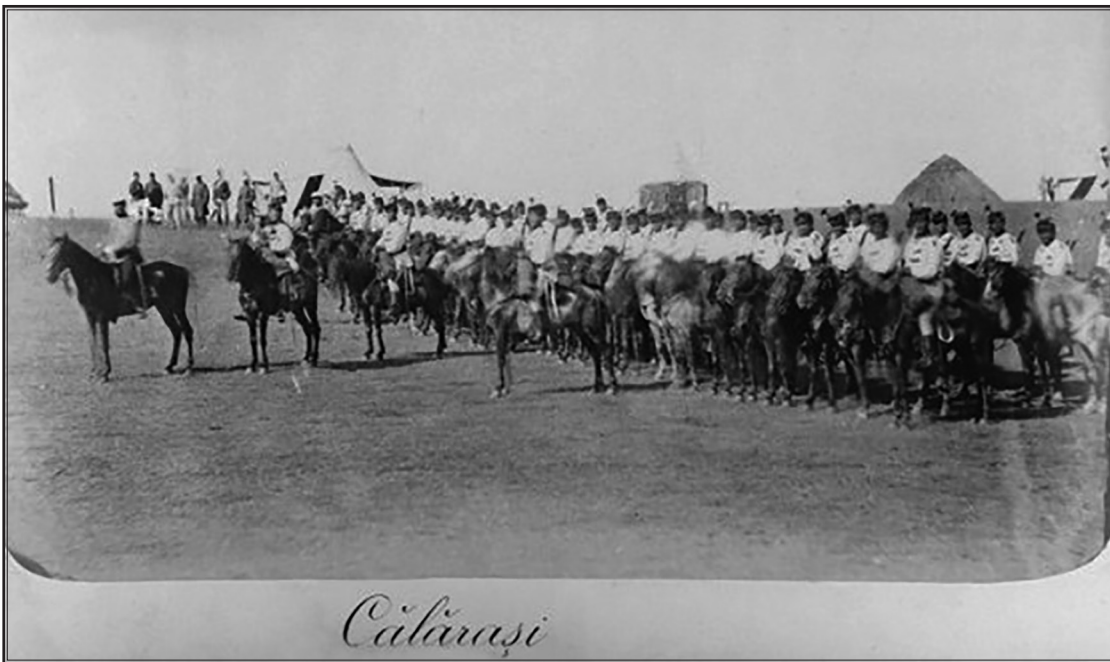
În 1879, festivitățile s-au axat exclusiv pe ceremonii militare, surprinse succint de publicistica vremii: „Sunt doi ani astăzi, de când a căzut îngrozitoarea Plevnă, de când viteazul Osman s-a dat învins în mâinile generalului Cerchez. La aniversarea acestei zile, depunem o lacrimă pe mormintele eroilor români, morți în acel crunt război;

„Telegraphul” (17 decembrie 1877)

plângem că dorurile acelor umbre sfinte au rămas neîndeplinite⁴⁵.

În București, aniversarea a început la biserica Sf. Nicolae din Dealul Spirii, în fața căreia se aflau detașamentele din primul, al 2-lea și al 3-lea Regiment de Infanterie, primul și al 4-lea Batalion de Vânători din Divizia de Pompieri, al 3-lea Regiment de Călărași și jandarmii călări și pedestrii. Domnul, însoțit de adjutantul de serviciu, a fost întâmpinat de colonelul Lecca – ministrul de Război, generalul de divizie Al. Cernat, generalul de brigadă Slăniceanu și de alți oficiali. După aducerea Drapelelor de Luptă în biserică, s-a făcut o rugăciune pentru odihna soldaților căzuți și s-a cântat un Te Deum pentru victoria armatei române. De aici, ceremonialul a continuat la biserica Sf. Gheorghe, unde erau

„Călărași” (Carol Popp de Szathmári, Albumul resbelului 1877-78)

„Artileria română” (Carol Popp de Szathmári, Albumul resbelului 1877-78)

prezente detașamente din Școala Militară, Batalionul de Geniu, Regimentul 6 Dorobanți, Regimentele 1 și 2 Artilerie, Regimentele 1 și 2 Roșiori și Escadronul de Tren. A urmat un prânz militar, organizat la palat, la care au participat aproximativ 50 de persoane, printre care ministrul de Război, generalii Cernat, Haralambie, Manu, Slăniceanu, Davila, ofițeri superiori șefi de corpuri din garnizoană. În toastul său, Carol I i-a amintit pe „vitejii armatelor aliate, care au luptat împreună”, ridicând un „pahar în sănătatea voinicilor acestor lupte și în amintirea eroilor căzuți”. La rândul său, ministrul de Război a dat asigurări că „sângele și lacrimile vărsate pentru gloria și independența României vor rodi și în generațiile viitoare”, în timp ce generalul Cernat era convins că „ziua în care s-a împlântat drapelul român pe zidurile Plevnei va fi în veci memorabilă, căci luptele din jurul ei vor spune posterității despre curajul, abnegația și devotamentul cu care s-au luptat trupele noastre pentru gloria și independența patriei”⁴⁶.

Sâmbătă, pe 28 noiembrie 1881, la ora 10.30, cei doi suverani au primit Consiliul de Miniștri care, după ce au adresat felicitări pentru aniversarea cuceririi Plevnei, i-au înaintat Regelui jurnalul Consiliului prin care acesta este rugat să încuviințeze ca Regina să poarte însemnele Marii Cruci a „Coroanei României”. La ora 11, Regele a mers la biserica din Dealul Spirii, unde a asistat la serviciul divin oficiat pentru acest eveniment, apoi la biserica Sf. Gheorghe pentru același ceremonial. La ora 12, a revenit la palat, iar

ziua a continuat cu un prânz în cinstea oficialilor din cadrul armatei române⁴⁷.

Analizând mărturiile epocii se observă că manifestările dedicate sărbătoririi victoriei de la Plevna urmau, anual, același tipic, ziua fiind împărțită în două momente principale: Te Deum și defilarea trupelor, urmate de primirea invitaților la palat. Întotdeauna slujba religioasă avea loc în lăcașuri de cult simbol pentru cei care au luptat și s-au jertfit pentru independența și unitatea națională.

În noiembrie 1882, după un serviciu religios desfășurat la biserica din Dealul Spirii, Regele a asistat la ceremonia religioasă de la biserica Malmaison⁴⁸, pentru ca seara, să onoreze cu prezența sa Cercul Militar, unde se aflau toți oficialii garnizoanei. Entuziasmul și mulțumirea sufletească pe care o simțea de fiecare dată când se afla în mijlocul celor cu care s-a aflat pe câmpul de luptă au fost și mai mari atunci când generalul Angelescu, în discursul său, a amintit-o pe doamna țării „o înaltă ființă care, fiind Muma răniților români, n-a încetat de a fi neconținut Muma săracilor” și pentru care există „un cult nepieritor și un devotament fără margini”⁴⁹.

Următoarea aniversare, în noiembrie 1883, s-a celebrat la Sinaia. La Te Deum-ul ținut la biserica mănăstirii Sinaia au participat Regele și Regina, ministrul de Externe – D. Sturdza și soția sa, domnișoara Cantacuzino, domnișoarele de onoare și adjutantul de serviciu. În curtea mănăstirii se afla Compania 4 din al 4-lea Batalion de Vânători,

detașată la Sinaia ca și gardă de onoare. Toți ofițerii Companiei 4 de vânători au participat apoi la un dejun la castelul Peleş⁵⁰.

Ce-a de a șaptea aniversare a cucerii Plevnei a fost anunțată bucureștenilor prin salve de tun. După obișnuitele servicii religioase de la biserica din Dealul Spirii și de la biserica Malmaison și defilarea trupelor, seara, la ora 18.30 a avut loc la palat un prânz de gală, la care au participat 70 de persoane. În discursul său, Carol I a vorbit despre tradiția sârbătoririi „faptelor mari și glorioase” ale țării, considerând Plevna un „mormânt al numeroșilor noștri viteji”, devenită „o lăcătoreasă rază de lumină care a reînviat virtuțile războinice, a întărit și înălțat poporul român”⁵¹. La ora 21.45, Regele și Regina au mers la o serată la Cercul

Militar. Aici intrarea era împodobită cu arme și trofee ce străluceau în lumina inscripțiilor, care aminteau de diferitele victorii ale armatei române pe frontul din Bulgaria, iar saloanele erau decorate cu mult bun gust. De remarcat că toate doamnele prezente, inclusiv Regina, erau îmbrăcate în costume populare, care „prin varietatea culorilor și lucirea ornamentelor, oferea privirea cea mai înveselitoare”. Dansurile au fost animate și au durat până la 2 dimineată⁵².

Sărbătoarea din 1886 a început în seara zilei de 27 noiembrie, la palat, odată cu ceremonia ținuturii Drapelului Școlii de Ofițeri, în prezența generalului A. Angelescu – ministru de Război, generalului de divizie A. Cernat – comandantul Corpului II de Armată, generalului G. Angelescu – comandantul Corpului I Armată, generalului Radovici – comandantul Diviziei IV, generalului Arion – inspector general al Artileriei,

colonelului Poenaru – directorul Școlii de Ofițeri, întregului corp profesional militar al școlii și a unui pluton de elevi. Primele țințe au fost bătute de cei doi suverani, apoi de ministrul de Război, de generali, apoi de corpul profesional și de elevi⁵³.

A doua zi, după obișnuitul Te Deum celebrat pentru victoria de la Plevna, Regele a mers pe jos la Școala de

„Adevărul” (29 noiembrie 1886)

Ofițeri, în a cărei curte, alături de elevi se afla și câte un pluton din următoarele corpuri: Batalionul 2 Vânători, Regimentele 3 și 7 de Linie, Regimentele 6 și 21 Dorobanți, Regimentul I Geniu, Compania de Jandarmi, Regimentele 2 și 6 Artilerie, Regimentul 2 Roșiori și 3 Călărași, Escadroanele de Tren și de Jandarmi. În partea stângă a școlii, se aflau ofițerii superiori și inferiori, iar în cea dreaptă erau toți ofițerii fără trupă.

În momentul în care Regele a intrat în curtea școlii, a sosit și Regina, însoțită de domnișoarele ei de onoare, în trăsură „à la Daumont”, fiind întâmpinată de generalul Radovici, comandantul paradei.

Regele, după ce a primit raportul de la comandantul paradei, a trecut împreună cu Regina prin fața trupelor, în aclamațiile soldaților. Apoi a venit în fața lor, alături de colonelul Poenaru, a luat în mână Drapelul școlii și a ținut un discurs în care a motivat alegerea înmânării steagului în cadrul solemnității aniversării Plevnei: „Pe steagurile noastre stropite cu sângele vitejilor, găurite de gloanțe, împodobite cu Steaua României și Crucea Dunării stă scris mărirea țării, neatrănarea patriei și renumele armatei. Depun în mâinile voastre un sfânt odor, care trebuie să fie păstrat de voi cu credință și apărut cu viața voastră (...) Siliți-vă ca școala de ofițeri să fie totdeauna o podoabă a instituțiilor noastre militare și voi mândria țării, bucuria Mea!”⁵⁴

După alocuțiune și defilarea tuturor detașamentelor, Regina a plecat la Azilul „Elena Doamna”, iar Regele a participat la dejunul oferit pentru această festivitate.

Pentru a marca 10 ani de la victoria asupra Plevnei, străzile Bucureștiului au fost împodobite cu steaguri

tricolore. Ziarele vorbesc despre importanța victoriei armatei române, însă sentimentul de mândrie este umbrat de mâhnirea produsă de acuzațiile deputatului Nicolae Flea asupra unor reprezentanți ai acestei instituții în legătură cu unele investiții în acest domeniu⁵⁵. Ceremonialul oficial s-a desfășurat după tipicul obișnuit. Inedit a fost faptul

că în timpul prânzului de gală organizat la palat, Regele a primit o telegramă de la Moscova, din partea Marelui Duce Nicolae, prin care era felicitat pentru a zecea aniversare a cuceririi Plevnei⁵⁶.

Analizând mărturiile publicistice ale acestei perioade vedem convingerea românilor potrivit căreia Războiul de Independență a asigurat, pe lângă obținerea unui nou

„Adevărul” (30 noiembrie 1902)

statut politic internațional și creșterea interesului statelor europene pentru trecutul lor. Ziarul „Adevărul”, într-un material dedicat victoriei armatei române asupra Plevnei, amintește de cartea căpitanului german Schmith „Evenimentele războiului din 1877”, care era de părere că „românul cel sărac, care întoarce cojocul pe dos, zice cu conștiință și cu demnitate „sunt român!”, ca și strămoșul său „Civis Romanus sum!”. „Această mândrie îi face mai ușoară sărăcia”⁵⁷.

Însemnătatea victoriei este cu atât mai mare dacă ținem seama de mărimea și dotarea armatei române în anul 1877: 8 regimente infanterie, 4 batalioane vânători, 2 regimente cavalerie (roșiori), 4 regimente artilerie, 1 batalion geniu, 2 escadroane jandarmi călări, 2 companii jandarmi pedestri, care formau armata permanentă a României, în timp ce armata teritorială se compunea din 16 regimente de dorobanți (infanterie) și 8 regimente de cavalerie (călărași).

La 20 de ani de la eveniment, armata română era formată din 34 regimente infanterie, 4 batalioane vânători, 3 regimente roșiori (cavalerie), 12 regimente călărași (cavalerie), 8 regimente artilerie, 3 regimente geniu, 2 regimente de cetate, 1 baterie artilerie de munte, 3 escadroane jandarmi călări, 2 companii jandarmi pedestri⁵⁸.

Manifestările celebrării unui sfert de secol de când armata română a obținut victoria de la Plevna au început pe 26 noiembrie 1902, când o delegație a Infanteriei s-a prezentat la palat pentru a oferi Regelui un obiect de artă: o statuie din bronz, turnată la Școala de Meserii, care reprezenta un dorobanț în ținuta de campanie cu arma la picior. Pe soclu, erau basoreliefuri reprezentând trecerea Dunării, bătăliile de la Grivița și Smârdan și o inscripție cu numele tuturor ofițerilor de infanterie morți pe câmpul de luptă și numărul celor răniți, numărul răniților și decedaților celor cu grade inferioare⁵⁹.

În ziua de 28 noiembrie 1902, a 25-a aniversare a căderii Plevnei a fost vestită bucureștenilor prin 21 lovituri de tun. Regele, împreună cu Principele Ferdinand au străbătut Calea Victoriei, bulevardul și strada I.C. Brătianu, până la biserica Sf. Gheorghe Nou, unde a avut loc serviciul divin. Pe întreg traseul, locuitorii Capitalei l-au aclamat pe suveran și au aruncat flori. După săvârșirea slujbei religioase, a avut loc defilarea trupelor. Seara, la ora 7, la palat s-a dat un prânz de gală cu participarea ministrului de Război și a tuturor ofițerilor și generalilor, care au luptat în Războiul de Independență. În discursul său, Regele a amintit despre recenta vizită la Grivița, „pe câmpul de bătălie, pentru a depune ca semn de veșnică recunoștință, cunune pe mormintele acelor care au căzut în lupte. Adânc mișcat Am stat în fața osemintelor bravilor oșteni, care se odihnesc acum, departe de vetrele lor (...) însă Mi s-a pătruns inima când mitropolitul de Vratza, în frumoasa sa cuvântare, a exclamat «Sculați-vă din mormintele voastre, Regele

vostru a venit pentru a vă mulțumi pentru vitejia voastră»⁶⁰. După prânz, la ora 9, Regele, împreună cu Principele Ferdinand și Principesa Maria, au mers la Teatrul Național pentru a onora cu prezența lor o reprezentație de gală, care reprezenta un episod din campania 1877-1878; piesa a început după intonarea Imnului Național.

A doua zi, pe 29 noiembrie 1902, la începutul ședinței Adunării Deputaților, după discursul emoționant ținut de M. Ferechide, în care s-au elogiât calitățile soldaților români, care au luptat în Războiul de Independență, în unanimitate s-a aprobat alocarea unei sume de 500.000 lei în vederea ridicării în București a unui monument în amintirea acestor bătălii și în onoarea armatei române⁶¹. Cu ocazia acestei aniversări, în urma raportului adresat de ministrul de Război, Regele a amnistiat și grațiat pe toți cei care, din diferite motive, s-au sustras de la îndatoririle militare⁶².

Grandioase au fost și ceremoniile prilejuite de împlinirea a 35 de ani de când armata română a obținut victoria de la Plevna, manifestații care au culminat cu primirea de către Rege a bastonului de mareșal al armatei rusești din partea Țarului Nicolae al II-lea. Pentru aceasta, potrivit programului de primire al Marelui Duce Nicolae Mihailovici, pe 26 noiembrie 1912, delegația rusă a fost primită la Ungheni de către prefectul județului Iași, precum și de generalul-adjutant C. Presan, comandantul Diviziei 7 Infanterie și de maiorul E. Nicoleanu, de la Statul Major General al Armatei. Sosirea oaspeților, la Iași, a fost la ora 5.25 p.m., fiind întâmpinați, în ținută de ceremonie, de comandantul Corpului IV Armată, generalii șefi de corpuri și servicii din garnizoană, prefectul Poliției și primarul orașului. O companie cu Drapel și muzică a dat onorurile militare; muzica a intonat Imnul Imperial rusesc. Plecarea din Iași spre București s-a făcut, cu un tren special, la ora 6 p.m., urmând să ajungă în București pe 27 noiembrie, la ora 11.30 dimineața⁶³.

În dimineața zilei de 27 noiembrie 1912, Regele Carol I a primit la palat, atât delegația bulgară, trimisă de Regele Ferdinand I al Bulgariei, cât și delegația Regimentului Imperial Rus de Infanterie nr. 18 Votogda, venite pentru a prezenta felicitări cu prilejul celei de-a 35-a aniversări a căderii Plevnei. Misiunea bulgară era formată din generalul Agura-procurorul general al armatei și generalul Draganoff, mareșalul Curții Regale. Delegația Regimentului

nr.18 Vologda era formată din colonelul George Vladimirovitch Stopin – comandantul regimentului, căpitanul Iermacoff – comandant de companie și sergentul-major Moisei Opaliuk⁶⁴.

În jurul orei 11, Regele a plecat la Gara de Nord pentru a-l primi pe emisarul rus, alături de Principii Ferdinand și Carol, de Mitropolit, de membrii guvernului, ambasadorul Rusiei împreună cu tot personalul legației ruse, clerul ofician al bisericii ruse și de generalii aflați în garnizoană. Trenul special sosind în gară, după îmbrățișările și salaturile cordiale, Regele Carol I și Marele Duce Nicolae Mihailovici s-au îndreptat spre Compania de onoare dată de Batalionul 2 Vânători „Regina Elisabeta”, pe care au trecut-o în revistă, precum și pe generalii din garnizoană aflați în flancul ei drept. În tot acest timp, muzica Batalionului 1 Pionieri, aflat în flancul drept al Companiei de onoare, a cântat Imnul Imperial rus. În salonul de primire al gării au avut loc prezentările delegațiilor, apoi s-a plecat spre palatul Cotroceni. Atât gara, cât și străzile parcurse de delegația oficială erau decorate de drapele ruse și române, Regele și oaspetele său, în trăsura de gală, trasă „à la Daumont”, fiind aclamați de locuitorii capitalei.

La sosirea la palat, o companie din Regimentul 6 „Mihai Viteazu”, cu Drapel și muzică, a dat onorurile, cântându-se din nou Imnul rusesc. În capul scării galeriei cu coloane, Marele Duce Nicolae Mihailovici a fost primit de Regină, de Principesele Elisabeta și Maria și de Principele Nicolae. Apoi, acesta a înmănat Regelui Carol I scrisoarea Țarului Nicolae al II-lea prin care i se aducea la cunoștință că a fost numit „(...) la 17 septembrie a.c. Mareșal al armatei mele. Însărcinând pe prea iubitul Meu unchi, Marele Duce Nicolae Mihailovici, de a Vă transmite în numele Meu bastonul de Mareșal, în chiar ziua aniversării memorabile a luării Plevnei, Îmi place să nădăjduiesc că Majestatea Voastră va binevoi să vadă în acest act o nouă dovadă a simțămintelor Mele neschimbate pentru Majestatea Voastră. Sunt încredințat că prietenia care Ne unește va contribui să strângă legăturile de fraternitate între popoarele noastre (...)”⁶⁵. La ora 13, a avut loc un dejun intim, iar la ora 20, a urmat un prânz la care au luat parte 32 de persoane⁶⁶.

În dimineața zilei de 28 noiembrie 1912, obișnuitele salve de tun au deschis ceremonia celor 35 de ani de la victoria asupra Plevnei. La ora 11, Regele Carol I a pornit de la palat spre Mitropolie, în trăsura regală,

alături de Marele Duce, urmat de Principii Ferdinand și Carol. Trăsurile regale erau precedate de prefectul Poliției București, fiind flancate de Regimentul de Escortă. În curtea Mitropoliei se aflau detașamente din toate trupele capitalei, care au dat onorul. La intrarea în biserică au fost întâmpinați cu Sf. Cruce și Evanghelia de către Mitropolit, episcopii Buzăului și al Dunării de Jos și de către înaltul cler. În biserică se aflau membrii guvernului, suita Marelui Duce, membrii ambasadelor ruse și bulgare de la București, cu atașatii militari respectivi, delegația Regelui Ferdinand I al Bulgariei, delegația Regimentului Vologda, atașatii militari străini, președintele Comisiei Interimare a Capitalei, administratorul Domeniului Coroanei, generali și ofițeri superiori comandanți de corpuri din garnizoană și multe alte persoane cu diferite funcții publice. După oficierea unui parastas în amintirea ostașilor ruși și români căzuți pe câmpiile Bulgariei, a urmat un serviciu religios pentru sănătatea Împăratului Nicolae și a Regelui Carol I. La trecerea în revistă a trupelor, Regele a purtat bastonul de mareșal al armatei ruse.

La ora 12, au revenit la palat în aclamațiile bucureștenilor. La ora 13, a avut loc, la palatul Cotroceni, un dejun la care au luat parte Regina, Marele Duce, familia princiară, suitele Marelui Duce, miniștrii Rusiei și Bulgariei, generalii bulgari Agura și Draganov, delegația Regimentului Vologda, ofițerii atașați cu serviciul de onoare, suitele regale și princiare, în total 38 persoane. La ora 17, Marele Duce, Principii Ferdinand și Carol, împreună cu suitele lor, au luat ceaiul la ambasada rusă, unde au fost invitate și numeroase oficialități bucureștene. La ora 20, a avut loc, la palatul Cotroceni, un prânz de gală în onoarea Marelui Duce Nicolae Mihailovici, la care au participat 80 de persoane⁶⁷.

Pe 29 noiembrie 1912, seara, Marele Duce Nicolae Mihailovici a plecat din București, cu un tren special, spre Rusia. În timpul petrecut în Capitală, acesta a făcut și o plimbare pe jos pe Calea Victoriei și pe bulevardul Academiei, unde a privit statuia lui Mihai Viteazul și a vizitat spitalul brâncovenesc și biserica rusă⁶⁸.

Participarea oficială a Rusiei la acest eveniment important pentru istoria românilor nu a rămas neobservat de publicistica timpului care concluziona: „Demonstrația Curții rusești care în acest scop a trimis la noi pe Marele Duce Nicolae Mihailovici cu o suită cât mai impunătoare, este de sigur și o demonstrație de curtenie politică. Ea are însă, necontestat, ceva

tardiv într-însa. Treizeci și cinci de ani este o pierdere însemnată chiar în politică – atunci când e vorba de a cultiva relații ceva mai strânse cu un fost aliat de arme.(...) Viitorul cel mai apropiat va arăta dacă avem dreptul să credem că Rusia a făcut un pas temeinic spre a rupe gheața în relațiile sale cu România oficială sau dacă trebuie să rămânem cu convingerea că tot aparatul solemn cu care se predă azi regelui Carol bastonul de mareșal al armatelor rusești a fost numai paradă, încercată spre a stârni noi echivocuri”⁶⁹.

Sărbătorirea anuală a victoriei de la Plevna, așa cum este ea prezentată în publicațiile de la sfârșitul secolul al XIX-lea și începutul

secolului XX, evidențiază modul în care această bătălie a devenit un simbol al luptei pentru libertate și al patriotismului românesc și european. Devenită un eveniment emblematic, ea a consolidat sentimentul național și a contribuit la formarea conștiinței de sine a poporului român, fiind utilizată pentru a reafirma valorile de curaj, sacrificiu și unitate în fața tuturor obstacolelor interne sau internaționale. În ansamblu, reflectând asupra modului în care această victorie a fost celebrată și interpretată, putem concluziona că ea a jucat un rol esențial în consolidarea identității naționale și în modelarea discursului patriotic din perioada respectivă.

Celebration of the Victory at Plevna in the Journalism of the Years 1877-1912

Elena Gheorghe, Ph.D.

Abstract: The fall of Plevna on November 28, 1877 marked a turning point in the history of the Russo-Turkish War (1877-1878). The surrender of General Osman Pasha to the Romanian Colonel Mihail Cristodulo Cerchez meant not only a military victory, but also the consolidation of Romania's international position, paving the way for the recognition of its independence.

The annual celebration of the victory at Plevna, as presented in publications from the late 19th and early 20th centuries, highlights how this battle became a symbol of the struggle for freedom and of Romanian and European patriotism.

Having become an emblematic event, it strengthened national sentiment and contributed to the formation of the self-awareness of the Romanian people, being used to reaffirm the values of courage, sacrifice and unity in the face of all internal or international obstacles.

Keywords: independence war, Plevna, journalism, Colonel Mihail Cristodulo Cerchez, 1877.

NOTE

¹ Doctor în istorie.

² Discursul său, în fața soldaților, este redat în întregime în paginile ziarului „Adevărul”, anul 10, nr. 3016 din 29 noiembrie 1897, p. 2: „Ostași! Stăruințele voastre, nobilele și eroicele suferințe ce ați îngăduit, sacrificiile generoase ce ați făcut cu sângele și cu viața voastră, toate acestea au fost răsplătite și încununate în ziua în care îngrozitoarea Plevna a căzut înaintea vitejiei voastre, în ziua în care cea mai frumoasă oaste a sultanului, cel mai ilustru și brav general al său, Osman biruitorul, au fost biruiți și au depus armele înaintea voastră și a fraților voștri de glorie, soldații M.S. Împăratului Rusiei. Povestea faptelor mărețe ale trecutului, voi ați îmbogățit-o cu povestea faptelor nu mai puțin mari ce ați săvârșit și cartea veacurilor va păstra, pe neștersele ei foi, numele acestor fapte, alături de numele vostru. În curând vă veți întoarce în țară, purtând fiecare scris pe pieptul său virtutea sa de oștean și devotamentul său pentru patrie: *Crucea Treceții Dunării* și *Medalia Apărătorilor Independenței României*. Atunci când veți ajunge la căminele voastre, în orașele, satele și cătunele în care v-ați născut, veți spune părinților, fraților, rudelor voastre, ce ați făcut pentru țară. Bătrânii vă vor asculta amintindu-și de vremurile demărare ale neamului românesc (...); tinerii vor vedea în voi exemplul însușit al datoriei lor viitoare, iar măreața figură a României va privi mândră și liniștită, căci veșnică îi va fi viața pe câtă vreme va avea fii cu inimi calde și brațe voinice ca ale voastre. În numele țării, Domnul și căpetenia voastră vă mulțumește și vă dă fiecărui din voi sufluteasca îmbrățișare a vitejilor”.

³ „România Liberă”, anul I, nr. 162, 30 noiembrie 1877, p. 1.

⁴ „Telegraful”, seria 1, anul 7, nr. 1690 din 30 noiembrie 1877, p.1.

⁵ „Monitorul Oficial al României”, nr. 273 din 8(20) decembrie 1877, Partea Neoficială, p. 7154.

⁶ „Telegraful”, seria 1, anul 7, nr. 1690 din 30 noiembrie 1877, p.1.

⁷ „România Liberă”, anul 1, nr. 162 din 30 noiembrie 1877, p.1.

⁸ Ibidem.

⁹ „Monitorul Oficial al României”, nr. 268 din 30 noiembrie (12 decembrie) 1877, Partea Neoficială, p. 6650.

¹⁰ „Telegraful”, seria 1, anul 7, nr. 1690 din 30 noiembrie 1877, p.1.

¹¹ Ibidem.

¹² Ibidem.

¹³ „România Liberă”, anul I, nr. 162, 30 noiembrie 1877, p. 2.

¹⁴ Ibidem, p. 3.

¹⁵ „Monitorul Oficial al României”, nr. 270 din 2(14 decembrie) 1877, Partea Neoficială, p. 6650.

¹⁶ „Albina Carpaților”, anul 3, nr. 4 din 30 noiembrie 1878, Sibiu, p.58.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ „Monitorul Oficial al României”, nr. 270 din 2(14 decembrie) 1877, Partea Neoficială, p. 6650.

¹⁹ Idem, nr. 271 din 3 (15 decembrie) 1877, Partea Neoficială, p. 7006.

²⁰ Idem, nr. 272 din 4(16 decembrie) 1877, Partea Neoficială, p. 7127.

²¹ „România Liberă”, anul I, nr. 164, 2 decembrie 1877, p. 2.

²² Călătoria cu trenul imperial pe ruta Frătești – Zimnicea a însemnat, totodată și inaugurarea acestei linii de cale ferată.

²³ „Vineri, 2 decembrie, Majestatea Sa Împăratul tuturor Rusiilor voinde a felicita și mulțumi în persoană trupele aliate pentru strălucitul succes obținut prin luarea Plevnei s-a dispus ca toată armata de împresurare să fie așezată în coloane dese, infanteria pe batalioane în două linii, cavaleria și artileria pe escadroane și baterii, pe șesul dintre Plevna și Etropol, adică chiar pe câmpul de luptă unde armatele aliate s-au ilustrat. La orele 12, M.S. Domnitorul cu A.S.I. Marele Duce Nicolae, călări, înconjurați de un numeros stat-major, au întâmpinat pe Majestatea Sa Împăratul, în mijlocul aclamațiilor entuziaste ale trupelor, iar muzicile cântau imnul rusesc. După ce Împăratul Alexandru

a trecut în revistă trupele, între care se aflau 20.000 oșteni români și le-a mulțumit apoi, a spus M.S. Domnitorului că este fericit de a vedea încă o dată înaintea plecării trupele române (...)" („Monitorul Oficial al României”, nr. 281 din 17(29 decembrie) 1877, Partea Neoficială, p. 7182; „Românul”, anul 21, 18 decembrie 1877, p.1).

²⁴ „Monitorul Oficial al României”, nr. 273 din 8(20 decembrie) 1877, Partea Neoficială, p. 7154.

²⁵ Ibidem.

²⁶ Idem, nr. 282 din 18(30 decembrie) 1877, Partea Neoficială, p. 7182.

²⁷ Ibidem.

²⁸ Răspunsul Principelui la acest mesaj a fost relatat pe larg în paginile ziarului „Românul”, anul 21, 18 decembrie 1877, p. 1: „Domnilor delegați, Sunt adânc pătruns de patrioticele cuvinte ce îmi adresează prin dumneavoastră reprezentațiunea națională a țării. Eram sigur că națiunea romană întregă și reprezentanții săi erau uniți prin minte și inimă cu Mine și guvernul Meu și că acțiunea ce armata noastră a avut-o în războiul cu Turcia va fi salutăată ca un act de vigoare națională. Nu am fost însă mai puțin fericit de a vedea că aceste simțăminte au fost și expresia de unanimitate a Corpurilor Legiuitoare, dovedindu-se astfel încă o dată că în chestiunile naționale toți românii sunt uniți. Prin această unire, prin concursul dumneavoastră și al națiunii, vom putea în viitor asigura României poziția la care are dreptul a aspira în concernul popoarelor civilizate. Armata a adus deja un puternic concurs la această operă, prin valoarea ei, prin rezistența la privațiunile și suferințele unei campanii făcută în condiții foarte grele și excepționale; ea a deschis o eră nouă de energie și mărire națională. Prin sângele generos vărsat de dânsa alături cu glorioasele armate ale augustului nostru aliat, atât M. S. Împăratul tuturor Rusiilor, cât și celelalte puteri garante au putut dobândi convingerea că nu au întins mâna lor unei națiuni fără vitalitate, fără viitor. Să avem dar cu toții ferma credință, că, la încheierea păcii ele nu vor ezita de a completa opera lor. Cât pentru Mine, deși fericit de a mă afla iar în mijlocul bunului și bravului Meu popor, Mă voi grăbi a Mă întoarce, oricând trebuința va cere, pe tărâmul luptei, spre a împărtăși greutățile și pericolele armatei noastre, în viitoarele operațiuni în care este chemată. Acesta este, cred, cel mai bun mod de a răspunde la sentimentele pe care mi le exprimă națiunea și reprezentanții săi și pentru care, încă o dată, vă mulțumesc cu recunoștință. Să trăiască armata! Să trăiască România!”.

²⁹ „Românul”, anul 21, 16-17 decembrie 1877, p.2.

³⁰ „Monitorul Oficial al României”, nr. 283 din 20 decembrie 1877 (1 ianuarie 1878), Partea Neoficială, p. 7296; „Telegraful”, seria 1, anul 7, nr. 1704 din 17 decembrie 1877, p.1.

³¹ „Românul”, anul 21, 16-17 decembrie 1877, p.2.

³² Ibidem.

³³ „Monitorul Oficial al României”, nr. 283 din 20 decembrie 1877 (1 ianuarie 1878), Partea Neoficială, p. 7296.

³⁴ „Telegraful”, seria 1, anul 7, nr. 1704 din 17 decembrie 1877, p.1.

³⁵ „Monitorul Oficial al României”, nr. 283 din 20 decembrie 1877 (1 ianuarie 1878), Partea Neoficială, p. 7296.

³⁶ Ibidem.

³⁷ „Telegraful”, seria 1, anul 7, nr. 1704 din 17 decembrie 1877, p.1.

³⁸ „Monitorul Oficial al României”, nr. 282 din 18 (30 decembrie) 1877, Partea Neoficială, p. 7182. Protocolul s-a desfășurat după un program stabilit anterior, care fixa cu strictețe ordinea în care reprezentanții instituțiilor statului se prezentau în fața suveranilor: Curtea de Casație, Curtea de Conturi, Curtea de Apel București și Tribunalul de Ilfov, Eforia Spitalelor Civile și Societățile Crucii Roșii, delegațiile județelor, directorul general al Ministerului de Interne, directorul general al Telegrafului și Poștei, directorul general al Serviciului Sanitar și Consiliul Medical Superior, Comisia de Statistică și șeful Oficiului Central, directorul general al Închisorilor, directorul Imprimeriei Statului și al Monitorului Oficial, prefectul Poliției Capitalei, prefectul județului Ilfov, Consiliul Județean și Comitetul Permanent de Ilfov, inspectorul general al Statul Major al Gărzii Orășenești, directorul general al Ministerului de Justiție, secretarul general al Ministerului Afacerilor Externe, secretarul general al Ministerului Finanțelor, administratorii Domeniilor și Pădurilor Statului, directorul Casei de Depuneri și Consemnațiuni, directorul Comitetului Obligațiilor Rurale și Domeniale, Universitatea București, cu rectorii și decanii facultăților, împreună cu Consiliul Superior al Instrucțiunii Publice

și Corpul Învățământului Superior și Secundar, directorul general al Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, directorul general al Arhivelor Statului, directorul general al Ministerului Lucrărilor Publice, Camera de Comerț, Corpul Ofițerilor Superioari din garnizoană.

³⁹ „Monitorul Oficial al României”, nr. 284 din 21 decembrie 1877 (2 ianuarie 1878), Partea Neoficială, p. 7409.

⁴⁰ Ziua a fost serbată la nivel național printr-un serviciu divin, la ora 11, la care au asistat toate autoritățile locale civile, militare și comunale („Monitorul Oficial al României”, nr. 263 din 26 noiembrie 1878 (8 decembrie 1878), Partea Neoficială, p. 7347).

⁴¹ „România Liberă”, anul II, nr. 458, 29 noiembrie 1878, p. 1.

⁴² „Monitorul Oficial al României”, nr. 268 din 2(14) decembrie 1878, Partea Neoficială, pp. 7506-7507.

⁴³ Ibidem.

⁴⁴ „România Liberă”, anul II, nr. 457, 28 noiembrie 1878, p. 2.

⁴⁵ Idem, anul III, nr. 753, 29 noiembrie 1879, p. 1.

⁴⁶ „Monitorul Oficial al României”, nr. 270 din 30 noiembrie (12 decembrie) 1879, Partea Neoficială, pp. 7517-7518.

⁴⁷ Idem, nr. 194 din 29 noiembrie (11 decembrie) 1881, Partea Neoficială, p. 6140.

⁴⁸ Construită pe locul unde exista un vechi cimitir, unde fuseseră înmormântați 49 de militari-pompieri căzuți eroic în luptele din Dealul Spirii.

⁴⁹ „Monitorul Oficial al României”, nr. 198 din 30 noiembrie (12 decembrie) 1882, Partea Neoficială, pp. 2922-2923.

⁵⁰ Idem, nr. 190 din 1(13 decembrie) 1883, Partea Neoficială, p. 4234.

⁵¹ Idem, nr. 191 din 30 noiembrie (12 decembrie) 1884, Partea Neoficială, pp. 4417-4418.

⁵² Ibidem.

⁵³ Idem, nr. 194 din 29 noiembrie (11 decembrie) 1886, Partea Neoficială, pp. 4338-4341.

⁵⁴ Ibidem.

⁵⁵ „Telegraful”, anul XVIII, nr. 4624 din 29 noiembrie 1887, p.1.

⁵⁶ „Monitorul Oficial al României”, nr. 192 din 1 (13) decembrie 1887, Partea Neoficială, p. 4442.

⁵⁷ „Adevărul”, anul X, nr. 3016 din 29 noiembrie 1897, p. 1-2.

⁵⁸ Ibidem.

⁵⁹ „Albina. Revistă Enciclopedică Populară”, anul VI, nr. 10 din 8 decembrie 1902, p.264.

⁶⁰ Ibidem, p. 266.

⁶¹ Ibidem, p. 272; „Adevărul”, anul XV, nr. 4792 din 30 noiembrie 1902, p.1.

⁶² „Art. 1: Dezertorii și nesupușii ale căror clase sunt în gloate și miliții se amnistiază pe ziua de 28 noiembrie 1902; ei se pot întoarce la căminele lor, trecându-se în elementul clasei corespunzătoare. Art. 2: Dezertorii și nesupușii, ale căror clase sunt în rezervă sau sub arme, se amnistiază pe ziua de 28 noiembrie 1902; ei sunt datori a se prezenta la corpurile și serviciile lor pentru a-și îndeplini obligațiile militare conform legii, trecându-se apoi în elementul clasei lor. Art. 3: Condamnații pentru delictul de dezertare simplă sau nesupunere la legea de recrutare se grațiază pe ziua de 28 noiembrie 1902; ei vor fi trimiși corpurilor și serviciilor cărora aparțin pentru a-și îndeplini obligațiile militare conform legii. Art. 4: Amnistiații de sub art. 2 și grațiații de sub art. 3 sunt datori a se prezenta la corpurile și serviciile din care fac parte până la 13 martie 1903” („Albina. Revistă Enciclopedică Populară”, anul VI, nr. 10 din 8 decembrie 1902, p.273).

⁶³ „Monitorul Oficial al României”, nr. 194 din 27 noiembrie (10) decembrie 1912, Partea Neoficială, p. 9051.

⁶⁴ Idem, nr. 195 din 28 noiembrie (11) decembrie 1912, Partea Neoficială, p. 9100.

⁶⁵ „Albina. Revistă Enciclopedică Populară”, anul XVI, nr. 10 din 9 decembrie 1912, p.452.

⁶⁶ „Monitorul Oficial al României”, nr. 195 din 28 noiembrie (11) decembrie 1912, Partea Neoficială, p. 9101.

⁶⁷ Idem, nr. 197 din 30 noiembrie (13) decembrie 1912, Partea Neoficială, pp. 9190-9191.

⁶⁸ „Albina. Revistă Enciclopedică Populară”, anul XVI, nr. 10 din 9 decembrie 1912, p.452.

⁶⁹ „Adevărul”, anul XXV, nr. 3341 din 29 noiembrie 1912, p.1.

VIZITA SUVERANILOR ROMÂNI ÎN BASARABIA (20-25 MAI 1920) CONSEMNAȚĂ ÎN PAGINILE „MONITORULUI OFICIAL”

Dr. Luminița GIURGIU¹
Dr. Teodora GIURGIU²

Suntem, în continuare, alături de suveranii României și de suita lor³, în prima călătorie în Basarabia și Bucovina. Am urmat itinerarul: gara Cotroceni, Dornești, Suceava - Mănăstirea „Sfântul Ioan”, Rădăuți - Biserica „Sfântul Nicolae”, Mănăstirea Putna, Dornești (15-17 mai 1920)⁴, Cernăuți, Noua Suliță, Hotin, Noua Suliță, Bălți și Ungheni (18-19 mai 1920)⁵.

Ar fi de amintit că vizita reprezintă o afirmare a legitimității și suveranității noului stat. Ea s-a desfășurat în condițiile în care recunoașterea internațională a unității Basarabiei cu Regatul României va avea loc de abia după semnarea de către Marile Puteri Aliate - Regatul Unit al Marii Britanii, Franța, Italia și Japonia, pe de o parte și România, pe de altă parte, la 28 octombrie 1920, la

Paris, a tratatului care consfințește această realitate. Documentul stipula faptul că „Înaltele Părți Contractante declară că recunosc suveranitatea României asupra teritoriului Basarabiei, cuprins între frontiera actuală a României, Marea Neagră, cursul Nistrului, de la gura sa până la punctul unde este tăiat de vechiul hotar dintre Bucovina și Basarabia, și acest vechi hotar”.

Tratatul a fost semnat, pentru România, de către Take Ionescu⁶, ministrul Afacerilor Externe și Dimitrie I. Ghica⁷, șef al Legației României în Franța. Tratatul nu a fost imediat ratificat de Japonia și nu a fost recunoscut de Rusia sovietică.

De Ziua Înălțării Domnului, 20 mai, Suveranii au poposit la Chișinău.

1858
MONITORUL OFICIAL
15 Iunie 1920

PARTE NEOFICIALĂ

București, 14 Iunie

CĂLĂTORIA

MM. LL. REGELUI ȘI REGINEI

ÎN BASARABIA

20-25 MAI 1920

Joi, 20 Mai, la ora 9.40, trenul regal sosește în gara Chișinău în uralele mulțimii și sunetele muzicii militare, care întonează imnul regal. M. S. Regele, M. S. Regina Maria și A. S. R. Principesa Elisabeta se dau jos din tren însoțiți de d. general Averescu, președinte al consiliului și de suita regală. După ce primesc raportul comandanților militari și autorităților civile și după ce M. S. Regele trece în revistă compania de onoare cu drapel, Suveranii trec în sala de recepție a gării unde se fac prezentările autorităților militare și civile, precum și a comunităților. MM. LL. S'au întreținut cu persoanele prezente, și apoi părăsesc în automobile spre a lua parte la Tedeum-ul dela Catedrala orașului.

Pe tot parcursul dela gară până la Catedrală, Suveranii sunt obiectul unor vii și călduroase manifestațiuni din partea mulțimii adunate dealungul străzilor. Numeroase grupuri de țărani venise din cele mai depărtate sate ale Basarabiei, ca să vadă cu ochii lor pe urmașul Voievozilor despre care le povesteau strămoșii, să vadă pe Voivodul cel așteptat în tăcere de atâția ani, în grea suferință și obidă.

Dealungul străzii Alexandru-cel-Bun, pe unde au trecut Suveranii, casele, balcoanele și ferestrele erau frumos împodobite și mare eră bucuria populațiunii orașului Chișinău de sosirea Maiestăților Lor, cărora le ieșise întru întâmpinare cu flori și în haine de sărbătoare. Școlile de toate categoriile închină steagurile lor înaintea Suveranilor și flori li se aruncă din toate părțile, în timp ce Maiestățile Lor mulțumesc în dreapta și în stânga. Mulți țărani fac semnul crucii și se închină, iar alții mai bătrâni plâng de bucurie, gândindu-se la cuvântul scripturii: „acum slobozește, Doamne, pe robul tău, că văzură ochii mei mântuirea ta”.

În fața Catedralei așteptau parte din școli: liceul No. 1 de fete, în frumos port național; liceul militar; numeroase grupe de țărani călări și pe jos cu placarde pe cari se vedeau scris: „Trăiască Maiestatea Sa Regele, făuritorul legii agrare și întregitorul Neamului! Trăiască Familia Regală! Curtea Soborului și biserica Catedralei se umpluse de mulțime de popor, de reprezentanții autorităților și de tot ce avea Chișinăul mai distins.

O mișcare de bucurie și un freamăt de nerăbdare cuprind inimile, la sosirea Maiestăților Lor. Clopotele încep a suna, pe sus zboară aeroplanele, urale năvălăsite umplu văzduhul, elevele școlii eparhiale, toate cu coșulețe pline de flori, aruncă asupra Suveranilor o ploaie de flori.

Maiestatea Sa Regele și Regina, însoțiți de A. S. R.

Principesa Elisabeta, trec în revistă armata, apoi școlile, și își fac intrarea în impunătoarea Catedrală, unde P. S. S. Arhiepiscopul Gurie Botoșăneanul, locțiitor de Arhiepiscop - eparhiei Chișinăului și Hotinului, înconjurat de S. S. Arhimandritul V. Puiu și de toți stareții mănăstirilor din Basarabia, li întâmpină cu această cuvântare:

Unul din bărbaiți de Dumnezeu luminați, Proorocul David a zis: „Cei ce nădăjduesc spre Domnul, nu se tem de nimic, căci vrăjmașii și protivnicii lor însuși se împiedecă și cad”.

Aceste cuvinte ale Sfântului Împărat David s'au îndeplinit asupra Maiestăților Voastre.

În vremurile grele ale războiului trecut, când soarta românii eră pusă în cumpănă, Maiestățile Voastre ați fost totdeauna însuflețiiți de credința în pronia cerească și de nădejde că Dumnezeu va face dreptate neamului românesc.

Credința neclintită a Maiestăților Voastre în biruința dreptății eră asemenea cu a patriarhului Avraam, care junghiu tu și pe fiul său unul născut jertfa lui Dumnezeu, credea totuși că sămânța lui se va înmulți ca nisipul mării.

Cu această credință și nădejde Maiestățile Voastre ne înbărbătați și pe noi, puțin credincioși.

Astăzi, Maiestățile Voastre vedeți rodirile credinței și ale nădejdii.

Vedeți pre vrăjmașii Românilor că s'au împiedecat și au căzut.

Vedeți provinciile românești despărțite, realipite la Tara-Mumă și pe toți Românii desrobiiți și întruniți într-o singură țară România Mare. Iar Maiestățile Voastre Sunteți Suveranii tuturor Românilor.

Cea dintâi s'a alipit la Tara-Mumă, Basarabia, moșia lui Ștefan-cel-Mare, ea a început unirea tuturor Românilor.

Astăzi, Basarabia petrece o zi de mare bucurie, văzându-se dezrobită și liberă, și pre Maiestățile Voastre, moștenitorii lui Ștefan-cel-Mare, a fi stăpâniți ei.

Noi toți, bucurându-ne de aceasta, strigăm: „Bucură-te, Basarabie, iată Regele tău vine.

Salutăm și binecuvântăm venirea Maiestăților Voastre în țara noa tră.

Dumnezeu să vă păzească sub acoperământul ariepilor sale.

Fiți încredințați de dragostea și devotamentul nostru al tuturor.

Intrați cu pace în acest sfânt locaș al Nașterii lui Hristos, ridicat de cucernicii Moldoveni pe pământul marilor Voievozi ai Moldovei, moștenirea firească a Maiestăților Voastre.

Maiestățile Lor Regele și Regina și A. S. R. Principesa Elisabeta iau apoi loc în tronurile regale și ascultă, vădit mișcați, frumoasa și măreața slujbă, după terminarea căreia M. S. Regele vizitează altarul unde P. S. Arhiepiscopul Gurie, dă Maiestății Sale toate lămuririle.

La ora 11 Maiestățile Lor, în aclamațiunile mulțimii, se îndreaptă pe jos spre piața Catedralei, unde are loc defilarea. În drum Maiestatea Sa Regele se oprește de mai multe ori în mijlocul delegațiilor de săteni interesându-Se de nevoile lor.

Maiestățile Lor iau loc în tribuna regală, iar

„Monitorul Oficial” nr. 57 din 15 iunie 1920

„Monitorul Oficial” a publicat programul vizitelor efectuate, precum și personalitățile care au întâmpinat suita regală.

„PARTE NEOFICIALĂ

București, 14 iunie
CĂLĂTORIA MM. LL. REGELUI
ȘI REGINEI ÎN BASARABIA
20-25 MAI 1920

Joi, 20 mai, la ora 9.40, trenul regal sosește în gara Chișinău în uralele mulțimii și sunetele muzicii militare, care intonează Imnul Regal. M.S. Regele, M.S. Regina Maria și A.S.R. Principesa Elisabeta se dau jos din tren însoțiți de d. general Averescu, președinte al consiliului și de suita regală. După ce primesc raportul comandanților militari și autorităților civile și după ce M.S. Regele trece în revistă Compania de onoare cu Drapel, suveranii trec în sala de recepție a gării, unde se fac prezentările autorităților militare și civile, precum și a comunităților. MM. LL. s-au întreținut cu persoanele prezente și apoi pornesc în automobile spre a lua parte la Te Deum-ul de la Catedrala orașului.

Pe tot parcursul de la gară până la Catedrală, Suveranii sunt obiectul unor vii și călduroase manifestațiuni din partea mulțimii adunate de-a lungul străzilor. Numeroase grupuri de țărani veniseră din cele mai depărtate sate ale Basarabiei, ca să vadă cu ochii lor pe urmașul Voievozilor despre care le povesteau strămoșii, să vadă pe Voievodul cel așteptat în tăcere de atâția ani, în grea suferință și obidă.

De-a lungul străzii Alexandru cel Bun, pe unde au trecut Suveranii, casele, balcoanele și ferestrele erau frumos împodobite și mare era bucuria populației orașului Chișinău de sosirea Maiestăților Lor, cărora le ieșise întru întâmpinare cu flori și în haine

de sărbătoare. Școlile de toate categoriile închină steagurile lor înaintea Suveranilor și flori Li se aruncă din toate părțile, în timp ce Maiestatea Lor mulțumesc în dreapta și în stânga. Mulți țărani fac semnul crucii și se închină, iar alții mai bătrâni plâng de bucurie, gândindu-se la cuvântul Scripturii: «Acum slobozește, Doamne, pe robul tău, că văzură ochii mei mântuirea ta».

În fața Catedralei aștepta parte din școli: Liceul nr. 1 de Fete, în frumos port național; Liceul Militar; numeroase grupe de țărani călări și pe jos cu placarde pe care se vedea scris: «Trăiască Maiestatea Sa regele, făuritorul

Gara din Chișinău

Suita regală sosește în Capitala Basarabiei

legii agrare și întregitorul Neamului! Trăiască Familia Regală!». Curtea Soborului și biserica Catedralei se umpluse de mulțime de popor, de reprezentanții autorităților și de tot ce avea Chișinăul mai distins.

O mișcare de bucurie și un freamăt de nerăbdare cuprind inimile, la sosirea Maiestăților Lor. Clopotele încep a suna, pe sus zboară aeroplanele, urale nesfârșite umplu văzduhul, elevele Școlii Eparhiale, toate cu coșulețe pline cu flori, aruncă asupra Suveranilor o ploaie de flori.

Maiestatea Sa Regele și Regina, însoțiți de A.S.R. principesa Elisabeta, trec în revistă armata, apoi școlile și își fac intrarea în impunătoarea Catedrală, unde P.S.S. Arhiepiscopul Gurie Botoșăneanul, loctii-tor de Arhiepiscop al Eparhiei Chișinăului și Hotinului, înconjurat de S.S. Arhimandritul V. Puiu și de toți stareții mănăstirilor din Basarabia, Îi întâmpină cu această cuvântare:

«Unul din bărbații de Dumnezeu luminați, Proorocul David a zis: «Cei ce nădăjduiesc spre Domnul nu se tem de nimic, căci vrășmașii și potrivnicii lor însăși se împiedică și cad».

Aceste cuvinte ale Sfântului Împărat David s-au îndeplinit asupra Maiestăților voastre.

În vremurile grele ale războiului trecut, când soarta românilor era pusă în cumpănă, Maiestățile Voastre ați fost totdeauna însuflețiți de credința

în pronia cerească și nădejde că Dumnezeu va face dreptate neamului românesc.

Credința neclintită a Maiestăților Voastre în biruința dreptății era asemenea cu a patriarhului Avraam, care junghiindu-și pe fiul său unul născut jertfă lui Dumnezeu, credea totuși că sămânța lui se va înmulți ca nisipul mării.

Cu această credință și nădejde Maiestățile Voastre ne îmbărbătați și pe noi, puțin credincioșii.

Astăzi, Maiestățile Voastre vedeți roadele credinței și ale nădejdi.

Vedeți pre vrășmașii Românilor că s-au împiedicat și au căzut.

Vedeți provinciile românești despărțite, realipite la Țara-Mumă și pe toți Românii dezrobiți și întruniți într-o singură țară România Mare. Iar Maiestățile Voastre sunteți Suveranii tuturor Românilor.

Cea dintâi s-a alipit la Țara-Mumă, Basarabia, moșia lui Ștefan cel Mare, ea a început unirea tuturor Românilor.

Astăzi, Basarabia petrece o zi de mare bucurie, văzându-se dezrobită și liberă și pre Maiestățile Voastre, moștenitorii lui Ștefan cel Mare, a fi stăpânii ei.

Noi toți, bucurându-ne de aceasta, strigăm: «Bucură-te, Basarabie! Iată, Regele tău vine!».

Salutăm și binecuvântăm venirea Maiestăților Voastre în țara noastră.

Dumnezeu să vă păzească sub acoperământul aripilor sale.

Fiți încredințați de dragostea și devotamentul nostru al tuturor.

Intrați cu pace în acest sfânt locaș al Nașterii lui Hristos, ridicat de cucernicii Moldoveni pe pământul marilor Voievozi ai Moldovei, moștenirea firească a Maiestăților Voastre».

Strada Alexandru cel Bun

Maiestățile Lor Regele și Regina și A.S.R. Principesa Elisabeta iau apoi loc în tronurile regale și ascultă, vădit mișcați, frumoasa și marea slujbă, după terminarea căreia M.S. Regele vizitează altarul, unde P.S. Arhiepiscopul Gurie, dă Maiestății Sale toate lămuririle.

La ora 11, Maiestățile Lor, în

aclamațiunile mulțimii, se îndreaptă, pe jos, spre Piața Catedralei, unde are loc defilarea. În drum, Maiestatea Sa Regele se oprește de mai multe ori în mijlocul delegațiilor de săteni, interesându-Se de nevoile lor.

Maiestățile lor iau loc în tribuna regală, iar persoanele invitate în tribunele din dreapta și din stânga. Defilează întâi Liceele de Băieți nr. 1, 2 și 3 cu fanfarele lor, apoi Liceul de Fete nr. 1, Școala Eparhială, Seminarul Teologic, Școala Normală de Băieți, Școala Normală de Fete etc. Urmează apoi grupurile de țărani, parte călări, parte pe jos, veniți din toate părțile județului. Țărânii ovaționează îndelung pe Maiestățile lor.

Când apar generalii și ofițerii, care defilează falnic, lumea izbucnește în aplauze și conducătorii armatei noastre sunt viu aclamați în fața Comandantului lor suprem.

Începe apoi defilarea trupelor, parada fiind comandată de colonelul Gheorghiu Ion, comandantul Brigăzii VI de Infanterie.

În frunte defilează elevii Liceului Militar, care culeg

aplauze pline de admirație. Urmează apoi regimentele de infanterie cu pas repede și apăsător, purtând pe fețe veselie că trec înaintea viteazului lor Căpitan, care îi privește cu dragoste. Un divizion de artilerie de câmp, un

batalion de artilerie grea și un escadron din Brigada V Călărași încheie defilarea. În tot timpul, M.S. Regele salută cu buzduganul, iar arhiereul Gurie dădea binecuvântarea arhierească.

După terminarea defilării, în mijlocul aclamațiunilor și uralelor poporului, Maiestățile Lor, însoțiți de A.S.R. Principesa Elisabeta, de primul ministru și suita regală, s-au îndreptat spre sala de recepție a Primăriei orașului, unde se aflau adunați delegații autorităților locale și ai zemstvelor. Suveranii au fost primiți cu urale, în timp ce corul Societății «Graiul Neamului» intona Imnul Regal. D. I. Livinski, președinte al Comisiunii Interimare, în numele populației orașului, urează Suveranilor bun-sosit în termenii următori:

«Sire,

În calitate de președinte al Comisiunii Interimare a orașului Chișinău, capitala slăvitei Basarabii, care constituie în momentul de față aproape 200.000 locuitori și în calitate de reprezentant al orașului, respectuos pe Maiestatea Voastră a primi exprimarea adâncilor noastre sentimente de dragoste și mare bucurie cu ocazia primei vizități, de către Maiestatea Voastră împreună cu Maiestatea Sa Regina Maria și A.S.R. Principesa Elisabeta,

a orașului nostru după alipirea Basarabiei, care constituie a treia parte din vechea Moldovă, la Patria-Mumă România-Mare.

În numele locuitorilor orașului Chișinău, Comisiunea Interimară respectuos roagă pe Maiestatea Voastră a primi după obiceiul nostru strămoșesc tradițională pâine și sare în semn de multă recunoștință și mulțumire din partea locuitorilor orașului pentru

acele bunuri de care s-a folosit și se folosește în aceste timpuri atât de grele, datorită numai grijilor neadormite ale Maiestății Voastre pentru binele și fericirea întregului popor, care umple astăzi România Mare

Catedrala Mitropolitană „Nașterea Domnului”

fără deosebire de naționalitate și religie.

Bine ați venit!

Să trăiască Maiestatea Sa Regele!

Să trăiască întreaga Familie Regală!

Să trăiască România Mare de-a pururea întregită!».

D. Teodor Neaga⁸, în numele Zemstvei⁹ Județene și a Zemstvelor de Voloste¹⁰, adresează Maiestăților Lor aceste cuvinte:

«Bine ați venit, Maiestate,

În fruntea bravei armate ați rupt lanțurile care despărțeau fiii neamului românesc, ați înlăptuit idealul tuturor Românilor, pentru binele și propășirea căruia V-ați închinat întreaga viață. Fiți fericiți împreună cu noi.

Ați venit pentru prima dată pe aceste locuri și mare ne este bucuria că avem prilejul să vă vedem în mijlocul nostru pentru a ne cunoaște și nevoile noastre mai de aproape.

Poporul nostru este pentru rânduială, pentru liniște, pentru munca cinstită și, de aceea, astăzi este fericit că sub scutul armatei Maiestății Voastre, își poate îngriji de gospodăriile sale.

Totdeauna poporul nostru își îndreaptă spre față și numele Maiestății Voastre speranța că soarta lui se va îmbunătăți prin împrumut și lumină.

Pentru aceasta va trimite sfetnici în Parlamentul Țării, care vă vor aduce la cunoștință toate durerile și dorințele poporului.

Acum, vorbind în numele Zemstvei, în numele unei vechi instituții din Basarabia, care a lucrat pentru interesele populației locale timp de 50 de ani, vă rugăm să ne dați voie a vă spune pe scurt rostul Zemstvelor noastre.

Trecând prin această parte a țării ați văzut mai multe lucruri bune cu care se poate mândri întreaga noastră Țară. Ați văzut școli, ați văzut spitale, ați văzut case țărănești frumoase, acoperite cu olane și înconjurare cu vii și livezi; știți că avem telefoane și altele și dacă toate acestea le avem, aceasta se datorește numai Zemstvelor, care au pus atâta muncă pentru nevoile locale.

Oamenii locali, care cunoșteau nevoile populației, au reușit să desfășoare o muncă foarte rodnică în toate ramurile gospodăriei locale. Ca un organ administrativ și de gospodărie, Zemstva, în cursul acestor 50 de ani, n-a intrat niciodată în viața politică.

Și dacă sub domnia străină Zemstvele au reușit să înfăptuiască atâtea lucruri frumoase și au apărut interesele populației în cele mai grele vremuri, credem că cu atât mai mult astăzi, în România democratică, ele ar putea desfășura o activitate și mai rodnică.

Până acum Zemstvelor nu li s-a dat atenția cuvenită și pe care o merita această instituție, dar credem că cu cât mai repede vor fi cunoscute și se vor introduce sub un oarecare nume aceste instituții în Stat, cu atât mai curând se va restabili și viața în cursul ei normal.

Nu aruncăm vina pentru acest fapt asupra nimănui, fiindcă tot ce s-a petrecut până acum, s-a făcut pentru scopul prea sfânt al neamului nostru. Însă ca oameni locali, care cunoaștem împrejurările vieții locale, ne îndreptăm către Maiestatea Voastră cu rugămintea fierbinte ca să vă îndreptați privirea și spre această instituție pentru a o restabili în toate atribuțiile și drepturile sale, de care s-a bucurat în trecut. Chemând oameni locali la administrarea Zemstvelor, populația va putea vedea începutul vieții adevărat democratice și va iubi și mai mult această

P.S.S. Arhiepiscopul Gurie Botoșăneanul

Suveranii ovaționați la ieșirea din Catedrala Mitropolitană „Nașterea Domnului”

Primăria

țară, iubind mai presus de toate pe Domnitorul acestei Țări, care pe cât a fost de viteaz în lupta pentru întregirea ei, pe atât este și de chibzuit în ocârmuirea ei.

Binecuvântat de fiii acestei părți a Țării noastre, sunteți astăzi și mai aproape de noi, de sufletele noastre.

Și fiind Maiestatea Voastră astăzi pe pământul vechi a lui Ștefan cel Mare, suntem fericiți să strigăm împreună cu poporul nostru: Să trăiască Maiestatea Voastră întru mulți ani! Trăiască Maiestatea Sa Regina Maria! Trăiască întreaga Familie Regală spre fericirea Țării și a neamului întregit!».

M.S. Regele, după ce a mulțumit pentru dragostea și devotamentul ce I se arată, a adăugat următoarele cuvinte:

«Cunosc instituția Zemstvelor și binele ce au făcut ele în timpul administrației rusești. Să nu uităm însă că această instituție, care a răspuns nevoilor unor vremi trecute, era străină poporului moldovenesc. Acum când Basarabia s-a aruncat de bună-voie în brațele maicii sale, unindu-se cu România, ea trebuie să-și regăsească vechile datini și așezăminte românești și vă făgăduiesc solemn că în noua organizare administrativ unitară, care se va alcătui în curând pentru întreaga țară, se vor avea în vedere și părțile bune din instituția Zemstvelor».

A luat apoi cuvântul d. Vespasian Erbiceanu¹¹, președintele Curții de Apel, care a exprimat Suveranului sentimentele de devotament ale magistraturii basarabene.

Regele, răspunzând, a accentuat asupra nevoii de conlucrare frățească pentru buna aplicare a legilor, față de toate straturile sociale.

După aceea, M.S. Regele a binevoit a se întreține în parte cu președintele și cu membrii delegației Zemstvei județului Orhei.

Domnișoara Macurov, din partea Societății «Graiul Neamului», a recitat cu voce clară o poezie patriotică închinată Suveranilor, prezentând apoi spre semnare albumul societății. Au urmat apoi prezentările, Suveranii întreținându-se cu toți cei de față și în deosebi cu delegații volostelor, interesându-se de semănături și de gospodăria lor.

În mijlocul aclamațiilor și a Imnului Regal, intonat de cor, Maiestățile Lor au părăsit sala de recepție a primăriei. La ieșire și în tot cursul drumului Suveranii au fost întâmpinați cu vii aclamații.

M.S. Regele a luat reședință la dna și d. Anghel, M.S. Regina la dna și d. P. Sinadino, iar A.S.R. Principesa Elisabeta la dna și d. Paul Gore.

MM. LL. Regele și Regina vizitează după-amiază Muzeul Etnografic și de Științe Naturale cu privire la Basarabia, binevoind a-și arăta Înalta Lor satisfacție.

Apoi, deoarece în Chișinău erau foarte multe instituții de cercetat, Maiestățile Lor au făcut vizitele fiecare îndeosebi. M.S. Regele a vizitat amănunțit Liceul Militar, la orele 18. D. comandant al liceului a prezentat întregul corp profesoral și ofițeresc al școlii. Elevii înșirați în sălile școlii primesc cu nesfârșite urale pe M.S. Regele, corul intonând Imnul Regal.

Muzeul Etnografic și de Științe Naturale

Maiestatea Sa Regele a vizitat frumoasa expoziție de desen a elevilor, sălile de clasă, dormitoare, arătându-și satisfacția pentru ordinea desăvârșită.

M.S. Regele a plecat apoi la câmpul de sport al Liceului Militar, unde au avut loc exerciții de întrecere, alergări, aruncări cu discul, lancea, greutate. Exercițiile gimnastice au plăcut mult M.S. Regelui, care Și-a arătat satisfacția Sa comandantului liceului.

M.S. Regina a vizitat în după-amiaza acestei zile următoarele instituții: Orfelinatul de copii «Regina Maria», Azilul de bătrâni și bătrâne, Liceul de Fete, Conservatorul de Muzică, Școala de Țesătorie

și Căminul invalizilor de război. Pretutindeni a fost întâmpinată cu flori, cântece patriotice și cu manifestările celei mai adânc simțite bucurii.

La orele 21, a avut loc în sala Cercului de Cultură un prânz de gală. Au participat M.S. Regele, M.S. Regina, A.S.R. Principesa Elisabeta, d. prim-ministru, general Averescu, suita regală, reprezentanții autorităților, ai comunităților, notabilitățile orașului cu doamnele, precum și delegații sătenilor.

D. Livinski, președintele Comisiunii Interimare, se ridică în numele populației Chișinăului și în cuvinte bine simțite prezintă Maiestăților Lor mulțumiri

Liceul Militar găzduit în clădirea Gimnaziului de Băieți nr. 3

respectuoase și călduroase pentru marea cinste ce li s-a făcut prin Înalta vizită, asigurând pe iubiții Suverani de simțămintele obștești de credință și devotament.

Apoi d. Sergiu Niță¹², luând cuvântul, a amintit că Basarabia s-a

unit cea dintâi cu Patria-Mumă, scoțând în evidență meritele Armatei Române și a Maiestăților Lor Regelui și Reginei, care prin sentimentele Lor de adâncă iubire de țară și abnegațiune au contribuit la realizarea visului secular de întregire a neamului românesc.

M.S. Regele răspunde rostind următoarea cuvântare, acoperită de vii aclamații:

«Am răspuns unei dorințe de mult purtată în inima Mea punând piciorul Meu pe pământul acesta care odinioară fusese una din părțile mai roditoare ale vechii Moldove.

Primirea călduroasă ce ne-a fost făcută în toate orașele și satele ei, pe unde drumul ne-a dus, au pătruns inima noastră de o bucurie, cu atât mai mare cu cât ne-au dat dovadă că iubirea de neam nu s-a stins în timpurile cât Basarabia a stat sub o stăpânire ce nu avea legături de suflet cu populațiunea moldovenească, care de veacuri alcătuiește talpa acestei țări.

O potrivire mișcătoare pentru inima Mea a vrut ca astăzi, în ziua Sfintei Înălțări, când toată

Regina Maria și Principesa Elisabeta în vizită la Ospătăria Populară

România se va ruga pentru sufletele sutelor de mii de ostași ai săi, care cu viața lor au pecetluit hrisovul de întregire a neamului românesc, să ne aflăm, Regina împreună cu Mine, în Capitala unuia din frumoasele ținuturi care s-a unit pe veci

cu Regatul Meu.

Astăzi când iarăși stăpânim puternic toți munții și toate plaiurile ce în veacurile trecute se bucurau de

dreapta și slăvita ocârmuire a Marilor Voievozi ai neamului românesc, putem arunca privirile noastre înapoi asupra timpurilor trecute, pe care soarta le rezervase acestei frumoase și bogate țări, ce este ținutul dintre Prut și Nistru. Dumnezeu care toate le cunoaște în atotputernica sa voință și înțelepciune, n-a voit ca chiar marele erou al istoriei moldovenești, Ștefan cel Mare și Sfânt, să se bucure prea mult de a fi țiitor peste toată Țara Moldovenească.

Sub domnia sa atât de bogată în victorii asupra păgânilor, s-a început știrbirea Moldovei, prin pierderea țărmului Mării și a cetăților de pe Nistru și Dunăre. A urmat apoi răpirea Bucovinei și, în sfârșit, a Basarabiei. Unitatea geografică a vechii Moldove era astfel sfărâmată, jumătate din trupul său era sfâșiat și, din aceasta, a urmat secătuirea ei economică și socială.

Sergiu (Sergei) Niță

Și de aceea marii boieri ai Moldovei, se plâneau Sultanului acum o sută de ani, în cuvinte ca acestea pline de durere înăbușită:

„Din poruncă ne vedem îndatorați a vinde toate acele de peste Prut moșii și a ne desface de dânsle...

Înfățișăm cu lacrimi din suflet stingerea și pierderea ce ni se pricinuiește dintru aceasta la atâtea familii și suflete, la atâtea neamuri și la atâtea lăcașuri ale credinței noastre, cea mai desăvârșită cădere și zdruncinare socotind a ne lipsi de pământul strămoșesc”.

Descurajarea s-a coborât adânc în suflete, an după an și poetul din urmă al generației trecute basarabene, Cavalerul Costache Stamate¹³, suspina, la bătrânețe, versuri ca acestea:

„Am fost și eu Român
Dar m-am făcut păgân;
Căci june eu fiind,
Sărmanul meu pământ
Fu de Tătari călcat
Și ei sclav m-au luat.
De-acuma numai moartea
Să mă scape poate
De păgânătate...

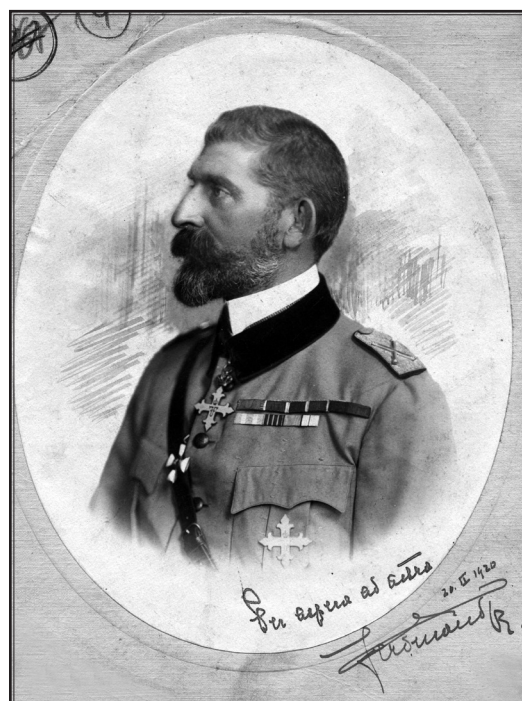
C-un dor nespus
Mă uit spre-apus:
Acolo mi-i viața
Acolo-i speranța
Să fim fericiți,
De-am fi toți uniți”.

Astăzi, mulțumită ostașului român și energiei ascunse în sufletul răbdător al Românului, avem fericirea să ne vedem uniți la sânul patriei de-a pururea întregite prin proclamarea de bunăvoie a sfintei uniri.

Țăria noastră a stat în dreptul nostru, puterea noastră se va arăta în munca ce vom desfășura pentru a da din nou ființă și viață dreptului nostru ce ne-a fost mult timp tăgăduit.

Țărănimea română dintre Prut și Nistru, atât de blândă și răbdătoare, nu a așteptat alta decât dreptatea și lumina pentru suflet, după un veac de cufundare în întuneric prin nerespectarea limbii sale strămoșești în școală și biserică. Pe când toate celelalte limbi venite aici după răpirea Basarabiei s-au bucurat de carte, școală și biserică națională, numai Moldoveanul de baștină a fost lipsit de toate.

Așadar fără nicio ură și vreo prigonire, vom răspândi dreptate și lumină pentru toate neamurile care,

1920. Regele Ferdinand I

alături cu Românul, trăiesc pe solul bogat al Basarabiei. Și sunt încredințat că toate popoarele de altă limbă vor răspunde cu același duh de dreptate față de concetățenii Români și că prin pașnica lor conviețuire se va pune temelie sănătoasă propășirii acestui pământ românesc.

Prin multe încercări a trecut scumpa noastră țară, adeseori a fost la marginea prăpastiei, dar prin vitalitatea ei, prin credința ei într-un viitor strălucit, a izbutit totdeauna a-și relua zborul indicat de soarta ei.

Marele patriot și bărbat de Stat, Mihail Kogălniceanu, avea dreptate când a spus:

«Providența lua de mână pe națiunea română ca pe o fiică iubită între ficele cele mai iubite, o scotea din toate pericolele și o înălța mai tânără și mai zdravănă decât fusese înaintea ceasului de pieire. N-avem dar drept noi Românii de a susține că la gurile Dunării de Jos nouă ni s-a dat o misiune de îndeplinit?».

Să unim deci toate sufletele, toate energiile noastre, spre a ajunge muncind toți fiii acestei Țări la același mare și sfânt scop. Sunt convins că toți Basarabenii vor pune mâna lor la această măreață operă și cu această nădejde neclintită ce o port în suflet, strig din toată inima: Să trăiască Basarabia și Capitala ei!».

Întreaga asistență a izbucnit în urale prelungite.

Seara, întreg orașul, instituțiunile publice și multe localuri particulare, au fost iluminate feeric. Au avut loc retrageri cu torțe și orașul a fost viu animat până noaptea târziu”¹⁴.

The Visit of the Romanian Sovereigns to Bessarabia (May 20-25, 1920) recorded in the Pages of the "Official Monitor"

Luminița Giurgiu, Ph.D., Teodora Giurgiu, Ph.D.

Abstract: The visit of the Great Romania Sovereigns began in Chișinău on May 20 – a day marked by the feast of the Ascension of the Lord. It took place in the same atmosphere of enthusiasm on the part of the civil and military authorities. The special pomp was given by the participation in large numbers of the inhabitants of the Bessarabia capital. Gratitude for the royal visit was expressed in the speeches of King Ferdinand and the high officials participating in the ceremonies. Prince Stephen the Great – a personality of the history of Moldova – was often invoked.

Keywords: 1920, Chișinău, Great Romania Sovereigns, ceremonies, speeches.

NOTE

¹ Comisia Română de Istorie Militară.

² Arhivele Militare Naționale Române.

³ Din suită au făcut parte Prințesa Elisabeta, primul ministru – generalul Alexandru Averescu, ministrul Afacerilor Străine – Duliu Zamfirescu, ministrul de Finanțe – Constantin Argetoianu, ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice – Petre P. Negulescu, directorul Siguranței Generale – Romulus Voinescu, mitropolitul primat Miron Cristea și mitropolitul Moldovei – Pimen.

⁴ Vezi Dr. Luminița Giurgiu, dr. Teodora Giurgiu, *Vizita suveranilor României Mari în Bucovina (16-17 mai 1920) consemnată în paginile „Monitorului Oficial”*, revista „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române”, nr. 4(110)/2025, pp. 33-44.

⁵ Idem, *Vizita suveranilor României Mari în Bucovina și Basarabia (18-19 mai 1920) consemnată în paginile „Monitorului Oficial”*, în revista „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române”, anul XXIX, nr. 1(111)/2026, pp. 22-29.

⁶ Take Ionescu (n. 13/25 octombrie 1858, Ploiești – d. 21 iunie 1922, Roma); a crescut în familia lui Gheorghe (Ghiță) și al Eufrosinei Ioan, alături de Constantin, Toma și Victor; absolvent al Liceului „Sfântul Sava” din București și al Facultății de Drept a Universității din Paris (1875-1879), la care obține și titlul de doctor în Drept cu mențiunea „magna cum laude” (1881), cu teza „De la condition de l'enfant naturel dans la législation romaine”; avocat în Baroul de Ilfov; membru al Partidului Național Liberal (1883); deputat în Colegiul III – Ilfov; membru al grupării liberale „Dizidența” alături de Constantin C. Arion, Constantin Dissescu, Alexandru Djuvara, Nicolae Flevea, frații Lecca etc. (1885); membru al Partidului Conservator (1891); fondator și președinte al Partidului Conservator-Democrat (1908); ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice (1891-1896 și 1897-1899), de Finanțe (1900-1901 și 1904-1907), de Interne (1912-1914) și al Afacerilor Străine (1920-1921); al 29-lea președinte al Consiliului de Miniștri (decembrie 1921-ianuarie 1922); s-a făcut remarcat prin calitățile sale oratorice, căpătându-și în epocă porecla de „Tăchiță Gură de Aur”; a condus sau a colaborat la „Românul”, „Epoca”, „La Liberté”, „Roumaine”, „Dreptatea”, „Timpul”, „Constituționalul”, „Conservatorul”, „La Roumaine”, „Acțiunea”, „Universul” și „Evenimentul”; corespondent al ziarului „Times” la București (1883-1898); susținător al intrării României în Primul Război Mondial, de partea Antantei; de activitatea sa ca ministru al Afacerilor Străine se leagă semnarea Păcii de la București (1913) și punerea bazelor Micii Înțelegeri (1921); sprijinitor activ al luptei pentru unitatea națională a românilor din afara granițelor, militând în același timp pentru respectarea drepturilor minorităților naționale; este înmormântat la Mănăstirea Sinaia.

⁷ Dimitrie I. Ghica (n. 9 ianuarie 1875, Constantinopol, Turcia - d. 13 octombrie 1967, Bruxelles); fiul lui Ioan Grigore Ghica; frate cu Vladimir Ghica; absolvent al Universității din Toulouse și al Institutului de Studii Politice din Paris; secretar al Legației Române de la Roma (1894) și ambasador (1913-1917); misiuni la Sankt Petersburg, Berna, Viena și Sofia; a fost membru în cea de-a doua delegație română la Conferința de Pace de la Paris, condusă de Alexandru Vaida-Voievod; trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al României la Legația Română la Paris (1 februarie 1920-16 martie 1922); ministru al Afacerilor Străine (27 aprilie 1931-5 iunie 1932, guvernul Nicolae Iorga); ministru plenipotențiar în Belgia și Luxemburg (până în 1936); decorat cu Ordinul „Vulturul Alb”.

⁸ Teodor Neaga (n. 1878, comuna Dănceni, Basarabia – d. 6 decembrie 1941, Penza, Uniunea Sovietică) absolvent al Seminarului Teologic din Chișinău și al Academiei Teologice din Kiev; secretar al Direcției Eparhiale (1902-1906); profesor de limbă rusă și de istorie; membru al Sfatului Țării, la 27 martie 1918 a votat Unirea Basarabiei cu România; membru al Partidului Poporului (1919-1927) și președinte al organizației județene din Chișinău; deputat în Parlamentul României (1926-1927); membru al Partidului Național-Liberal (1930-1931); inspector-șef al învățământului din Basarabia; membru al Adunării Eparhiale a Arhiepiscopiei Chișinăului și al Consiliului Central Bisericesc din București; membru și delegat la Congresul Național; în 1940, a fost arestat de NKVD, deținut, torturat și interogată la Penitenciarul din Penza.

⁹ Zemstvo era o formă de guvernare locală instituită în timpul reformelor liberale din Imperiul Rus de țarul Alexandru al II-lea. Ideea creării zemstvelor a fost a

consilierului imperial Nicolai Miliutin. Prima zemstvă a fost creată prin lege în 1864, celelalte instituindu-se treptat (de exemplu, în Basarabia se aplică legea abia în 1870). După Revoluția din Octombrie, sistemul zemstvelor a fost abandonat. Sistemul zemstvelor asigura consiliile de conducere districtuale sau provinciale din Rusia între 1864 și 17 octombrie 1917. Toate clasele sociale, inclusiv țăranii, luau parte la alegerile pentru consiliile locale ale zemstvelor. Zemstvele se ocupau de problemele învățământului primar, asistenței medicale, asistenței sociale, combaterii incendiilor, aprovizionării cu alimente și ale întreținerii drumurilor în localitățile respective, dar au fost primite cu ostilitate de radicali, așa cum erau membrii Partidului Socialist Revoluționar, nihilistii sau intelectualii de stânga, care doreau reforme mai profunde. Nobilii aveau cea mai mare putere în zemstve, în timp ce 74% din membrii acestei forme de autoguvernare erau aristocrați, deși ei nu reprezentau decât 5% din populație. Chiar și așa, zemstvele permiteau unui număr mai mare de oameni să-și facă cunoscute părerile asupra modului în care doreau să fie condusă viața lor.

¹⁰ Volost este o subdiviziune administrativă în Cnezatul Moscovei, Imperiul Rus, iar, în Rusia din zilele noastre, din unele republici sau regiuni federale. La începutul istoriei slavilor de răsărit, volost era denumit teritoriul condus de un cneaz, ori ca domnitor absolut, ori aflat sub suzeranitatea unui Mare Cneaz. Începând cu secolul al XIV-lea, volost era numele dat unei subunități administrative a Cnezatului Moscovei, iar mai târziu a Imperiului Rus (ca parte a unui uezd). După abolirea iobăgiei în Rusia în 1861, volostul s-a transformat într-o unitate a administrației țărănești. Volostele au fost abolite de reforma administrativă sovietică din 1923-1929.

¹¹ Vespasian Erbiceanu (n. 30 noiembrie 1863, Iași – d. 28 decembrie 1943, București, Cimitirul Bellu) fiul lui Gheorghe și al Iuliei (născută Scriban); studii primare și liceale la Socola; absolvent al Academiei Teologice din Kiev și al Facultății de Drept a Universității din Iași (1896); judecător la Judecătoria Ocolului II din Iași (1900); membru în redacția revistei „Curierul Judiciar” (1902); judecător de instrucție la Secția I a Tribunalului Iași (1904); lucrarea „Tendințe noi în Drept” a fost premiată de Academia Română (1906); însărcinat cu anchetarea răzcoalelor țăărănești din județele Suceava, Botoșani și Neamț (1907); prim-președinte al Tribunalului Iași (1910); consilier la Curtea de Apel Iași (1914); consilier tehnic al Ministerului Justiției pe lângă Directoratul de Justiție al Basarabiei (31 martie-14 octombrie 1918); prim-președinte al Curții de Apel din Chișinău (15 octombrie 1918-22 septembrie 1923); a înființat revista „Cuvântul dreptului” (1918-1930); consilier la Înalta Curte de Casație și Justiție – Secția a III-a (1923-1936); membru corespondent al Academiei Române (30 mai 1932); bun cunosător al limbilor franceză, germană, rusă și latină; decorații: Medalia „Bene Merenti” (1908), „Steaua României” în grad de Cavaler (1909), „Coroana României” în grad de Ofițer (1913) și „Răsplata muncii” clasa I (1923).

¹² Sergiu/Serghei Niță (n. 9/21 martie 1883, Peresecina, jud. Orhei – d. 3 martie 1940, București, înmormântat în Cimitirul Central (armenesc) din Chișinău); fiul preotului Fiodor Niță; absolvent al Facultății de Drept a Universității din Iași; avocat; președinte al Curții Administrative din Chișinău; ministru pentru Basarabia în guvernul Averescu (2 mai 1920-17 decembrie 1921 și 20 martie 1926-3 iunie 1927); membru al Țăranilor Basarabeni și apoi a Ligii Populare (1920); decorat cu Ordinele „Steaua României” în grad de Ofițer și „Coroana României” în grad de Ofițer și „Ferdinand” în grad de Comandor.

¹³ Constantin/Costachi/Costache Stamati (n. 1786, Huși/Iași - d. 12 septembrie 1869, Ocnița, ținutul Hotin); fiul paharnicului Toma Stamati și al Smarandei, înrudit cu Iacob Stamati, mitropolit al Moldovei; membru fondator al Societății Academice Române, reprezentând Basarabia; își începe activitatea literară la Iași, colaborând la „Albina românească” și „Dacia literară”; s-a stabilit la Chișinău după anexarea Basarabiei de către Rusia (1812), devenind funcționar și interpret al administrației țariste din Basarabia; membru al „Societății de Medici și Naturaliști” din Basarabia și al „Societății Imperiale de Istorie și Antichități” din Odessa; vorbitor de franceză, rusă și greacă; decorat cu Medalia „Sfânta Ana” în grad de Cavaler.

¹⁴ „Monitorul Oficial” nr. 57 din 15 iunie 1920, pp. 1858-1861.

BRICUL „MIRCEA” – FINAL DE CARIERĂ PE SCENA MĂRILOR

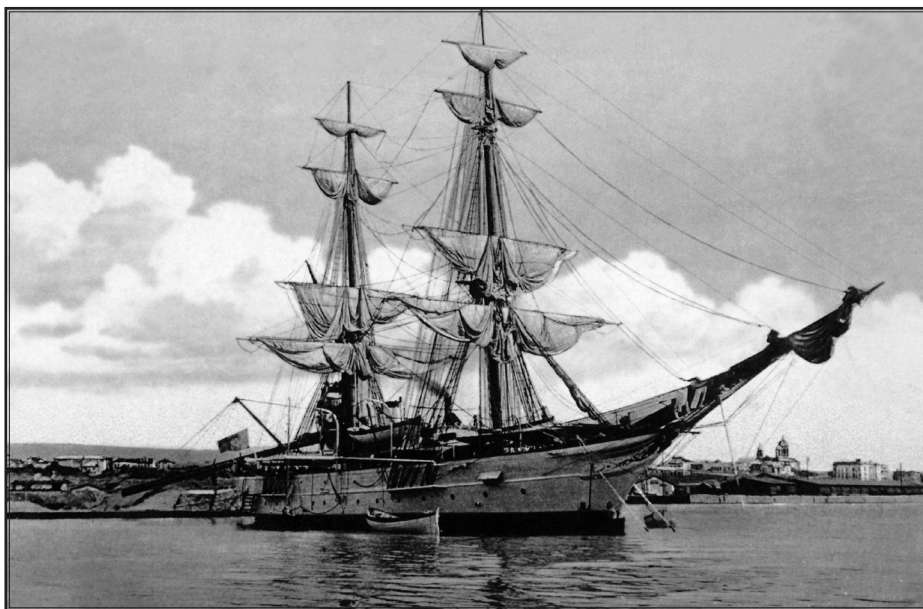
Comandor (r) Dr. Marian MOȘNEAGU

După ce, în anul 1892, avea să fie ambasadorul României la serbările columbiene de la Genova, iar, în 1895, împreună cu crucișătorul „Elisabeta”, a făcut înconjurul Europei, pentru a participa la serbările ocazionate de inaugurarea Canalului Kiel, supraviețuind apoi, în mod miraculos, teribilului uragan din 1888 și Primului Război Mondial, în vara anului 1926 bricul „Mircea” a executat ultimul său marș de instrucție.

Un platou de filmare itinerant

Se întâmpla în urmă cu un secol, în vara anului 1926.

După o revizie tehnică minuțioasă a corpului navei și instalațiilor în Arsenalul Marinei din Galați, executată în perioada 15 aprilie-1 iunie 1926, bricul „Mircea” este autorizat să efectueze o nouă campanie de instrucție.

Bricul „Mircea” în rada portului Constanța

Din Statul Major al navei făceau parte locotenent-comandorul Gheorghe Dumitrescu¹ – comandant, căpitanul Paul Diaconescu – ofițer secund, locotenentul Vasile Săndulescu – ofițer cu navigația, sublocotenentii Virgil Gealep,

ofițer cu manevrele și director de studii pentru elevi, Horia Popovici – ofițer cu bărcile și ajutor la manevre, Constantin D. Borș – ofițer cu timoneria și ajutor cu navigația, Ioan Georgescu – ofițer mecanic clasa a III-a, elevul t.r. Nicolae Nedelcu – ofițer mecanic clasa a II-a, maestrul clasa a II-a Gheorghe Văleanu – șef de echipaj, precum și legendarul pilot-șef de origine italiană Antonio Rotta².

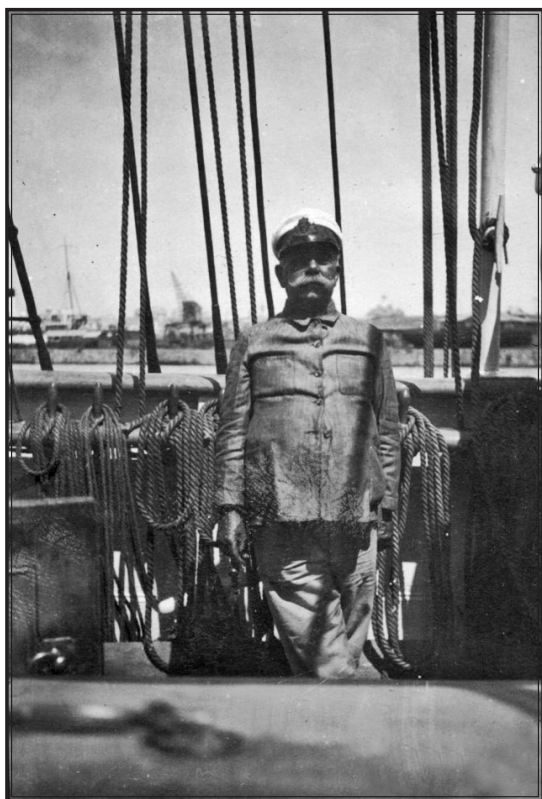
Din echipajul standard mai făceau parte

30 de elevi din Institutul Maritim, respectiv 2 sergenți, 3 caporali și 35 de soldați.

În zorii zilei de 2 iunie 1926, nava pleacă spre Sulina, iar de aici, a doua zi, spre Constanța,

Statul Major al navei împreună cu contraamiralul Mihail Gavrilăscu

Pilotul italian Antonio Rotta

unde a intrat pe 8 iunie, la ora 19.30, salutându-l, cu goarna și cadeții pe vergi, pe A.S.R. Principele Mihai, moștenitorul Tronului, care se afla pe terasa pavilionului „Cuibul Reginei”.

Pe 13 iunie, nava este inspectată de contraamiralul Mihail Gavrilescu³, comandantul Diviziei de Mare, care, la finalul evaluării, avea să consemneze în jurnalul de bord: „Găsit totul bine. Vă urez la toți călătorie frumoasă și voie bună, pe calm și pe furtună”.

Înainte de plecării s-au mai prezentat la bord căpitanul Paul Bălășel, medicul navei, sublocotenentii Gabriel Dinceanu, Petre Călărășu și Ioan Mircescu⁴, maistrul stagiar contabil Voicu Găină – agent contabil I A, respectiv operatorul Theodor Grinbert de la Marele Stat Major, cu misiunea de a înregistra pe peliculă cinematografică întregul periplu.

În după-amiaza zilei de 15 iunie, la bord are loc un serviciu divin, urmat de o serbare la care asistă toți ofițerii Diviziei de Mare cu familiile.

În absența titularului, plecat în misiune la Cernavodă, comandorul Petre Bărbuneanu, locțiitorul comandantului Diviziei de Mare a urât echipajului o călătorie fructuoasă.

La ora 18.30, nava este la posturile de plecare pe itinerarul Constanța – Pireu – Taranto – Bari – Ancona – Veneția – Trieste – Spalato – Gravosa – Bocche di Cattaro – Corfu – Pireu – Constanța.

„Înainte de plecare, una după alta vin bărcile cu invitații la bord, făcând pe puntea lui «Mircea» un amalgam de culori, în care predomina albul ofițerilor de marină – avea să consemneze, în propriul său Jurnal de bord, locotenentul Constantin Borș⁵, inspirat cronicar al evenimentului, proaspăt absolvent al Școlii Speciale.

La ora 4 p.m., vine și preotul la bord, iar slujba începe imediat în fața ofițerilor, a trupei și a... aparatului cinematografic. După slujbă și după un pahar de șampanie, invitații ne părăsesc.

Imediat se dă la posturile de plecare și virăm ancora, facem un rondou în fundul portului și apoi, cu toate pânzele întinse, părăsim Constanța pentru trei luni de zile.

Canonierele «Stihi» și «Dumitrescu» ne așteaptă în larg. Ne salutăm și apoi, după nicio jumătate de oră, rămânem singuri.

Marea, frământată de vânt, ne așteaptă cu brațele deschise, legănându-ne cam cu prea multă dragoste la pieptul său.

Avem benzi de 15°–20° și chiar 25° într-un bord sau altul. Doctorul și operatorul cinematografic, care la început se lăudau, sfidând răul de mare, au dispărut de pe punte în cabine, pe motiv că sunt...obosiți!

Marea însă, ținea morțiș să-și arate puterea, bătând pe bietul «Mircea» spre toate punctele cardinale.

Seara se mai reduce velatura fără a micșora mult viteza navei, ajutați fiind de un strașnic vânt de Nord. [...]

Acum doi ani, venind la «Mircea», m-am îngrozit de atâta parâmbărie și m-am rugat ca să mă ferească Dumnezeu de o ambarcare pe acest nod gordian al cărui Alexandru Macedon e Moș Antonio⁶.

Deși numărul persoanelor din echipaj este mult redus față de anul precedent, voiajul este cu 28 de zile mai lung, iar locațiile fixate mult mai generoase: 500 lei pe zi pentru ofițerii superiori, 400 lei pe zi pentru ofițerii inferiori, 200 lei pe zi pentru maiștri, 55 lei pe zi pentru elevii Institutului Maritim și 40 lei pe zi pentru marinari trupă. Pe lângă aceasta, s-au mai alocat 100.000 lei pentru cheltuieli neprevăzute, reprezentare, transport, 60.000 lei pentru apă, pilotaj etc., 10.000 lei pentru bibliotecă (tablouri, hărți, cărți etc.) și 125.000 lei pentru refacerea stocurilor de cărbuni.

Constanța – Bosfor, 15-17 iunie

Pe 16 iunie, în drum spre Cospoli, sublocotenentul Borș consemna: „Suntem în plină mare. Hula de ieri a mai scăzut.

Facem obișnuitele calcule nautice și, spre necazul tuturor, diferă la fiecare. Asta însă nu împiedică (sic!) ca punctual navei să fie foarte bine pus pe hartă.

Mergem tot cu vânt de Nord, iar la velatură mai adăugăm și mașinile, lucru care face ca nava să ia chiar 10 Mile pe oră. Serios! Ar trebui să se înscrie această viteză în analele bricului «Mircea».⁷⁷

În ziua de 17 iunie, la ora 10.00, nava intră în Bosfor. Strâmtoarea este străbătută într-o oră și 50 minute, fără nicio escală.

„La ora 05.00, se zărește coasta, iar pe la 7 dimineța se vede bine Bosforul – remarca romanticul sublocotenent Borș. Năvălim cu toții pe punte, unii ca s-o vadă, alții să o revadă.

La 10 dimineța, intrăm în Bosfor. O vreme splendidă ne favorizează, ambele coaste ale Bosforului ne defilează, descoperind ochiului priveliști de nedescris Rumeli Hissar, Bebek, Haidar-Pașa și, în fine, Constantinopolul își revărsă farmecul oriental. Sfânta Sofia și Mehmed Moscheea apar în toată splendoarea lor, profilându-și ascuțișul minaretelor pe albastrul clar al cerului. Dolmabahçe, Tophane, Seraiul Vechi....

Conform ordinelor date, nu ne oprim deloc în orașul languroaselor odalisce, ci trecem cu toată viteza mai departe. I-am sfidat pe turci neoprind deloc în mult cântatul lor oraș, dar... regretul l-am îngropat în suflet.

Lăsăm Turnul Fecioarei și ieșim în Marea Marmara. Albastra Marmara se întinde în fața noastră, liniștită ca un lac, fără un pic de vânt. Vânt reclamat de pânzele lui «Mircea».

«O, dacă ai vrea să-mi dai / Dacă ai vrea să-mi dai ce nu-ți cer încă, / Aș face dintr-un lac o Marmara /, Și dintr-un melc, un sfînx săpat în stâncă».

E stupid, dar așa e...⁷⁸.

A doua zi – 18 iunie, „Mircea” intră în Dardanele. În Marea Egee vântul nu este nici pe departe favorabil navigației cu vele. „Dimineța, la 06.00, intrăm în Dardanele – notează punctual neobositul nostru ofițer de cart. Revăd iarăși coastele nisipoase ale Dardanelor, cu numeroasele lor forturi.

Lăsăm Ceanak Calessi în urmă și, după un scurt timp, ieșim din Dardanele la ora 13.00.

Cuirasatul francez «Le Gaulois», ce zace din timpul războiului aruncat pe coastă, îl revăd iarăși însă de data aceasta turcii lucrează să-l scoată. Mohamed știe ce o fi având de gând să facă acum cu ruginătura aia.

Lăsăm Imbros în dreapta și o luăm între Limnos și Tenedos, mult mai aproape de Tenedos. Mergem cu vele și cu mașina până la 05.20 p.m., când stopăm mașina,

rămânând cu toate velele întinse, dar asta ne dă cu mare greutate 1,8 Mm pe oră! Seara vântul cade complet și «Mircea» se odihnește. Rar de tot, la un ceas o dată, mai face câte un pas.

Până seara târziu am stat pe punte, fiind o seară admirabilă, ascultând concertele din Germania transmise prin TFS.

Gândul îmi zboară înapoi în țară... și printre pânzele lui «Mircea» și cerul înstelat, văd chipurile celor dragi...⁷⁹.

Marti, 22 iunie, la ora 18.45, „Mircea” ancorează în baia Phaleron și până a doua zi se schimbă vizitele cu navele de război „Kilkis”, „Ierax”, „Aetos” și „Leon”.

Cât de pitoresc a decurs ziua de miercuri, 24 iunie, aflăm tot de la dom’ profesor Borș: „De dimineță facem toaleta lui «Mircea». Îl gătim să prezinte o față frumoasă. Suntem ancorați foarte departe de mal, așa că până ne duce barca și se întoarce, trece un secol.

La ora 11.00, «Kilkis», după ce trage niște lovituri de tun, pleacă la Malta.

Imediat după masă începe să bată vântul, răscolind marea. Hula nu întârzie să-l îmbrățișeze pe «Mircea», balansându-l din ce în ce mai tare.

Cu prima cursă de bărci plec la mal, arzând de nerăbdare să calc odată pe uscat, și să mă reped la Poștă. Am sau n-am scrisori, iată ce mă frământă.

Primul lucru, odată debarcat, a fost să-mi procur leptala sau lăptuci, cum le zic ai noștri și drahme. Zarafi pe toate ulițele. «Ei bani, drahme. Achitosis».

Cu trenul electric am zburat în cinci minute la Atena, și de la Gară la Poștă. O scrisoare. Una singură și laconică. Apoi am început să caut muzeele.

Am nimerit la Școala de Belle Arte, îndrumat de un grecotei, care a înțeles din franțuzeasca mea cât am înțeles eu din greceasca lui!

Acolo se învăteau zeci de studenți și studente. Am intrat prin mai toate sălile lor, urmărit de toți, neștiind ce caut.

După ce mi-am băgat nasul în toate sălile de studiu, am nimerit în Pinacotecă. O sumedenie de tablouri ale celor mai celebri pictori ai Greciei erau atârinate pe pereții a opt săli. Lucruri foarte frumoase, care rar se pot vedea la noi, la Ateneu⁸⁰.

Joi, 24 iunie, „Mircea” intră în portul Pireu. A doua zi nava primește vizita ministrului Constantin Langa-Rășcanu, care, la recepția organizată la bord, a fost acompaniat de soție, fiică, domnișoara Anny Sammara și doamnele Crystine Antonopoulis și Angelique Coutova.

Pe 26 iunie, echipajul vizitează Acropolele.

Pe 28 iunie, nava pleacă spre Corynth, canal pe care „Mircea” îl străbate în 35 de minute. Nava se îndreaptă spre Taranto. În prima noapte se evită un abordaj.

Din cauza furtunii, în ziua de 30 iunie, „Mircea” se refugiază în rada micului port Patras.

Pe 1 iulie, nava pleacă spre Taranto.

În propriul său Jurnal de bord, pe 4 iulie, tânărul Borș a consemnat cu năduf: *„Vântul a înnebunit parcă. Și cum noi depindem de vânt, sigur că am înnebunit și noi. Se învârteste spre cele patru puncte cardinale, iar noi ne învârtim ca un titirez pe luciul mării.*

În fine, seara pe la 10, vedem licărind farul de la Santa Maria di Leuca, în prova.

Șapte zile de când suntem pe mare, într-un veșnic și obositor legănat. Șapte zile de oboseală și muncă, nespălați pentru a economisi apa, având doar noi, ofițerii, câte doi litri de apă pe zi de băut, apă caldă și roșie de rugină. Hainele murdare, părul și barba crescute, mâini pline de catran, în fine. Și, în plus plictiseală în orele libere. Dar ce plictiseală! Doamne!!! Niciun subiect de vorbă, nicio noutate, nimic.

La masă, în loc de apă – șampanie. Ca să găsim motive, puneam pariuri: câte cuie sunt bătute în scaun sau câte trepte are scara din tribord. Cine greșea, plătea o sticlă. Din 11 câți eram la masă, vreo șapte erau siguri că dau șampanie, restul mai scăpau.

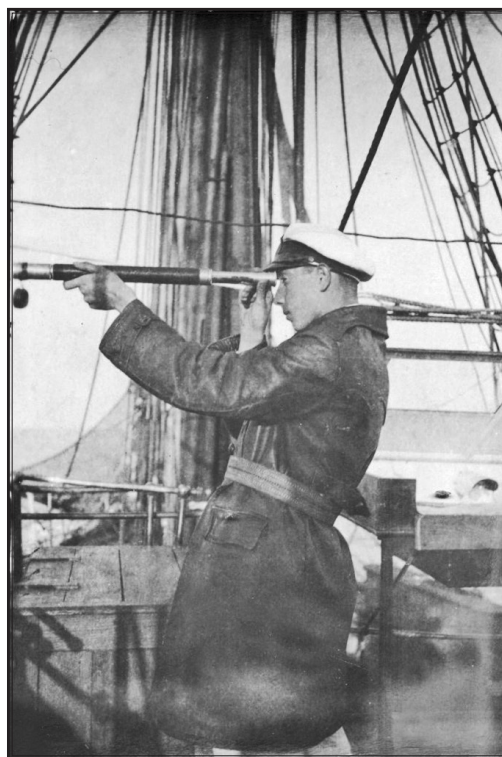
Seara, pe punte, cu ochii la stele, lungiți pe jos, cântam dorurile noastre în cântecelele cele mai dragi și sorbeam din neepuizabilul stoc de liqueur cu care am garnisit bricul la plecare.

În dulcele legănat al lui «Mircea», adormeam lăsând visurile noastre să zboare către stele»¹¹.

Nici ziua de 6 iulie nu trece fără niscaiva peripeții: *„Spre ziuă punem mașina, dar nici nu pornește bine și avem avarie. Poftim surpriză! Ca ȋiganul la mal – exclamă sublocotenentul Borș.*

Vântul însă prinde milă de noi, de când tot rătăcim pe mare și pânzele lui «Mircea» se umflă, se curbează frumos ca niște sâni tineri de femeie (sic!).

Iau cartul 12.00–04.00. Cu ochii pe vele și pe busolă, conduc nava spre ȋărmul mult dorit. Deodată din apă, chiar lângă bric, la 20 de metri răsar două matahale. Ce trezire crudă din visarea mea atât de dulce! Încerc să fac manevră de depărtare, neștiind ce naiba o fi, dar până încep să dau comenzile necesare, matahalele își aprind ochii – unul verde, altul roșu. Valurile făcute de ele folează pe «Mircea». Sunt două submarine italiene în manevră. Sunt primele submarine ce le văd. Mi-au tras o spaimă!

Sublocotenentul Constantin Borș, ofițer de cart
la bordul bricului „Mircea”

Vântul bun ne duce ușor spre ȋintă. Se zice că mâine vom ajunge poate în Italia. Dumnezeu știe ce mai se întâmplă până mâine?»¹².

Pe 7 iulie, la ora 5.25, „Mircea” ancorează în fundul băii, în micul port comercial Taranto. La ora 11.30, portul este deschis în mod excepțional și „Mircea” intră în portul militar.

„În mare ȋinută, ne facem triumfător intrarea – consemnează Borș. Un pod rotativ se ridică în fața noastră. Tot orașul ne aclamă, pe cheu muzica militară, soldați și... haine multicolore.

Intrăm în Mar Piccolo – adică în port. Imnul național românesc ne emoționează. Pe cheu lumea e nebună.

Ne legăm de o geamandură imensă, pentru cuirasate»¹³.

Nava este complimentată prin doi ofițeri din Comandamentul Militar al Districtului Maritim, contraamiralul Duca Denti di Pirajno și căpitanul portului.

Conform aceleiași surse, ziua de 10 iulie este destul de animată: *„Dimineața se vizitează Arsenalul Marinei, un vast arsenal, în care rătăcim vreo două ore.*

După masă avem recepție la bord. Elita tarantină. Eu mi-am făcut părul măciucă – sunt cu popota. Vin vreo 60 de invitați. Sexul frumos e urât (!) reprezentat, totuși ne amuzăm destul de bine, vorbind și dansând. La masă rămâne un căpitan italian foarte simpatic.

Seara suntem invitați la Circolodei Canottieri. O lume imensă a venit să ne admire. Suntem punctual de atracție.

Petrecem minunat și toți nu știu ce să mai facă să ne fie cât mai simpatici. Ni se servește șampanie, înghețată și... cunoștințe.

Venim la bord morți de oboseală. Cerul Italiei e splendid¹⁴.

Programul ultimei zi a inclus vizitarea submarinelor italiene, antrenamente ale balenierelor și bărcilor, admirarea procesiunii prilejuite de sărbătoarea Sfântului Francisc de Assisi, respectiv seratele de la Clubul Marinarilor și Cercul Isabela.

Pe 12 iulie, la ora 11.20, bricul „Mircea” părăsește Mar Piccolo acompaniat de muzica militară și aclamat de o mulțime de curioși. În drum spre Santa Maria di Leuca un vânt bunicel îl poartă cu 4-5 Nd spre Brindisi. Pe parcursul întregii zile și toată noaptea se navigă cu vele.

La Bari, 12-14 iulie

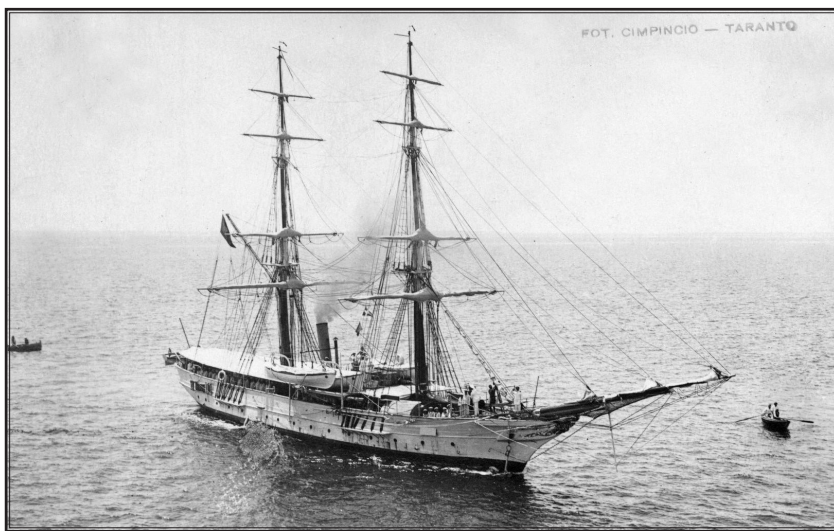
Pe 15 iulie, la ora 8.30, nava sosește la Bari unde, ca și la Taranto, „Mircea” este primit cu multă simpatie. Ziarele locale publică articole elogioase la adresa României.

Pe 17 iulie, „Dimineața vizităm Biserica St. Nicolò, patronul orașului Bari. Episcopul dă la fiecare o iconiță, o sticlă cu apă sfințită și alte mici fleacuri bisericești. (La bord, soldații au băut apă sfințită, crezând că este alcool).

Vizităm apoi Biserica Sf. Tereza, care are niște fresce admirabile. Vizităm apoi Muzeul Italian și Universitatea «Benito Mussolini». La plecare, ca și la St. Nicolò, iscălim într-un registru enorm. Ad memoriam.

Vizităm seara Teatrul Petruzzolli, unul din cele mai frumoase teatre ale Italiei. Aici, recepție mare. Numai conți, contese și marchize. Sunt zăpăcit de atâta lux. Sunt prezentat, dansez cu o marchiză, care îmi pune fel de fel de întrebări. Mă obsedează o mică pată pe pantalonul meu alb. Totuși, fac și eu pe contele.

Suntem copleșiți de gentilețea tuturor. Plecăm amețiți de la acest bal. Jurnalele italiene ne consacră lungi coloane de laudă.

Bricul „Mircea” în portul Taranto

Am fericirea de a găsi, la banchetul de onoare dat în cinstea noastră, cartea de vizită ce-mi marchează locul «Lucisque Borș». Flatant.

Noaptea visez numai coroane princiare¹⁵.

În după amiaza zilei de 17 iulie are loc o recepție la bord.

Ultima zi a escalei la Bari îi înseninează chipul perseverentului nostru cronicar: „Dimineața se vizitează grottele de la Polignano, la 30 km de oraș. La întoarcere ne oprim puțin la San Francisco a la Reine.

Tot de dimineață vine la bord o școală de copii fasciști în cămăși negre. O parte din echipaj depune o coroană de flori la Mormântul Eroului necunoscut.

Seara se dă în onoarea noastră o recepție splendidă la Tennis Club, unde petrecem minunat. Suntem primiți în aclamațiuni și în sunetele Imnului Național.

Toastăm pentru Italia și România. Dansăm, până la 1 noaptea, cu tot ce are Bari mai frumos și mai elegant din lumea aristocratică și înalta burghezime.

Întors la bord noaptea, găsesc scrisori din țară. Nu am dormit deloc. Le-am citit de zece ori și am visat tot timpul cu ochii la stele. Ce păcat că nu sunt în țară!¹⁶

Spre Ancona, 19-20 iulie

În zorii zilei de 19 iulie „Mircea” părăsește portul Bari cu destinația Ancona, unde intră miercuri, 21 iulie, la ora 8.15. Primăria oferă un dineu oficial în cinstea ofițerilor români. Consulul român Daniel Marchetti, fiul consulului care l-a primit pe „Mircea” în anul 1894, a manifestat o atitudine extrem de călduroasă. Cu această ocazie, primarul i-a oferit comandantului navei fotografia Arcului lui Traian, construit aici în amintirea colonizării Daciei.

Joi, 22 iulie: „Dimineața ni se întorc vizitele de către oficialitățile Anconei. După amiază, consulul român vine cu mașina și ne duce pe toți prin împrejurimile Anconei și la mănăstirea Notre Dame de Lorette, unde e faimosul

tablou al lui Rafael, primul lui tablou – Fecioara Maria cu pruncul.

La 16.00, iau de cart, iar pe la 17 vine deodată un green puternic, cerul se întunecă brusc și un vânt gata să ne smulgă de la ancoră. Eu – singurul ofițer la bord. Iau măsuri urgente, lansez a doua ancoră, strâng tenzile și desemez rândunicile și zburătorii. Toate bărcile de pescari reduc velatura și se prind de noi, ca să nu fie aruncați de cheu.

Vântul cam de forța 8 a durat o jumătate de oră, după care cerul se curăță complet de nori.

Seara ni se dă o masă la restaurantul Savoia¹⁷.

În seara zilei de vineri, 23 iulie, după recepția de la bord, „suntem invitați la Clubul fascist, unde a trebuit să dansez, deși eram mort de oboseală – va mărturisi eroul nostru. Cinci ofițeri trebuia să facem onorurile țării și toate italienele doreau să danseze cu rumeni.

Trecem apoi la Clubul Dorico, unde jucăm cărți, poker și până la 2 noaptea mă chinuiesc, pierzând 5 lire¹⁸.

Plecarea din Ancona are loc pe 24 iulie, la ora 10.00, pe un timp frumos, cu destinația Veneția.

O săptămână la Veneția

Duminică, 25 iulie, la ora 08.00 „Mircea” intră în Cetatea Dogilor.

„După masă vin în vizită trei români, printre care și dl. Hrubes¹⁹, comandantul «Dobrogei».

Fiind liber, chem cu un gest majestuos o luxoasă gondolă și mă plimb pe canalele Veneției. Am prea puțini ochi să pot vedea totul și mereu mă stăpânește regretul de a fi singur prin aceste locuri splendide.

Cutreier, apoi, tot orașul și toate străzile întortocheate. Seara aud mult lăudatele serenade elvețiene, din gondolă. Păcat!...²⁰.

Luni, eternul nostru îndrăgostit vizitează biserica San Marco, Palatul Dogilor și hălăduiește în noapte cu gondola pe canale.

Abia după 22 de ore, „Mircea” este complimentat de Amiralitate care, pe 27 iulie, dă un dineu oficial intim, la care participă numai comandantul și secundul bricului.

Joi, 29 iulie, distracție mare pentru junele Borș: „De dimineață toții ofițerii se duc la Murano, să viziteze fabricile de sticlărie. Eu le-am văzut ieri pe fugă și azi rămân la bord să-mi sparg capul cu încălțările socoteli ale popotei, care mi-au amărât tot voiajul în toată Italia.

După-masă o iau razna prin Veneția, încurcându-mă prin toate străzile.

După masa de seară o surpriză. Acostează la «Mircea» patru gondole și debarcă opt studenți americani. La bord, numai noi. Comandantul plecat la Lido.

Dansăm, petrecem, le silim să bea liqueur. Facem nebunii. Ele au crezut că «Mircea» e un yacht de plăcere (!!!) și noi suntem bogătași. Pe Mircescu îl cred grec, pe Gealep îl cred turc, eu trec drept german și ele sunt convinse că noi suntem sportmans și călătorim de plăcere să ne alungăm spleenul (melancolia – n.n.)... Au și contribuit la alungarea lui! Noaptea, hăt târziu, le conducem la ele la hotel, mergând vreo două ore, ocolind și iar ocolind. În fine, ajungem.

Nebune mai sunt și studentele astea! Au plecat de capul lor, formând o societate, ca să viziteze Europa și după studii (?). Dumnezeu știe cum le-o fi făcând, își procură și distracții. Ele americane, noi străini... Asta poate face din studiul lor asupra vieții... în Europa!²¹.

Cum marinarul român este întotdeauna un adevărat gentleman, a doua zi, „De dimineață, înainte de a lua cartul, eu și Horia ne repezim la gară ca să vedem plecând și să conducem pe studentele americane de aseară, care pleacă la Milano, pentru alte studii.

Dorothy Menfit, Adio!²².

În după amiaza zilei de 31 iulie la bord are loc recepția de bun-rămas, la pachet cu o ploaie torențială.

Pe 1 august, în ultima zi a popasului venețian, bricul îi are ca oaspeți pe consulul României, familia Orchis, încă două venețiene și niște contese rusoaiice, care pleacă toți odată „cu primele sunete ale tempestei ce vestea Veneției nepăsătoare plecarea lui «Mircea»²³.

La ora 18.00, acesta se desprindea de cheul de la Salute și, la ora 19.20, ieșea din canal, îndreptându-se spre Trieste.

Escală la Trieste, 3-11 august

Din cauza vremii nefavorabile, navigația s-a făcut cu viteze reduse. În fața portului Trieste vântul cade complet, iar mașina este avariata de 24 ore.

În aceste condiții, „Mircea” este remorcat în port de pilotina portului și ancorează la cheul Bersaglierilor. „Pe la 04.30, vine remorcherul, care ne duce în port, și, după o manevră destul de complicată, ancorăm și acostăm în port pe la 09.00 dimineața, lângă yachtul turcesc «Nimet Allah», al fostului Kadir al Egiptului²⁴ – va consemna Borș.

Pe timpul escalei ofițerii vizitează grotle de la Postumia (Adelsberg), hiramacul, castelul Miramare și altele.

La 5 august, sosește în port crucișătorul italian „San Marco”.

Pe 8 august, nava pleacă din Trieste, dar este nevoită să se întoarcă din cauza unei avarii la elice.

Pe 10 august, este remorcată în Baia Muggio, unde nava intră în bazinul de radoub al Șantierelor Lloyd Triestino. Aici se repară avaria, până

a doua zi la ora 15.30, când nava se găsește gata de plecare.

Pentru toate operațiunile de remorcaj, întoarcere și confecționarea pieselor necesare, s-au plătit 12.770 lei.

Toaletarea navei în vederea Zilei Marinei

în aceeași zi vizităm baia și forturile din insula Lissa.

Marea fiind calmă plat, seara navigă cu mașina spre Ragusa Gravosa, supranumită „Perla Dalmației”, unde autoritățile și populația au manifestat cea mai caldă și sinceră ospitalitate. Acestor delicate manifestații li s-a răspuns

printr-o masă la bord, în seara zilei de 19 august. Academia Navală de aici a organizat vizitarea pitoreștilor localități Canozza, Ombla și Ragusa Vecchia.

Spre Spalato / Split

Pe 11 august, la ora 17.20, nava pleacă spre primul port iugoslav. În aceeași zi, se întâmplă un accident la bord. Din nebăgare de seamă, un soldat cade în apă, dar este văzut de sentinela de la pupa, care i-a aruncat colacul de salvare și a anunțat ofițerul de cart. Imediat s-a efectuat manevra de salvare și în mai puțin de cinci minute a fost readus la bord²⁵.

Sosirea la Spalato are loc în ziua de 12 august. Aici se vizitează Salona, orașul de naștere al împăratului Dioclețian.

La 14 august are loc la bord un dineu.

În dimineața zilei de 15 august, nava pleacă spre Vela-Luka / Valle Grande – în insula Curzolla –, trece prin canalul Brazzo și ancorează. Aici se găsesc trei torpiloare și vase port-mine.

După-masă, la bordare are loc serbarea patronului Marinei. La cursele de bărci, barca nr. 2 a bricului „Mircea” ia premiul I, repurtând o strălucită victorie asupra tuturor celor cinci bărci similare ale canonierelor iugoslave.

În ziua de 16 august are loc serbarea sokolilor, la banchet fiind invitați comandantul și un ofițer. Discursurile ținute cu această ocazie dovedesc sentimentele frumoase ce le au iugoslavii pentru noi.

Pe 17 august, „Mircea” pleacă și intră la insula Bussi, unde echipajul vizitează minunata grotă albastră. Tot

La Cattaro/ Kotor și Teoda

În zilele de 21 și 23 august, „Mircea” face o escală de 24 de ore în Bocche di Cattaro (Golful Kotor), ancorând la Tivat (Teodo în italiană – n.n.), la circa 8 Mm de Cattaro.

„*Toți suntem în vârful bompresului, admirând frumoasele priveliști – se va consola tânărul Borș, răvășit de veștile nu tocmai bune primite din țară. Dalmația e cea mai frumoasă coastă. [...]*

Uscatul! Mai repede, mai repede la uscat”²⁶.

În acest timp ofițerii fac o excursie până la Cetinje, vizitând Baza Navală de la Teodo și Arsenalul Marinei.

Pe 23 august, „Mircea” este surprins *dehora* (vânt rece, uscat și puternic – n.n.), fiind nevoit să se lege cât mai solid de cheu. Deși staționarea a fost de scurtă durată, prezența navei a fost sărbătorită cu un dineu și o serată la Cazinoul Marinei.

Spre Corfu

În dimineața zilei de 25 august, „Mircea” iese din Golful Kotor și ia drumul spre Corfu. După 50 ore de navigație, pe 27 august, ancorează în baia de aici, unde se află și yachtul românesc „Cresta”²⁷, comandat de locotenent-comandorul Alexandru Știubei, care spre seară pleacă la Bari.

Ca și în anii trecuți, nava a fost bine primită. Ca răspuns, pe 29 august „Mircea” organizează la bord o recepție.

Pe 28 august, sublocotenentul Borș consemnează: *„Vizite în oraș, vizite la bord. Îmbarcăm apă, după o vie discuție cu apagiul. Facem exerciții cu vele.*

Un domn, foarte simpatic, filo-român, dl. Vasilas, e tot timpul la noi la bord. Ne invită să facem o excursie.

Seara guvernatorul dă un banchet. Ținuta de rigoare, precum și toate obligațiile sociale. Oficialitatea asta mă înăbușă. Pierd noțiunea de om liber. Zâmbesc, vorbesc, mă înclin etc.”²⁸.

În dimineața zilei de 30 august, din partea echipajului navei a fost depusă o coroană de flori pe mormântul locotenentului Negru Ștefan²⁹, decedat de apendicită în februarie 1895, care fusese trimis aici de camarazii săi din Marină pentru a-și reface sănătatea.

Tot în cursul dimineții este remarcată sosirea yachtului amiralului Beatty, învingătorul de la Yutlanda.

După ce s-au ambarcat cărbuni, în seara zilei de 31 august, „Mircea” a părăsit baia Corfu, luând drumul spre Pireu.

Pe parcursul celor 5 zile și 7 nopți navigația decurge normal.

În zilele de 4-5 septembrie, s-a mers cu mașina.

La Pireu

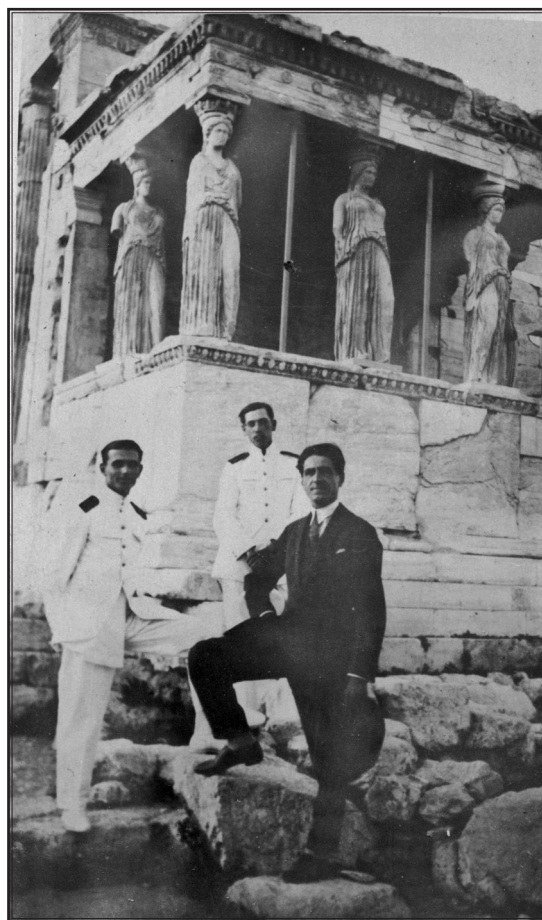
În ziua de 6 septembrie, la ora 5.30, nava este aproape de Phaleron, unde nu se oprește.

La ora 6.30, „Mircea” intră în portul Pireu, unde recepționează următoarea telegramă, care-l așteaptă din ajun: *„Hotărât primire deosebită venire țară. Faceți tot posibilul întoarce Constanța 15 septembrie înainte ora 16.00. Ordin detaliat primiți pe drum «Regele Carol» sau Agenția S.M.R. Bosfor. /ss/ Amiral Scodrea”³⁰.*

În urma acestei telegrame, „Mircea” pleacă în dimineața zilei de 9 septembrie. În cele trei zile de staționare aici se fac vizite. Comandantul este primit de noul dictator al Greciei, generalul Georgios Kondilys, cu care prilej reamintește că, în 1919, a fost în Basarabia, cu regimentul său.

În ziua de 8 septembrie sosește la bord comandorul Kolialiakis, fost comandant sub Theodoros Pangalos, al cărui prieten era. Acesta prezintă unele detalii interesante asupra rolului jucat în revoluția din august 1926, când a fost răsturnat vechiul regim.

Pe 8 septembrie, la ora 17.30, sosește vaporul de pasageri al S.M.R. „Regele Carol”, care aduce noi instrucțiuni: *„Radio nr. 4536 din 6 IX o oră 20 min. Bricul «Mircea».*

Sublocotenentii Constantin Borș, Horia Popovici
și căpitanul dr. Paul Bălășel pe Acropole

Domnul Ministru de Război a hotărât să facă o primire deosebită bricului «Mircea» la sosirea în țară, la care va participa și D-Sa. Raportați prin orice mijloc ziua sosirii și ora probabilă. Vom lua informațiuni prin toate vasele care sosesc din Bosfor.

În ziua indicată de dvs. canonierele vor fi în mare la înălțimea Mangaliei, între coastă și 30 iulie la larg, pentru a lua contact cu dvs.

Programul de primire este următorul:

Contratorpilorul «Mărăști» având la bord pe D-l Ministru de Război și trei canoniere, vor ieși înaintea dvs. Bricul «Mircea» va avea oamenii la posturile de salut, dând onorurile prevăzute de Regulamentul Serviciului la bord.

Navele mai sus menționate vor trece pe lângă «Mircea» cu oamenii la front, apoi vor escorta bricul până în apropiere de Constanța.

După intrarea în port, vă veți conforma Regulamentului Serviciului la bord.

Faceți tot posibilul ca sosirea dvs. la Constanța să aibă loc în ziua de 15 septembrie, înainte de ora 17.00.

Inspector General al Marinei. /ss/ Viceamiral Vasile Scodrea”³¹.

În zorii zilei de 9 septembrie, nava părăsește rada cu velele întinse, navigând spre Sud. Vremea este defavorabilă. După ce iese din canalul d'Oro întâlnește pasagerul S.M.R. „Împăratul Traian”, care venea de la Alexandria.

Prin Dardanele și Bosfor

În dimineața zilei de 12 septembrie, la ora 05.35 „Mircea” intră în Dardanele. Ziua de 13 este sub semnul ghinionului, care nu întârzie să se întâmple. „Mircea” se proptește pe un banc de nisip și, după o oră de chin cu mașina și cu vele, reușește să reia navigația. Din cauza vântului potrivnic este nevoit să ancoreze la Vagora, pierzând o jumătate de zi la Galipoli.

În situația aceasta era previzibil că nava nu mai putea să ajungă la timp la Constanța. A doua zi bricul străbate Marea Marmara în volte, cu 5-6 Nd.

În ziua de 15 septembrie, la ora 13.35, „Mircea” oprește la Caspoli, ancorând în fața Palatului Topnane. Imediat sosește un reprezentant al Agenției S.M.R., care a facilitat aprovizionarea cu cărbuni și apă dulce.

„La bord primim pe dl. colonel Pastia³², atașatul militar al nostru – va consemna nerăbdătorul Borș.

În complimentare ne vine la bord un căpitan din partea comandantului Marinei și secundul portului. Ne întrebăm ce i-a găsit cu atâta gentilețe!

La uscat nu avem voie să descindem și un turc stă mereu la scară, într-o barcă. Puțin îmi pasă de Stambulul lor – la Constanța să ajungem mai repede!”³³.

Din nou acasă

„Mircea” pleacă spre țară în ziua de 16 septembrie, la ora 5.30. „Cu noaptea-n cap ne dezlegăm de la geamandură și plecăm spre ieșirea Bosforului – menționează cronicarul. La 09.00, cu tot vântul și curent, reușim să fim la mare largă.

La 10.00, întindem velele, profitând de un vânt de E-NE, care ne duce mai repede în țară. Noaptea, pe la 22, după o încordată navigație, în timp ce eram de cart, observ în tribord lumini de vas și identific o canonieră. Este canoniera „Ghiculescu” ce ne-a ieșit în întâmpinare. Bucuria la bord e de nedescris. Urlete și țipete de sălbatici.

„Ghiculescu” plecase cu tot grupul de canoniere în întâmpinarea noastră și ne căuta cu proiectorul. Ni se

anunță pentru mâine o primire frumoasă. Ni se oferă o remorcă, dar o refuzăm”³⁴.

Navigând cu velele și cu mașina în aceeași zi, la ora 22.00, ajunge la Sud de Caliacra. Aici întâlnește canonierele „Dumitrescu”, „Ghiculescu” și „Stihi”, toată noaptea navigând în compania acestora.

Vineri, 17 septembrie: „Toată noaptea am mers binișor, fiind escortați de canoniera „Ghiculescu”. Dimineața suntem în dreptul capului Caliacra, dar vântul se schimbă la NW și cu rafale puternice. Velele pâraie și randa e sfâșiata în două. Dezastru. Tocmai când ajungem în țară! Velele gabiere sunt și ele rupte la vergă. Un floc e sfâșiat. Moș Antonio injură și coase de zor.

Canoniera, prin TFS, comunică încăpățânarea vântului. Drept răspuns ne trezim cu distrugătorul «Mărăști», care vine să ne ia la remorcă, trebuind neapărat să fim la Constanța unde suntem așteptați de ministrul de Război.

Degeaba argumentăm noi că nu avem nevoie de remorcă. Ordinul e superior. Și după ce «Mircea» a mers 4200 de mile marine (aproximativ 8400 km) cu propriile mijloace, fiindcă așa vor unii, pentru 40 de mile trebuie să luăm remorcă. Cum de nu-și dau seama de asemenea sacrilegiu?

Mergem cu 10 mile pe oră, apa intră în pachete pe la prova și se scurge la pupa.

În fine, ajungem în port, unde lăsăm remorca și intrăm cu velele întinse. Ni se face o primire frumoasă”³⁵.

Misiune îndeplinită

Pe cheul farului mare, mulțimea freamătă în așteptarea bricului „Mircea” care, la orele 18.15, intră în port cu velele întinse, după un parcurs de 4.235 mile marine. În port, „Mircea” este întâmpinat cu entuziasm de echipajele navelor de război din portul Constanța.

După ce nava a ancorat în Bazinul cerealelor, comandantul urcă la bordul distrugătorului „Mărășești”, unde se aflau A.S.R. Principele Nicolae și ministrul de Război, generalul Ludovic Mircescu, însoțiți de viceamiralul Vasile Scodrea și generalul Ioan Vlădescu, comandantul Diviziei a IX-a Infanterie.

Seara, toți ofițerii navei au fost invitați la banchetul organizat la bordul pasagerului S.M.R. „Regele Carol”, prezidat A.S.R. Principele Nicolae.

Epilog

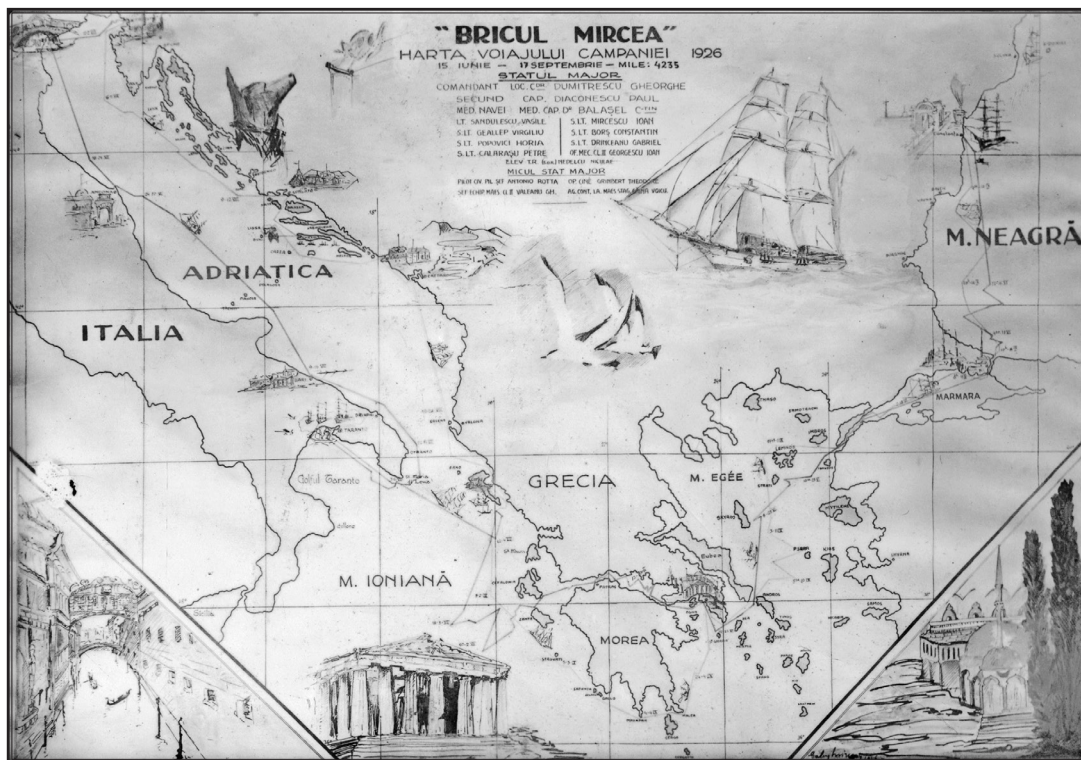
Stabilit la Cambridge, pe 1 noiembrie 1977 contraamiralul Gheorghe Dumitrescu îi scria la București, cu înțelepciunea unui nonagenar încă lucid, comandorului Gheorghe Mocanu: „Informația ce mi-ai dat în scrisoare că elevii fostului Institut Maritim – la care bătrânul «Mircea» era atașat pentru practică – legendara navă-școală, leagănul acestor elevi – au constituit o elită a Marinei și că clasa lor a dat un strălucit examen, mi-a încălzit inima și mi-a înălțat sufletul, adăugând încă un inel la lanțul care m-a legat cu și de ei într-o anumită perioadă, un inel la lanțul de satisfacții și amintiri care îmi țin tovărășie bătrâneții. Transmite-le, te rog, membrilor acestei elite, din partea mea, un cald salut de prețuire.

Trebuie să mărturisesc, în același timp, că acest lanț ar fi fost poate mai solid și mai complet sufletește, dacă aș fi știut pe «Mircea», acest leagăn legendar făuritor de caractere, într-un doc uscat, într-unul din șantierele navale ale țării, spre exemplu la Constanța, unde, ca muzeu istoric, să fie înconjurat de atmosfera grijului de gratitudine, așa cum în Anglia – toute proportion gardée – este păstrată «Victory», care ilustrează o frumoasă perioadă în istoria Angliei. Bătrânul «Mircea» și-a făcut și el datoria par excellence față de Marină și de marinarii țării trecuți, prezenți și viitori...

Evocând voiajele lui ca exemple de pregătire a atâtor și atâtor copii cu visuri multe, începând cu voiajul la Kiel în tovărășia crucișătorului «Elisabeta», cu ocazia inaugurării Canalului de acolo, unde i s-a decernat Premiul de eleganță în categoria bric; apoi rezistența la furtunile din Marea Neagră unde, se spune, într-una din ele, comandantul, căpitanul Sebastian Eustațiu, viitor contraamiral și comandant al Marinei în timpul Primului

Contraamiralul Gheorghe Dumitrescu, comandantul bricului «Mircea» în ultimul voiaj de instrucție

Itinerarul bricului «Mircea» în Campania 15 iunie-17 septembrie 1926

Război Mondial, ar fi albit într-o noapte, furtună care i-a rupt arboreții și, aproape demontat, după trei zile a ajuns în Bosfor; apoi alte evenimente, ultimele fiind renașterea lui în Arsenalul Marinei din Galați în iarna 1922-1923 și apoi campaniile lui 1923, 1924, 1925 și 1926 – când i-am fost comandant – una din ele menționată în scrisoarea dumatilă – campanii în Marea Neagră, Estul Mediteranei, Arhipelagul Egeei, Grecia, Adriatică (Italia) etc., sunt strădaniile lui, rezultând în formarea acestei elite, baza cadrelor Marinei țării. Fie-i amintirea duioasă și eternă!

În dragostea mea cu pasiune constantă am dat Marinei, sincer și necondiționat, forțele mele vitale; i le-am consacrat in tutto. Nu regret. Din contră, amintirile îmi sunt liniștitoare...

Acum trăim cu aducerile aminte ale unor vremi trecute, amintiri care adesea ne luminează fața și ne mângâie inima îmbătrânită, poate, prea de timpuriu..."³⁶.

Cu un palmares de 24 de călătorii de instrucție, bricul „Mircea” avea să supraviețuiască încă 18 ani fără a mai executa marșuri în afara Mării Negre. La propunerea recent înființatei Ligi Navale Române, acesta urma să dăinuie în istoria navală națională ca navă-muzeu.

Dar, din nefericire, după ce pe 17 mai 1939 predase ștabela actualei nave-școală „Mircea”, la 16 aprilie 1944 „Veteranul valurilor” a fost înghițit de apele Dunării, arzând ca o torță, incendiat de aviația sovietică, în bazinul portului Galați.

The Brick “Mircea” – End of Career on the World’s Seas Captain (Navy) Marian Moșneagu, Ph.D.

Abstract: The brick “Mircea”, the first training ship of the Romanian Navy, successfully completed its 24th training voyage, held between June 15-September 17, 1926 in the Adriatic Sea.

Keywords: Schoolship “Mircea”, Romanian Navy, training trip, Adriatic Sea, 1926.

NOTE

¹ Contraamiralul Gheorghe St. Dumitrescu (n. 16 octombrie 1888, București - m. mai 1982, Darmstadt-Germania) a fost comandant al Institutului Maritim în perioada 1 aprilie 1924-1 aprilie 1927. Ulterior a activat ca șef al Secției a III-a din Inspectoratul General al Marinei (1927), comandant al distrugătorului „Mărăști” (1930-1931), în Direcția Marinei (1931-1932), comandant al Apărării Fixe Maritime (1933-1934) și șef de stat-major al Comandamentului Marinei Regale (1934-1935), detașat la Marele Stat Major (1935-1937), detașat la comanda Escadrilei de Distrugătoare (1937) și atașat militar și naval în Anglia, respectiv atașat naval în Anglia, Franța și Italia (1937-1941). Întrucât în toamna anului 1940 a refuzat să revină în țară, prin Decizia Curții de Justiție Militară nr. 1 din 17 martie 1942, a fost judecat în lipsă și condamnat la 25 de ani de muncă silnică, degradare militară și 10 000 lei cheltuieli de judecată. Pe 27 aprilie 1942 a fost șters din efectivele Marinei Militare. Prin Î.D.R. nr. 2 457, publicat în „Monitorul Oficial” nr. 296 din 21 decembrie 1944, fapta a fost amnistiată. Revenit în cadrele Marinei Militare, la 28 septembrie 1945 a fost numit provizoriu la comanda Comandamentului Litoralului Maritim și Fluvial iar prin O.Z. nr. 55 din 21 noiembrie 1945 a fost inclus în cadrul Serviciului Secretariatului General, fiind pus la dispoziția Subsecretariatului de Stat al Marinei. La 29 octombrie 1945 a fost trecut în rezervă pentru limită de vârstă. Din cauza atmosferei incerte din țară, la 31 octombrie 1948, a trecut clandestin frontiera în Iugoslavia. După ce a evadat din lagărul de refugiați politici în care fusese internat de sârbi, la 1 mai 1949 s-a predat autorităților britanice de la Gorizia, în Italia. A activat în cadrul Asociației Foștilor Combatanți Români din Franța și a fost unul dintre

primii redactori ai secției române a Postului de radio „Europa Liberă” (Apud Marian Moșneagu, *Amiralii României. Dicționar enciclopedic*, Editura Ex Ponto, Constanța, 2017, pp. 170-172).

² Pilotul clasa I Antonio Rotta (n. 16 mai 1861, Villa San Giovanni – Calabria – m. ?) a fost încadrat în Marina Română la 1 martie 1895, la Divizia Echipajelor, ca timonier clasa a II-a, la bordul crucișătorului „Elisabeta”. Între 1 iunie 1924 și 15 ianuarie 1930 a fost angajat cu contract ca pilot șef la bordul bricului „Mircea”. În perioada 15 iunie-17 septembrie 1926 a efectuat cu „Mircea” voiajul din Marea Marmara, Marea Egee și Marea Adriatică, cu escale la Pireu (Grecia) – Taranto – Bari – Ancona – Veneția – Trieste (Italia) – Spalatto – Valle Grande (Vela Luka) – Gravosa – Bocche di Cattaro (Iugoslavia) – Corfu – Pireu – Constanța. Pe 15 ianuarie 1930 a fost șters din efectivele Marinei Române, în urma demisiei consemnate în Ordinul de Zi nr. 43/1930.

³ Viceamiralul Mihail Gavrilăscu (n. 7 noiembrie 1872, com. Bivolari, jud. Iași – m. 29 februarie 1944, București), ofițer de elită al Marinei Regale Române, fost comandant al Diviziei de Dunăre (1921-1926, 1929-1931) și al Diviziei de Mare (1926-1929) a fost unul dintre cei mai înflăcărați susținători ai *Spiritului Mircea* și inițiatorul unor fastuoase rememorări ale furtunilor înfruntate de bricul “Mircea”, la bordul căruia, în calitate de cadet al Școlii Copiilor de Marină din Galați, a înfruntat teribilul uragan din zilele de 21, 22 și 23 mai 1888 (Apud Marian Moșneagu, *Viceamiralul Mihail Gavrilăscu. În arborada destinului*, Editura Militară, București, 2025).

⁴ Ioan Mircescu era fiul generalului de divizie Ludovic Mircescu, ministru de Război în perioada 30 martie 1926-3 iunie 1927.

⁵ Contraamiralul Constantin D. Borș (n. 24 mai 1905, Paris - m. ?). Ambarcat ca ofițer la bord pe canoniera „Dumitrescu” (1925) și ofițer la bord pe bricul „Mircea” și profesor de timonerie la Institutul Maritim din Constanța (1926), ulterior a activat ca profesor la Școala de Mecanici și Electricieni din Galați (1927), pe Vedeta nr. 3 „Căpitan Mihail Romano” (1928), ofițer torpilor pe distrugătorul „Mărășești” (1928-1929), șef de birou în comandamentul Diviziei de Mare (1930-1931) și din nou, la Biroul Mobilizare din cadrul Apărării Fixe Maritime (1 octombrie 1931-14 aprilie 1932). Ambarcat pe cargoul S.M.R. „Carpați” (1932), canoniera „Locotenent-comandor Stihl Eugen” (1932), distrugătorul N.M.S. „Regina Maria” (1932-1933), ofițer cu artileria pe distrugătorul N.M.S. „Regele Ferdinand” (1933-1934), în anul 1934, a fost mutat ca șef al Serviciului Artilerie, Mine, Torpile în Comandamentul Marinei Militare iar în anul 1936 a fost numit director de studii și profesor de fizică, chimie și istorie maritimă la Școala Navală. În anul 1938, a fost mutat șef de secție în Comandamentul Marinei din București. După absolvirea Școlii Superioare de Război și obținerea brevetului de ofițer de stat major, a fost numit șef al Biroului 2 în Comandamentul Litoralului Maritim din Constanța (1942-1944). În perioada decembrie 1944-8 februarie 1945 a fost șef de Stat Major al Comandamentului Litoralului Maritim, iar între 8 februarie și 1 iulie 1945 șef de secție în Comandamentul Marinei Regale din București. Ulterior, a fost detașat ca ofițer de legătură al Marinei pe lângă M.St.M. Secția I și a IV-a (1945-1946). Trecut în cadrul disponibil, începând cu 15 mai 1949, a activat ca topometru la Consiliul de Miniștri – Comitetul Geologic, Secția de Geofizică, ca șef de Secție Tehnică la o echipă de prospecțiuni gravimetrice. Prin Decizia Prezidențială nr. 178 din 7 mai 1997, pe 9 mai, a fost avansat contraamiral în retragere (Apud Marian Moșneagu, *Amiralii României. Dicționar enciclopedic*, Editura Ex Ponto, Constanța, 2017, pp. 87-88).

⁶ Sublocotenentul Constantin D. Borș, *Jurnal de bord, Bricul „Mircea. Campania 1926. Italia”*, manuscris, ff. 7-8; f. 10.

⁷ Ibidem, f. 12.

⁸ Ibidem, f. 14.

⁹ Ibidem, ff. 24-26.

¹⁰ Ibidem, f. 46.

¹¹ Ibidem, f. 48.

¹² Ibidem, f. 49.

¹³ Ibidem.

¹⁴ Ibidem, f. 53.

¹⁵ Ibidem, f. 61.

¹⁶ Ibidem, f. 65.

¹⁷ Ibidem, f. 71.

¹⁸ Ibidem, f. 73.

¹⁹ Comandantul de cursă lungă Maximilian I. Hrubes (n. 17 mai 1884, București – m. 1943). Absolvent al Școlii Copiilor de Marină și al Școlii de Ofițeri de Marină (1911), la 1 aprilie 1911 a trecut în rezervă. După împlinirea stagiului legal ca secund pe navele Serviciului Maritim Român, a comandat pe rând vapoarele „Turnu Severin”, „Dobrogea”, „Bucegi”, „Regele Carol I”, „Principesa Maria” și „Dacia”. În timpul Războiului de Întregire a fost mobilizat cu gradul de căpitan, făcând față pe Dunăre unor situații dificile la Cinghinele, Ismail, Chilia și Vâlcov. A fost distins cu Ordinul „Coroana României” cu Spade și Panglică de „Virtute Militară” în gradul de Ofițer și Ordinul „Vuturul Alb” în gradul de Comandor (Apud Moș Delamare, *Căpitanul Maximilian Hrubes*, în „Marea Noastră”, Anul XII, nr. 3-4, martie-aprilie 1943, p. 78).

²⁰ Sublocotenentul Constantin D. Borș, *Jurnal de bord, Bricul „Mircea. Campania 1926. Italia”*, manuscris, f. 77.

²¹ Ibidem, f. 86.

²² Ibidem, f. 88.

²³ Ibidem, f. 92.

²⁴ Ibidem, f. 96.

²⁵ G.D., „Călătoria de instrucție a navei-școală «Mircea» în vara anului 1926”, în „Revista Marinei”, Anul II, nr. 2, aprilie-iunie 1927, p. 195.

²⁶ Sublocotenentul Constantin D. Borș, *Jurnal de bord, Bricul „Mircea. Campania 1926. Italia”*, manuscris, f. 130.

²⁷ Yachtul „Cresta” a fost achiziționat în anul 1920 de avocatul D. Mircescu pentru navigația de plăcere. Fiind considerat primul yacht românesc de cursă lungă, care anual efectua o călătorie în Occident, în anul 1926, Direcția Marinei din Ministerul de Război a aprobat ca yachtul să fie echipat cu personal din Marina Militară, fiindu-i afectat un grup de soldați-marinari sub comanda locotenent-comandorului Alexandru Știubei. În această formulă, yachtul a efectuat prima călătorie până la Veneția. La înapoiere, echipajul a abandonat yachtul la Pireu, înapoiindu-se în țară cu vaporul S.M.R. „România” (Vezi „Cazul yachtului «Cresta””, în „Argus”, Anul XVII, nr. 4031, luni, 27 septembrie 1926, p. 1).

²⁸ Sublocotenentul Constantin D. Borș, *Jurnal de bord, Bricul „Mircea. Campania 1926. Italia”*, manuscris, f. 141.

²⁹ Locotenentul Ștefan I. Negru (n. 10 decembrie 1868, Bârlad, Tutova – m. februarie 1895, Corfu), la 16 octombrie 1882 a intrat în Școala Copiilor de Marină din Galați. Ulterior a activat în Corpul Flotei cu gradul de soldat (16 octombrie 1885), respectiv caporal (10 noiembrie 1885). De la 1 august 1886, a fost repartizat la Arsenalul Flotei, cu gradul de sergent (5 septembrie 1886) și sergent-major (16 ianuarie 1886). La 16 noiembrie 1887, este mutat la Depozitul Flotei. Pe 20 septembrie 1888, este însumat elev al Școlii Fiilor de Militari din Iași, iar pe 9 iulie 1889 este admis în Școala de Ofițeri, pe care o absolvă pe 8 iulie 1891, cu gradul de sublocotenent (Vezi Arhivele Militare Naționale Române, Registrul Ofițeri Activi Marină, dosar nr. crt. 60, vol. I, f. 133).

³⁰ Sublocotenentul Constantin D. Borș, *Jurnal de bord, Bricul „Mircea. Campania 1926. Italia”*, manuscris, f. 153.

³¹ Ibidem, f. 154.

³² Colonelul Alexandru Pastia (n. 25 ianuarie 1893, Fălticeni, jud. Suceava – m. 21 noiembrie 1942). După absolvirea Gimnaziului „Alecu Donici” din localitatea natală, s-a înscris la Școala Militară de Ofițeri din București, în 1912, fiind trimis să studieze în Germania. La înapoierea în țară este încadrat la Regimentul 16 Infanterie, alături de care participă la cel de-Al Doilea Război Balcanic (1913). În Primul Război Mondial a luptat în cadrul Regimentului 14 Infanterie, fiind luat prizonier în luptele de pe Argeș. Întors din captivitate, se distinge la comanda Companiei 2 mitraliere, cu care participă la Campania anului 1919, în Maramureș și în Ungaria. În anul 1925, după absolvirea Școlii Superioare de Război, a fost încadrat în Marele Stat Major. Avansat locotenent-colonel, este numit atașat militar la Belgrad, apoi în fosta Republică Iugoslavia. A fost profesor la Școala Superioară de Război și comandant al Școlii de Ofițeri Activi de Infanterie. A deținut și funcția de șef al Casei Militare Regale. La declanșarea celui de-Al Doilea Război Mondial, la cerere, a plecat pe Frontul de Est. Pe frontul de la Cotul Donului a fost numit comandant secund al Diviziei 1 Blindate. La 21 noiembrie 1942, în momentul în care a început înaintarea spre direcția Cotei 211 Donschinskaiia, grupul condus de acesta a fost atacat, colonelul Alexandru Pastia fiind rănit mortal de schije de proiectil de brand. Prin Înaltul Decret nr. 284 din 2 februarie 1943 a fost decorat, post mortem, cu Ordinul „Mihai Viteazul” clasa a III-a.

³³ Sublocotenentul Constantin D. Borș, *Jurnal de bord, Bricul „Mircea. Campania 1926. Italia”*, manuscris, f. 161.

³⁴ Ibidem, f. 164.

³⁵ Ibidem, f. 165.

³⁶ Marian Moșneagu, „Ghiță Fitil. Un suicid în exil”, în „Lumea marinarilor”, rubrică găzduită de cotidianul online „Ziua de Constanța”, 12 octombrie 2018.

MEMORIA RĂZBOIULUI. FILE DIN ISTORIA ARHIVELOR MILITARE (1939-1945)

Dr. Oana-Anca OTU'

Motto

„Arhiva unui stat este o avere publică care merită cea mai de aproape îngrijire a Cărmuirii. Ea este colecția tuturor actelor publice, atât administrative și judecătorești și politice, care slujesc de temei legiurilor și istoriei țării”.

Vasile Alecsandri

Al Doilea Război Mondial a reprezentat pentru arhivistica militară², ca și pentru întreaga societate românească, o perioadă foarte dificilă. Serviciul Istoric, care continuat să funcționeze în cadrul Marelui Stat Major, s-a confruntat cu noi provocări determinate de intrarea țării în Axă și de operațiile desfășurate, de la 22 iunie 1941 până la 23 august 1944, alături de Germania, iar după această dată, alături de fostul inamic, Uniunea Sovietică, împotriva fostului aliat, până finalul ostilităților în Europa (8 și 9 mai 1945).

Principala preocupare a fost preluarea și conservarea, punerea la adăpost în condiții optime a documentelor de arhivă create de comandamentele, marile unități și unitățile aflate pe front sau în spatele acestuia. Sarcina s-a dovedit foarte dificilă datorită fluidității evenimentelor militare și schimbării de alianță, coroborată cu insuficiența resurselor umane și financiare alocate. În cele ce urmează ne vom referi la principalele aspecte ale activității Serviciului Istoric în acest răstimp de mari încercări pentru națiunea română.

În căutarea celei mai bune formule organizatorice

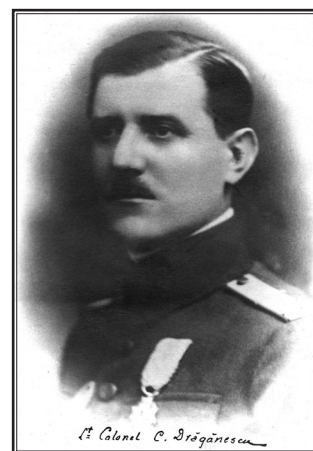
La începutul celui de-Al Doilea Război Mondial, Serviciul Istoric a continuat să funcționeze conform organigramei din perioada anterioară³. Șeful serviciului era locotenent-colonelul Constantin Drăgănescu, investit în funcție la 1 noiembrie 1938, înlocuindu-l pe colonelul Victor Renescu. Locotenent-colonelul Drăgănescu lucrase din 1924 în cadrul instituției și era familiarizat cu profilul acesteia⁴.

Serviciul avea în componență și Muzeul Militar, instituție creată prin Înalțul Decret nr. 6064 din 18 decembrie 1923 al Regelui Ferdinand⁵. Afectat de un puternic incendiu, în ziua de 15 iunie 1938⁶, muzeul a fost închis, iar clădirea demolată în mai 1943. Obiectele au fost depozitate în diverse locuri din București și Sinaia. Serviciul Istoric a funcționat în anii războiului, fără această instituție ce dobândise un real prestigiu în cei 15 ani de funcționare⁷.

Declanșarea celei de-a doua conflagrații mondiale ar fi impus intrarea în vigoare a prevederilor *Regulamentului provizoriu referitor la Arhivele de Război și Registrul Istoric*, document foarte important, promulgat prin Decretul Regal nr. 944 din 2 aprilie 1934⁸.

Potrivit acestuia, în caz de campanie, în cadrul Marelui Cartier General (M.C.G.) - Secția operații, se crea un Birou istoric, care avea următoarele atribuții: elaborarea comunicatelor oficiale, întocmirea registrului jurnal de operații al M.C.G., redactarea lucrărilor de istorie rezumative asupra evenimentelor principale pe care Comandamentul de Căpetenie le considera necesare a fi aduse la cunoștința publicului; emiterea de ordine periodice pentru vărsarea arhivei de campanii, reținând documentele utile Înalțului Comandament; adunarea și dirijarea de materiale, date istorice și statistice, picturi și fotografii Muzeului Militar Național⁹. După cum se observă această structură avea un rol foarte important pentru controlul informațiilor rezultate din desfășurarea operațiilor, al fondului documentar aferent, al preluării și depozitării arhivei de război.

Serviciul Istoric rămânea la Partea Sedentară a Marelui Cartier General, având obligația de a continua redactarea istoricului campaniilor trecute, pe primul plan fiind cele din Războiul de Întregire (1916-1920). Concomitent, serviciul primea și depozita arhivele trimise de Secția operațiilor (Biroul istoric) din M.C.G. și culegea datele cerute de structuri ale Înalțului Comandament sau direcțiile din Ministerul Apărării Naționale¹⁰.

Colonelul Constantin Drăgănescu
- șef al Serviciului Istoric în
perioada 1 noiembrie 1938-
10 februarie 1942 (aici în grad
de locotenent-colonel)

Prevederile din acest document porneau de la experiența războiului anterior în care M.C.G. a avut o existență cvasicontinuă, cu excepția perioadei aprilie-noiembrie 1918, când România s-a aflat sub prevederile Păcii de la București (24 aprilie/7 mai 1918). Evoluțiile din anii 1939-1945 au fost diferite, România participând atât în Vest, cât și în Est la un război de coaliție, astfel că M.C.G. a funcționat doar în anumite etape¹¹. Ca atare și Biroul istoric, așa cum vom vedea, a avut o existență intermitentă.

Serviciul Istoric și-a păstrat structura anterioară, dar s-a confruntat permanent cu un deficit de personal, pe lângă alte probleme legate în special, de spațiile de depozitare, cel mai adesea improprii¹².

Pornind de la această situație s-au formulat diverse propuneri. Iată, de pildă, generalul Grigore Constandache, șef al Serviciului Istoric în perioada 1928-1936, cu un rol important în configurarea pe baze științifice a structurii, propunea, la 27 iulie 1939, înființarea unei noi structuri destinate a pregăti elaborarea unui istoric al Armatei Române¹³. O asemenea lucrare lipsea din istoriografia autohtonă, era o necesitate și a fost menținută în planul de activitate a Serviciului Istoric câțiva ani, dar evoluția evenimentelor nu a permis materializarea ei.

La 22 iunie 1941, în ziua când armata română a început operațiile de eliberare a Basarabiei și nordului Bucovinei, colonelul Constantin Drăgănescu, în calitate de șef al structurii subordonate Eșalonului II, Partea Sedentară a Marelui Cartier General, a emis documentul *Organizarea Serviciului Istoric și Planul de Lucru*.

Serviciul era condus de un șef și avea în componență trei birouri - 1 studii istorice; 2 studii istorice, 3 arhivă, cercetări și adjutantură¹⁴. Se detaliau atribuțiile acestora și se preciza metoda de lucru, care consta în patru faze: lectura unor lucrări aferente temei primite și stabilirea cuprinsului capitolului; studiul amănunțit al dosarelor și al lucrărilor din Biblioteca Marelui Stat Major; o primă descriere a operațiunilor și evenimentelor, care formează conținutul capitolului și redactarea definitivă a lucrării¹⁵.

Colonelul Drăgănescu, preciza într-o anexă și atribuțiile în timp de război ale Serviciului Istoric din Marele Cartier General, care erau conforme celor stipulate în Regulamentul din 1934. Cu toate acestea, la intrarea în funcțiune a M.C.G., odată cu începerea acțiunilor militare, Biroul istoric, ce ar fi trebuit să existe în organizarea Secției de operații, a fost suprimat, pentru a se reduce personalul. Drept consecință, Secția de operații a luat asupra sa numai

întocmirea comunicatelor și a jurnalului de operații, celelalte sarcini prevăzute în Regulamentul din 1934 rămânând neexecutate¹⁶.

Situația Serviciului Istoric s-a aflat în atenția mareșalului Ion Antonescu, sesizat de membri ai Cabinetului lui Militar, respectiv de maiorul-adjutant Eugen Niculescu. Acesta primise dispoziții de la Ion Antonescu să se intereseze despre bătălia de la Mărăști, mai ales despre „declinarea răspunderii” de către comandantul Armatei a 2-a, generalul Alexandru Averescu¹⁷. Maiorul Niculescu nu găsisese documentul solicitat, care ar fi învederat faptul că declanșarea bătăliei de la Mărăști s-ar fi declanșat „pe baza aprobării Marelui Cartier General” și nu a inițiativei comandantului, care nu și-ar fi luat răspunderea¹⁸.

Luând contact cu Serviciul Istoric a constatat sincope în funcționarea sa. A adresat o Notă lui Ion Antonescu, datată 27 februarie 1942, în care, după ce informa despre stadiul elaborării Istoricului Războiului din 1916-1921, evidenția problemele instituției. După opinia sa, Serviciul Istoric lucra cu o încetineală foarte mare, întrucât nu avea un local propriu destul de încăpător pentru birouri și arhivă și personal suficient, în special ofițeri cu grade mici, desenatori și dactilografi. El propunea mareșalului Antonescu ca să se pună la dispoziția serviciului un imobil, eventual expropriat de la evrei (rezoluția pe document: „de studiat”), care să ofere condiții optime de lucru. Totodată, Marele Stat Major și Ministerul Apărării Naționale aveau obligația să asigure personalul necesar, mai cu seamă ofițeri invalizi din actuala campanie, clasați „apți pentru serviciul de birou” și să aloce un fond mai mare pentru a accelera lucrările.

După aprobarea Notei de către mareșalul Antonescu, maiorul Niculescu expedia, din ordin, către Serviciul Istoric Adresa nr. 9347/A a Cabinetului Militar cu măsurile indicate¹⁹. Cel mai probabil, disfuncțiile constatate în activitatea Serviciului Istoric au determinat schimbarea din funcția de șef al Serviciului Istoric a colonelului Drăgănescu și numirea colonelului Ion Codreanu²⁰.

Instalat la șefia structurii la începutul lunii februarie 1942, colonelul Codreanu a înaintat șefului Marelui Stat Major, Referatul nr. 2060 din 20 februarie 1942. Documentul făcea o analiză a activității Serviciului Istoric, iar concluzia distinsului militar era că „organizarea și modul său de funcționare nu corespund rolului ce are”²¹.

Colonelul Codreanu făcea o analiză a sarcinilor ce reveneau serviciului care constau în: elaborarea Istoricului Războiului Național, din care apăruseră

trei volume până la bătălia de la București; întocmirea istoricului războiului în curs; a Războiului de Independență, a celui din 1913; elaborarea diferitelor studii solicitate de Marele Stat Major și alte direcții din Ministerul Apărării Naționale; adunarea, trierea, transportul, depozitarea și conservarea arhivei, precum și controlul și direcția administrativă a Muzeului Militar Național²².

Colonelul Ion V. Codreanu –
șef al Serviciului Istoric în perioada
11 februarie-15 mai 1942

Față de complexitatea sarcinilor încadrarea cu personal, localul și mijloacele puse la dispoziție erau cu totul insuficiente. Colonelul Codreanu propunea completarea personalului; încetarea detașării personalului la misiuni în afara serviciului, găsirea unui local corespunzător și completarea materialului strict necesar pentru depozitarea și păstrarea arhivei²³.

La 2 martie 1942, generalul Ilie Șteflea, șeful Marelui Stat Major, aproba propunerile din referat și, în plus, solicita ca toți istoricii de seamă ai României să fie aduși în serviciu, prin concentrări și rechiziționări. Pentru lucrări mărunte urmau să fie folosiți studenții de la Universitate, grade inferioare în oștire sau profesori secundari cu specialitatea istorie. Generalul Șteflea mai cerea colonelului Codreanu să ia legătura cu Ministerul Instrucțiunii și Educației, cu rectorii universităților și decanii pentru a alege elementele cele mai potrivite²⁴.

La 12 martie 1942, colonelul Codreanu revenea, printr-un nou referat, asupra necesității reînființării Biroului istoric în cadrul Secției operații din Marele Stat Major. Absența acestuia s-a resimțit negativ în preluarea, selectarea și valorificarea documentelor de arhivă. La trupele operative se acumulasera o mare cantitate de arhivă, fără a fi triată, iar transportul la depozitele regionale ale corpurilor teritoriale și cele ale marilor unități întâmpina mari greutăți. Pornind de aici, unele comandamente propuneau distrugerea unei cantități de arhivă. Serviciul Istoric a respins o atare soluție, iar alternativa întrevăzută era reînființarea Biroului istoric în cadrul Eșalonului I al M.C.G., fie în structura Secției operații, fie în cea a Secției propagandă. Atribuțiile urmau să fie cele stabilite prin actul normativ din 1934²⁵.

Pe acest document, care a fost aprobat de generalul Șteflea, au existat rezoluții contradictorii. Generalul Nicolae Tătaranu nu susținea proiectul, optând pentru o strânsă legătură a Serviciului Istoric cu Secția 3 operații. În schimb, generalul Ioan Arhip aprecia că înființarea unui asemenea structuri era absolut necesară. Mai mult, se impunea ca Serviciul

Generalul de brigadă Traian Șt.
Georgescu - șef al Serviciului Istoric în
perioada 27 mai 1942-10 mai 1944
(aici în grad de maior)

Istoric să aibă deja un nucleu care să fie familiarizat cu lucrul în arhive²⁶.

Noul șef al Serviciului Istoric, generalul Traian Georgescu, investit la 27 mai 1942, a prezentat șefului Marelui Stat Major un proiect de organizare a instituției²⁷. Șeful serviciului era un general. El avea în subordine: Biroul adjutantură, registratură, Biblioteca istorică și arhivele din 1877-1878; Echipa istoricului războiului pentru Independență ce lucra sub egida Academiei Române și Arhivelor Statului, sub conducerea generalului Radu R. Rosetti, membru al Academiei Române și fost ministru Educației Naționale, Cultelor și Artelor²⁸.

Serviciul avea două diviziuni. Prima dintre ele era România în Războiul Mondial 1916-1921, condus de un colonel, care era și delegat în echipa ce redacta Istoricul Războiului din 1877-1878. Mai avea în componență doi căpitani, unul pentru Marină și celălalt pentru Educație, doi desenatori, doi traducători (pentru germană-ungară și rusă), un dactilograf și un grad inferior - om de serviciu. Diviziunea era structurată pe trei echipe, ce lucrau la volumele IV (Bătălia de la Argeș - Neajlov; retragerea din Moldova - 10 noiembrie 1916-1 ianuarie 1917), V (reorganizarea Armatei Române; Mărăști, Mărășești și Oituz; ocuparea Basarabiei - 1 ianuarie 1917-24 aprilie 1918), VI (evenimentele până la a doua mobilizare. Ocuparea Bucovinei, Transilvaniei și campania contra ungurilor, Tratatul de la Trianon, demobilizarea, întinsă ca durată în perioada 24 aprilie 1918-1 aprilie 1921). Șeful Diviziunii mai subordona Depozitul Arhivelor de Război 1916-1921.

Diviziunea a II-a, tot cu un colonel în frunte, avea ca personal doi maiori (pentru Aviație și Marină), trei traducători (germană, rusă și ungară), doi desenatori, doi dactilografi și un grad inferior - om de serviciu. Diviziunea avea două echipe. Prima dintre ele se ocupa de studiul evenimentelor între 15 martie 1939 (desființarea statului cehoslovac de către Germania) și 22 iunie 1941 (declanșarea operației „Barbarossa”). A doua avea ca obiectiv analizarea evenimentelor până la ocuparea Odesei și înapoierea unor mari unități în țară, respectiv între 22 iunie-1 decembrie 1941. Diviziunea avea și Depozitul Arhivelor, ce se ocupa cu adunarea, clasarea și conservarea documentelor din perioada 1939-1942. Într-o notă pe organigramă se preciza că Diviziunea a II-a a luat ființă numai cu un colonel și doi căpitani, care lucrau la verificarea arhivelor vârsate de comandamentele, marile unități și unități operative. Desigur, serviciul avea în subordine și Muzeul Militar Național, dar el nu era funcțional.

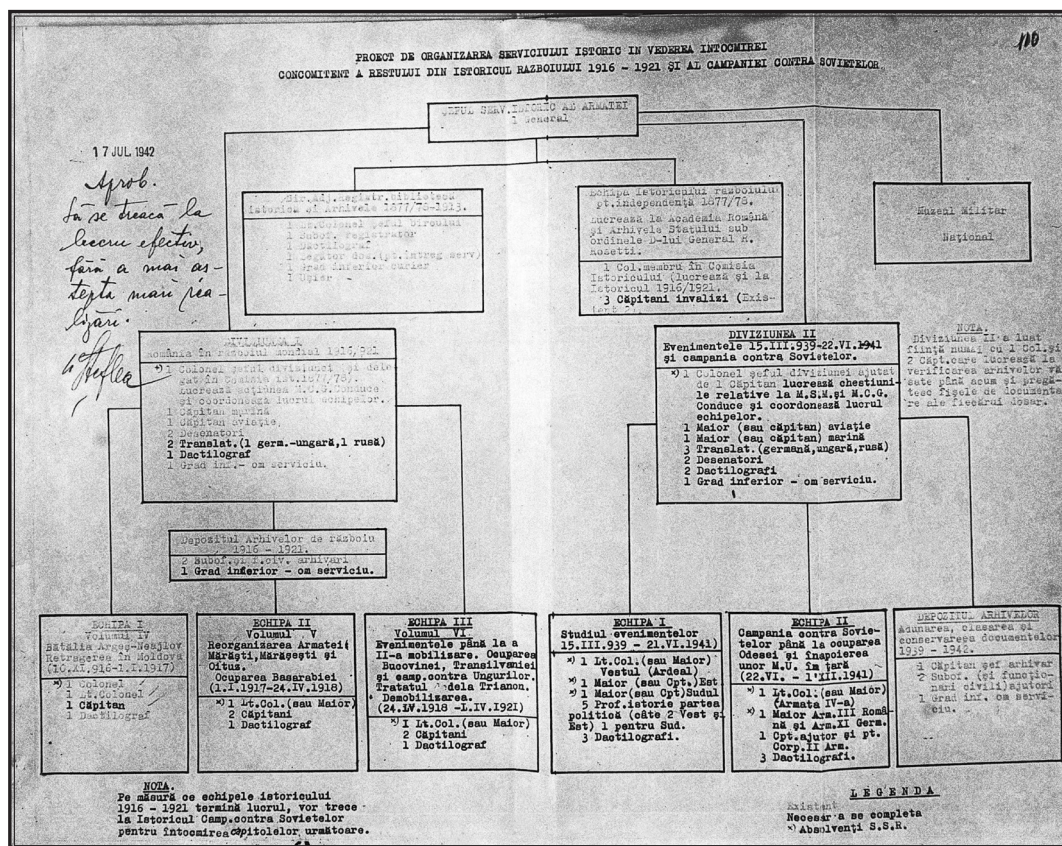
Încărcarea cu personal era generoasă, dar existau 10 funcții ce se impuneau a fi completate, lucru foarte greu de realizat, având în vedere că ele erau destinate a fi ocupate de ofițeri de stat-major, absolut necesari pentru sarcinile operative.

Generalul Ilie Șteflea, șeful Marelui Stat Major, pe documentul prezentat, la 17 iulie 1942, a pus rezoluția „Aprob. Să se treacă la lucru efectiv, fără a mai aștepta mari realizări”²⁹.

Generalul Traian Georgescu a reluat demersurile pentru înființarea Biroului istoric pe lângă M.C.G., un obiectiv mai vechi al Serviciului Istoric. La 2 septembrie 1942, s-a adresat Secției 3 operații solicitându-i să i se comunice măsurile adoptate pentru verificarea arhivei și evacuarea periodică acesteia, precum și inițiativele de elaborare a unei lucrări rezumative a actualei campanii a armatei române³⁰.

Secția operației, sub semnătura colonelului Alexandru Gavrilescu, a răspuns prompt, precizând că în ordinea de bătaie nu există prevăzut niciun Birou istoric. Se mai menționa că secția întocmește doar raportul operativ și jurnalul de operații. În final, secția era de acord cu înființarea Biroului istoric, cu personal de la Serviciul Istoric și trimiterea lui pe zonă, dacă șeful Marelui Stat Major era de acord. Biroul urma să funcționeze fie direct în cadrul M.C.G., fie în Secția operațiilor³¹.

¹ După obținerea avizului Secției operații, Serviciul Istoric, într-o Notă din 10 septembrie 1942, propunea ca biroul să fie compus din 2 ofițeri, din care unul superior de stat-major, 1 dactilograf, 1 desenator, 1 registrator și 2 grade inferioare (curier și ordonanță birou)³². În total șapte persoane. Se impune precizarea că Tabela de efective pentru anul 1940 prevedea pentru birou un număr de 18 persoane (5 ofițeri, 6 dactilografi și desenatori, 2 arhivari, 1 legător dosare, 2 registratori, 2 curieri și ordonante de birou).

1942. Proiect de reorganizare a Serviciului Istoric

Insistentele demersuri pentru crearea Biroului istoric au avut, în cele din urmă, un rezultat favorabil. Generalul Ilie Șteflea a decis să nu creeze o structură aparte și Biroul Jurnal de Operații din cadrul Secției operațiilor să fie întărit cu personalul necesar și calificat, apt să asigure materializarea prevederilor Regulamentului din 1934³³.

La 22 octombrie 1942, Serviciul Istoric înștiința Secția operațiilor că Biroul istoric era încadrat cu patru persoane: locotenent-colonelul Gheorghe Dicu, șef al structurii, căpitanul Constantin Filipescu, ajutor, sergentul TR Teodor Langher din Regimentul 93 Infanterie, contingent 1925, dactilograf și caporal TR Toma Farmani din Regimentul 83 Infanterie, contingent 1934, secretar și registrator³⁴. Se trimitea și o copie cu Instrucțiunile date de Serviciul Istoric pentru funcționarea biroului³⁵. Biroul istoric și-a început activitatea la 1 noiembrie 1942 atât în cadrul M.C.G., cât și la marile unități.

Precizăm că în contextul inițiativei de creare a Grupului de Armate „Mareșal Ion Antonescu” destinat să acționeze în Sudul Rusiei și preconizat să fie constituit din Armatele 6 germană, 3 și 4 române, s-a reactivat Marele Cartier General³⁶. Conducător de generalul Ilie Șteflea, șeful Marelui Stat Major, el a atins capacitatea operativă la 25 septembrie 1942. Era format din 65 de ofițeri de stat-major, 85 de ofițeri de front, 20 ofițeri

necombatanți, 35 ofițeri de rezervă, 122 subofițeri și 52 de funcționari civili. M.C.G. era deservit de două batalioane de infanterie, o companie de transmisiuni și alte subunități. Mareșalul Ion Antonescu nu a mai ajuns pe front, iar grupul de armate nu s-a mai înființat în formula inițială. După declanșarea contraofensivei sovietice (19 și 20 noiembrie 1942), la 21 noiembrie, Hitler a decis constituirea Grupului de Armate „Don” sub conducerea feldmareșalului Erich von Manstein. Înființarea Biroului istoric, după insistente demersuri ale Serviciului Istoric, se încadrează în dinamica operațiilor de la flancul sudic al frontului germano-sovietic din toamna anului 1942.

După grava înfrângere de la Stalingrad, al cărui ultim episod l-a reprezentat capturarea Armatei 6 germane, la începutul lunii februarie 1943, autoritățile de la București au procedat la o amplă reformă a armatei, care a avut un dublu scop - refacerea forțelor militare ale țării și redresarea moralului armatei și a populației civile³⁷.

Pe baza Ordinului nr. 19801 din 1 martie 1943 al Secției adjutantură a Marelui Stat Major, Serviciul Istoric a cunoscut o nouă organizare. Organigrama era următoarea: șef serviciu, funcție ocupată de un general; Biroul 1 Istoricul 1916-1921, condus de un colonel; Biroul 2 campania contra URSS, ce avea în

MARELE STAT MAJOR
Serviciul Istoric

PROIECT
de
Organizarea Serviciului Istoric pentru timp de pace întocmit la 3 Martie 1943
conform ordinului M.St.M. Secția Adjut.Nr.19.801 din 1 Martie 1943.-

Șeful Serviciului
1 General

BIRoul 1 ISTORICUL 1916-1921.
1 colonel șeful biroului
2 ofiț. superiori ajutori.
2 ofiț. inferiori
1 of. inf. subor. sau
grade inferioare trans. l. germ.
1 funcț. civ. desenator
1 grad inf. dactilograf
1 grad inf. on de serviciu.

BIRoul 2 ISTORICUL CAMPAANIEI CONTRA U.R.S.S.
1 colonel șeful biroului
2 funcț. civili desenatori
2 of. inf. subor. sau
grade inf. translat. l. germană și rusă
1 grad inferior on de serviciu.
Echipe I. A. III. Rom. Echipe II. A. IV. Rom. Echipe III. A. XI-a germană.
1 of. sup. șef echipă 1 of. sup. șef echipă 1 of. sup. șef echipă
2 maiori sau 2 maiori sau 2 maiori sau
căpitanii ajutori căpitanii ajutori căpitanii ajutori
1 funcț. civ. sau 1 funcț. civ. sau 1 funcț. civ. sau
grad inferior dact. grad inf. dactil. grad inf. dactilograf.

BIRoul 3 ISTORICUL MARINELOR.
Campaniile 1916-1921 și U.R.S.S.
1 of. superior șeful biroului
1 căpitan ajutor
1 grad inf. dactilograf
1 grad inf. on de serviciu.

BIRoul 4 ISTORICUL AVIAȚIEI.
Campan. 1916-1921 și contra URSS.
1 of. superior șeful biroului
1 căpitan ajutor
1 grad inf. dactilograf
1 grad inf. on de serviciu.

BIRoul 5 ADJUT. ARHIVE VECHE.
1 of. sup. șeful biroului
1 căpitan ajutor
1 subofiter registrator
1 funcț. civ. sau subor. arhivar
1 maistru mil. legitor dosare
1 funcț. civ. dactilograf
1 grad inf. ajutor arhivă
1 grad inf. curier
1 on de serv. usier.

BIRoul 6 ADJUTAREA ȘI CONTROLUL ARHIVELOR NOU.
1 col. sau lt. Col. șef. birou
1 maior sau
căpitan ajutor
2 funcț. civ. sau subor. arhivari
1 subofiter secretar
1 funcț. civ. dactilograf
1 grad inf. pt. arhivă
1 grad inf. planton

BIRoul 7 ÎNDRUMAREA ISTORICULUI SERVICIILOR.
1 of. sup. șeful biroului
1 căpitan ajutor
1 grad inf. dactilograf

RECAPITULATIE.

LA ACADEMIA ROMANA PENTRU
ISTOCH. IST. HAZDOIUULUI 1577/78.
1 colonel (rezervă)
3 căpitani
1 locotenent (rezervă).-

Generali	Coloneli	Of. superiori	Subofițeri	Ofiț. inf.	Ofiț. inf.	Subofițeri	Maistri Mil.	Funcț. civ.	Grade inf.	Grade inf.	Grade inf.	Observațiuni.
1	4	9	7	16	39	5	1	3	3	4	1	

3 martie 1943. Proiect de organizare a Serviciului Istoric conform Ordinului Secției Adjutantură a Marelui Stat Major nr. 19.801 din 1 martie 1943

frunte tot un colonel; Biroul 3 Istoricul Marinei (campaniile 1916-1921 și URSS), condus de un ofițer superior; Biroul 4 Istoricul Aviației (campania 1916-1921 și URSS) cu un ofițer superior șef; Biroul 5 adjutantură, arhive vechi, ce avea în frunte un ofițer superior; Biroul 6 adunarea și controlul arhivelor noi, șef fiind fie un colonel, fie un locotenent-colonel și Biroul 7 îndrumarea istoricului serviciilor, condus de un ofițer superior³⁸.

Colonelul Constantin Nicolau -
șef al Serviciului Istoric în perioada
10 mai-1 noiembrie 1944

Efectivul serviciului se ridica la 61 de persoane, 34 de ofițeri, dintre care un general și 4 colonei, 6 subofițeri și maiștri, 7 civili și 14 grade inferioare.

Dar seria inițiativelor de organizare a continuat în lunile următoare. Întrucât la 28 octombrie 1943, Ion Antonescu a promulgat Legea asupra organizării forțelor armate³⁹, Secția I organizare-mobilizare a solicitat Serviciului Istoric un proiect de organizare în vederea promovării deciziilor ministeriale, care să stabilească în amănunt organigrama Marelui Stat Major. Proiectul trebuia să aibă în vedere atât situația de conflict în care se găsea România, cât și perioada de pace, după încetarea ostilităților.

Serviciul Istoric s-a conformat și la 19 februarie 1944 a înaintat documentul solicitat. Într-o primă secvență se arăta încadrarea instituției, cifrată la 15 ofițeri (3 fiind detașați la Academia Română pentru volumul consacrat Războiului de Independență), 4 subofițeri, 5 funcționari civili, 2 maiștri militari, 3 oameni de serviciu (civili) și 6 grade inferioare⁴⁰. Generalul Georgescu aprecia că încadrarea nu era suficientă nici pentru situația din acel moment, întrucât lipsea, practic, personalul care să încadreze biroul destinat să elaboreze un istoric sumar al războiului aflat în curs.

Documentul preconiza organizarea serviciului pe trei secții, conforme cu sarcinile aflate în lucru, la care se adăugau trei birouri comune: Adjutantură și depozitul de volume imprimate; Arhive, biblioteca, depozitul de hărți, ateliere de legătorie și fotocopii și Cercetări în arhive și studii diverse cerute de autorități superioare. Personalul s-ar fi ridicat la 50 ofițeri, 18 ofițeri, 16 funcționari civili și 28 trupă, în total 112 persoane⁴¹. Se preciza că numărul personalului invocat era strict

necesar pentru materializarea obiectivelor, aducându-se argumentul că „din cauza slabei încadrări și lipsei de stabilitate (continuitate) a personalului Serviciului Istoric în decurs de 20 de ani (1922-1942) s-au redactat în formă definitivă numai 87 de zile din istoricul campaniei 1916, 15 august-10 noiembrie”⁴² (subliniere în textul original - n.n.).

La 20 februarie 1944, generalul Șteflea aviza documentul. Evenimente deosebit de grave s-au desfășurat cu repeziciune, astfel că și acest proiect generos nu a fost dus la îndeplinire.

La 17 martie 1944, Armata Roșie a intrat pe teritoriul național, prioritatea absolută pentru România și aliatul german fiind oprirea ofensivei, ceea ce s-a realizat prin mai multe operații defensive, cele mai cunoscute fiind în zona Târgu Frumos⁴³.

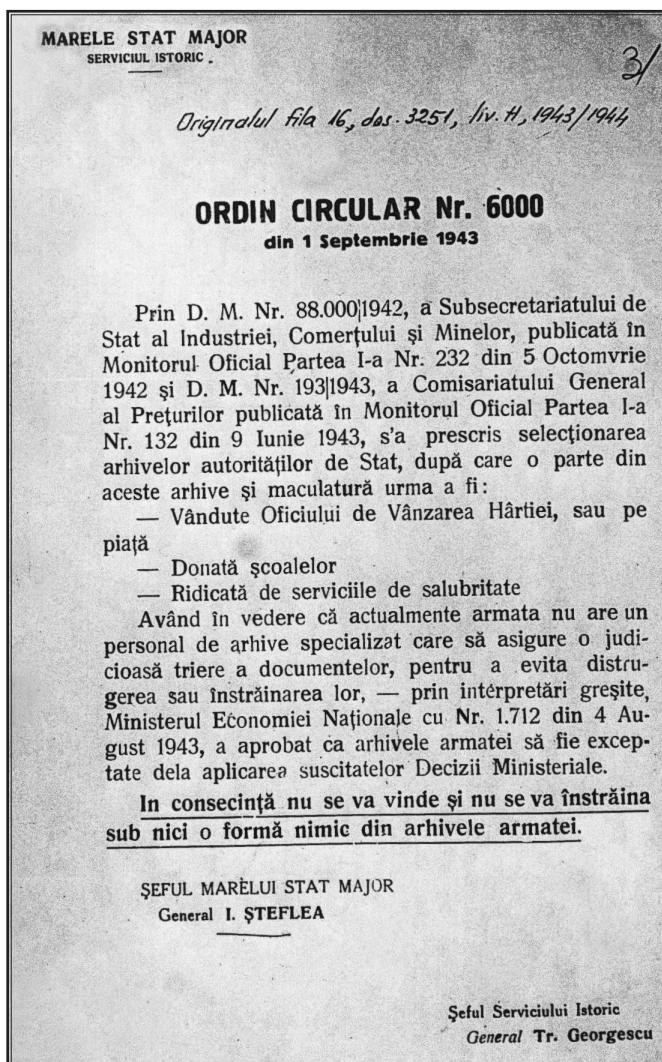
La 4 aprilie 1944, au început bombardamentele aviației anglo-americane asupra teritoriului național ceea ce a impus dislocarea autorităților din București⁴⁴.

Serviciul Istoric a fost mutat la Călimănești, iar șefia acestuia a fost preluată. la 10 mai 1944, de colonelul Constantin Nicolau.

La 8 iunie 1944, prin noua ordine de bătaie, Serviciul Istoric era organizat pe cinci birouri (Biroul 1 campania 1916-1921; Biroul 2 arhive - sistematizarea și controlul adunării arhivelor noi cu începere din 1939, depozitele de arhive evacuate; Biroul 3 studii și cercetări ordonate de autoritățile superioare; Biroul 4 adjutantură și Biroul 5 istoricul rezumativ al evenimentelor 1939-1941 și al campaniei contra URSS). Era încadrat cu 44 de persoane (4 colonei, 2 locotenenți-colonei, 2 maiori, 5 căpitani, 8 subofițeri, 12 civili și 6 trupă)⁴⁵.

Evenimentele de la 23 august 1944 nu au condus imediat la modificări în structura organizatorică a Serviciului Istoric, dar au generat importante mutații în sfera atribuțiilor sale, redimensionate la noua situație în care se găsea România. A avut loc o schimbare la nivelul conducerii, șefia instituției fiind preluată, la 1 noiembrie 1944, de generalul de brigadă Nicolae Gh. Gorsky⁴⁶ de la colonelul Constantin Nicolau. Generalul Gorsky a condus serviciul până la 23 iunie 1945, succedat de generalul de brigadă Ioan I. Iucăl⁴⁷. Acesta a fost în fruntea instituției până la 19 august 1946, când a fost schimbat de generalul de brigadă Ioan V. Trandafirescu (30 august 1946-12 septembrie 1947). Ultimul șef al Serviciului Istoric, în configurația ale cărei baze au fost puse la începutul deceniului al III-lea al secolului al XX-lea, a fost colonelul Ion Popescu (30 decembrie 1947-15 februarie 1949)⁴⁸.

La jumătatea lunii februarie 1949, în contextul profundelor mutații impuse de regimul comunist,

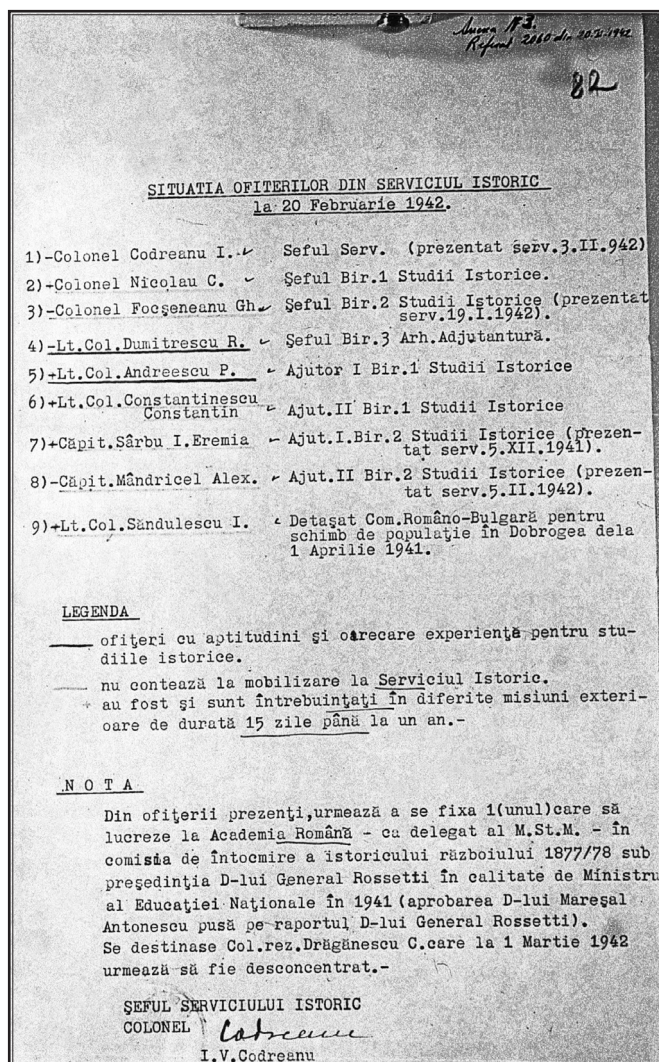
Ordinul Circular nr. 6000 din 1 septembrie 1943

Serviciul Istoric al Marelui Stat Major era deja istorie. Gestionarea arhivelor va fi încredințată altor structuri, care vor funcționa pe alte baze legislative și ideologice.

Adunarea, trierea, transportul și conservarea arhivei de război

Încă de la crearea sa una dintre cele mai importante atribuții ale Serviciului Istoric a fost adunarea arhivei structurilor din ministerul de resort, întocmirea dosarelor, clasarea și trierea lor după criterii riguroase stabilite și depozitarea în condiții optime. Importanța acestei activități era dată și de experiența acumulată după prima conflagrație mondială, când strângerea dosarelor a durat mai bine de un deceniu, ceea ce a avut efecte negative asupra ritmului elaborării monografiei aferente acestei perioade, principala sarcină ce a revenit instituției.

La data începerii războiului mondial, în septembrie 1939, existau acte normative, care stabileau toate detaliile acestei operații deosebit de complexe. Avem în

20 februarie 1942. Situația ofițerilor Serviciului Istoric

vedere „Regulamentul Arhivelor Armatei” aprobat prin Decretul Regal nr. 1830 din 20 iunie 1933, publicat în „Monitorul Oastei” nr. 11 din 11 iulie 1933⁴⁹ și „Regulamentul Provizoriu referitor la Arhivele de Război și Registrul Istoric”⁵⁰.

„Regulamentul Arhivelor Armatei”, elaborat de o comisie ce a lucrat sub coordonarea Secretariatului General al ministerului de resort și cel privind arhivele de război au adus clarificări conceptuale și au creat un cadru optim pentru gestionarea fondului arhivistic militar. Documentul avea mai multe secvențe: depozitarea și conservarea arhivelor armatei; organizarea și funcționarea depozitelor regionale de arhivă ale comandamentelor teritoriale; organizarea și funcționarea depozitului de arhivă al Ministerului Apărării Naționale, precum și organizarea și funcționarea depozitului de arhivă al Marelui Stat Major, Serviciul Istoric⁵¹.

Cele două acte normative au rămas în vigoare și în timpul războiului, cu precizarea că „Regulamentul

Arhivelor Armatei” a fost republicat la 20 octombrie 1943⁵². Într-o Notă introductivă se făceau o serie de precizări privind modul de aplicare în noile condiții ale prevederilor actului normativ. Astfel, se stipula că arhivele din perioada 1 aprilie 1921-15 martie 1939 erau considerate ca arhive de pace, destinația lor fiind cea prevăzută de articolul 4, paginile 6-9. Cu arhivele începând de la 15 martie 1939 și cele de pe durata războiului în curs se aplicau prevederile „Instrucțiunilor nr. 7000” din 20 octombrie 1943 emise de Serviciul Istoric și Ordinului Circular al Serviciului Istoric nr. 6000 din 1 septembrie 1943⁵³. Concomitent, până la izbucnirea războiului și după, s-au adoptat o serie ordine și norme ce au unificat modul de prelucrare, sistematizare, conservare și studiu al arhivelor militare⁵⁴.

După intrarea în război a României la 22 iunie 1941, una din chestiunile ce au apărut pe agenda Serviciului Istoric a fost problematica arhivei începând cu 15 martie 1939. Din iunie 1941, instituția a reamintit instrucțiunile privind prevederile de evacuare la părțile sedentare ale comandamentelor și unităților a arhivelor de care nu mai erau nevoie.

În octombrie 1941, s-a cerut ca toate arhivele din perioada martie 1939-22 iunie 1941, precum și cele din campania în curs să fie predate.

Într-o analiză din 24 iunie 1942, la un an de la declanșarea ostilităților, Serviciul Istoric constata că obiectivul era foarte departe de a fi atins, comandamentele și unitățile trimițând în interior foarte puțin dosare. În plus, în pofida precizărilor erau uniform alcătuite. Concluzia era că se repetau aceleași greșeli ca pentru arhivele din 1916-1918, iar lipsa lor reprezenta un impediment pentru elaborarea documentarelor cerute de autoritățile civile și militare și a istoricului războiului în curs⁵⁵. Prin urmare, s-a elaborat Ordinul Circular nr. 626.000 din 25 iunie 1942, semnat de generalul Ilie Șteflea, șeful Marelui Stat Major și generalul Traian Georgescu, șeful Serviciului Istoric, care a și fost prelucrat cu delegații armatelor și marilor unități din țară, într-o convocare desfășurată la 27 iunie 1942⁵⁶.

Ordinul circular a fost însoțit de „Instrucțiunile relative la clasarea, inventarierea și vărsarea arhivelor din perioada martie 1939-21 iunie 1942 și a arhivelor operative din campania contra sovietelor”. Ele detaliau modul de întocmire a inventarelor și dosarelor, precum și expedierea lor la depozitele regionale de arhivă sau la cel central.

Se preciza că documentele pentru elaborarea istoricului oficial al războiului în curs se refereau la: pregătirea

politică a războiului; pregătirea militară a acestuia; execuția războiului și pregătirea și încheierea păcii.

Documentele privind pregătirea militară pentru perioada martie 1939-21 iunie 1941 erau grupate pe categorii: organizarea armatei, recrutare și organizarea propriu-zisă; situații de efectiv periodice; situații de încadrare; ordinea de bătaie nominală a comandamentelor și serviciilor; instrucția ofițerilor și a trupei (directive, dări de seamă, instrucțiuni, doctrina, aplicarea regulamentelor în vigoare etc.); pregătirea mobilizării (studii, directive, instrucțiuni, tabele de efective etc.); informații asupra inamicilor probabili (studii, buletine, sinteze, rapoarte informative, dări de seamă etc.); planul de campanie și proiecte de operații; organizarea defensivă a teritoriului, concentrarea și acoperirea; registrele de intrare și ieșire, condicile și borderourile de expediție⁵⁷.

Având în vedere experiența negativă a campaniei din anii 1916-1921, când multe dosare au fost incomplete, se insista asupra importanței jurnalului de operații, care trebuia să cuprindă toate evenimentele și operațiile⁵⁸. Se atrăgea atenția asupra operativității redactării documentului și calității celor însărcinați cu această misiune. Se stabilea repertoriul dosarelor de ținut în campanie și se detaliau atribuțiile biroului (secției) 1 de la comandamente și a ofițerilor informatori de la trupe și servicii⁵⁹.

Peste puțin timp, respectiv la 7 septembrie 1942 Serviciul Istoric constata că majoritatea comandamentelor nu au evacuat încă arhivele prevăzute prin Ordinul nr. 626.000 din 25 iunie 1942. Se solicita urgentarea acestei operații, precizându-se că serviciul avea nevoie imediat de copiile jurnalelor de operații ale comandamentelor de mari unități⁶⁰.

Sub semnătura generalului Ilie Șteflea și a șefului Serviciului Istoric, generalul Traian Georgescu s-a emis un nou document - Ordinul Circular nr. 626.300 din 5 septembrie 1942 prin care se constata că, în pofida solicitărilor, trimiterea inventarelor s-a realizat în mică măsură. Se reluau și extindeau precizările anterioare privind adunarea și inventarierea arhivelor. Un capitol separat era consacrat registrelor istorice și jurnalelor de operații.

Întrucât pe baza înțelegerilor cu aliatul german, din iarna anului 1942, România deplasa pe Frontul de Est un numeros contingent, care urma să participe la operațiile din Sudul teritoriului sovietic, ordinul avea un capitol special privind arhiva comandamentelor, trupelor și serviciilor, care se dislocau pe front. Ele urmau să lase întreaga arhivă la părțile sedentare, la permanențe sau la organele de mobilizare dacă nu aveau părți sedentare. Luau cu ele doar copiile și lucrările

cu caracter permanent și aveau obligația de întocmi noile dosare în conformitate cu instrucțiunile anexe la Ordinul Circular din 25 iunie 1941⁶¹. Se atașa și o notă cu lipsurile, greșelile și neglijențele constatate în dosarele și inventarele de arhive primite până atunci de Serviciul Istoric⁶².

Activitatea Biroului istoric al Marelui Cartier General

După insistente demersuri, Biroul istoric al Marelui Cartier General s-a constituit la 1 noiembrie 1942. Până la acea dată, biroul trebuia să primească de la fiecare comandament de mare unitate, situată la Est de Nistru, rapoarte care să conțină: cantitatea de dosare vărsate la părțile sedentare, data unui nou transport de arhivă, copii de pe ordinele de zi; propuneri în legătură cu problema arhivelor și jurnalului de operații. Aceste documente au sosit cu mari întârzieri, iar activitatea biroului s-a confruntat cu multiple greutăți determinate de situația operativă (bătălia de la Stalingrad era în plină desfășurare, iar contraofensivă Armatei Roșii din 19-20 noiembrie 1942 a creat o situație excepțional de grea pentru cele două Armate Române, 3 și 4 aflate în dispozitiv), criza transporturilor, care a afectat ansamblul operațiilor din regiunea de Sud a teritoriului sovietic, numărul redus de persoane.

Mai mult, căpitanul Filipescu a fost mutat la Batalionul 7 Vânători de Munte, iar locotenent-colonelul Dicu, urma să plece la o unitate operativă pentru efectuarea stagiului pe front⁶³.

Cu toate acestea, cei patru membri au făcut eforturi pentru îndeplinirea misiunilor ce le-au revenit. S-au adresat Secției 6 transporturi din Marele Stat Major pentru trimiterea în țară a arhivei, dar aceasta a evidențiat că este imposibil ca dosarele să fie evacuate în vagoane izolate, întrucât aliatul german nu permitea o atare soluție, ce bloca circulația trenurilor. Prin urmare s-a recurs la metoda expedierii dosarelor în lăzi închise cu însoțitor, prin mijloace auto la centre de colectare, organizate, de regulă, la armate, iar de aici încărcarea dosarelor în vagoane speciale, care să fie atașate la trenuri care veneau spre țară. La Chișinău sau la Tiraspol puteau fi trimiși delegați, care să preia arhiva⁶⁴. Era, fără îndoială, o procedură destul de complicată. Serviciul Istoric nu a fost de acord cu modalitatea propusă și a optat pentru transportul arhivelor treptat cu trenurile sanitare, de permisionari sau de captură cu delegați de încredere de la comandamente.

La 30 noiembrie 1942, șeful Biroului istoric a înaintat o dare de seamă în care anunța că s-au evacuat arhivele Corpului 6 Armată, Corpului de Cavalerie,

Diviziilor 2, 10 și 18 Infanterie, precum și cele ale Diviziilor 7 și 8 Cavalerie⁶⁵.

Un alt raport trimis de Biroul istoric, la 24 decembrie 1942 rezuma activitatea căpitanului Pârvulescu, care a fost trimis la cele mai încercate mari unități în marea bătălie de pe Volga. La Corpul 5 Armată, marea majoritate a fost salvată, dar cele ale Biroului 2 informații și unele documente ale Biroului 3 au fost distruse prin ardere. Registrul Jurnal de Operații original a fost evacuat în vagonul de arhivă al Armatei a 3-a, la 19 noiembrie 1942, chiar în ziua declanșării contraofensivei de la Stalingrad. Copia Jurnalului de Operații era întocmită pentru lunile septembrie-octombrie 1942 și urma să fie expediată în țară⁶⁶.

La Divizia 13 Infanterie, arhiva comandamentului a fost salvată, la fel și copia Jurnalului de Operații până la începerea contraofensivei sovietice. În schimb, majoritatea unităților diviziei au pierdut sau distrus arhiva, fără a mai avea posibilitatea de a redacta procesele verbale. Arhiva Diviziei 5 Infanterie și a unităților a fost pierdută sau distrusă, neexistând o evidență a dosarelor și nici posibilitatea de a le reconstitui. În privința Diviziei 6, majoritatea arhivei a fost salvată și în parte evacuată, dar nu se putea cunoaște cu precizie situația. Jurnalul de Operații nu a fost evacuat, el fiind redactat până la începerea bătăliei⁶⁷.

Toate comandamentele de mari unități și unitățile subordonate erau în imposibilitate de a mai elabora documente date fiind pierderile foarte mari, lipsa de personal, a hârtiei etc.⁶⁸. Iată că înfrângerea armatei române în bătălia de Stalingrad, o adevărată bisectoare a războiului mondial a generat pe lângă uriașele pierderi umane și materiale și o cenzură a memoriei istorice, prin dispariția multor arhive, documente esențiale pentru reconstituirea tragediei de pe Volga.

Într-o dare de seamă finală, locotenent-colonelul Gheorghe Dicu evidențiază că Biroul istoric, pe care l-a condus, și-a desfășurat activitatea în cadrul Marelui Cartier General și la marile unități de pe front. Pe lângă acțiunile metodice de îndrumare, membrii biroului au contribuit la redactarea Jurnalului de Operații al M.C.G., stăruiind să nu se omită nimic din datele ce erau absolut necesare întocmirii monografiei războiului în curs. În activitatea exterioară, biroul a dat îndrumări privind modul de constituire a arhivei, a impulsionat expedierea lor în țară, a cercetat muzeele din Crimeea pentru a vedea dacă există documente și obiecte interesând trecutul nostru istoric, rezultatele fiind comunicate Muzeului Militar și Academiei Române. În concluzie, locotenent-colonelul Dicu aprecia ca foarte utilă existența unei structuri specializate pe problematica arhivelor la nivelul M.C.G. și ori de

câte ori el va funcționa, prezența unui astfel de birou reprezenta o necesitate⁶⁹.

Evacuarea (dispersarea) arhivelor și protecția împotriva bombardamentelor aeriene

Problematica evacuării, în fond a protejării arhivelor în cursul celui de-Al Doilea Război Mondial este analizată pe larg de colegii de la Depozitul Central de Arhivă din Pitești, care, printr-o migăloasă investigație, au editat „Monografia” instituției pe toată perioada funcționării ei⁷⁰. În acest studiu nu vom relua întreaga problemă, punctând doar câteva aspecte pe care le considerăm relevante.

Precizăm că, de la sfârșitul anului 1942, războiul mondial a intrat într-o nouă fază. Coaliția Națiunilor Unite a înregistrat succese pe toate teatrele de acțiuni militare. Pe uriașul front sovieto-german, Armata Roșie a preluat inițiativa strategică, dezvoltând spre Vest o ofensivă generalizată pe toate direcțiile - Nord, Centru și Sud. Forțele americane și britanice au debarcat, la 8 noiembrie 1942, în nordul Africii, lichidând în câteva luni prezența germană și italiană în această regiune. Pe 6 mai forțele americane au cucerit Tunisia, iar la 13 mai trupele Axei au capitulat. Au urmat debarcarea în Sicilia (10 iulie-18 august 1943) și invazia aliată în Italia continentală la începutul lunii septembrie 1943, ceea ce a dus la prăbușirea regimului mussolinian și ieșirea țării din Axă. Concomitent, forțele americane și britanice au obținut succese și pe teatrul de operații din Pacific.

Toate acestea s-au răsfrânt puternic și asupra situației României, puterea și opoziția desfășurând o intensă activitate diplomatică pentru găsirea celei mai bune soluții de ieșire din alianța cu Germania. Problema este amplu tratată în istoriografia națională și nu voi stăruie asupra acestor aspecte. Cert este că s-au intensificat preocupările pentru punerea la adăpost a patrimoniului arhivistic în fața atacurilor aeriene, în principal americano-britanice și ofensivei Armatei Roșii, ce se apropia de frontierele României.

Nu numai arhivele trebuiau puse la adăpost și multe alte bunuri materiale și culturale, o parte a avuției naționale. De aceea, autoritățile timpului au efectuat, la sfârșitul anului 1943 și în prima parte a anului 1944, o amplă operație de evacuare, care a purtat numele de cod „Operația 1111”⁷¹, cea mai amplă acțiune de acest fel din istoria națională, mult diferită față de cea din toamna anului 1916 ca organizare și dimensiuni.

Menționăm Ordinul Circular din 17 aprilie 1943, prin care se stabilea trierea arhivei în două mari categorii. Prima dintre ele viza acele documente din

anii 1921-1939 și după 1939, absolut necesare elaborării lucrărilor aflate pe agenda de lucru a Serviciului Istoric. Concomitent, în cursul lunilor aprilie-iunie 1943, pe baza ordinelor Serviciului Istoric s-a început evacuarea arhivei în locuri mai sigure.

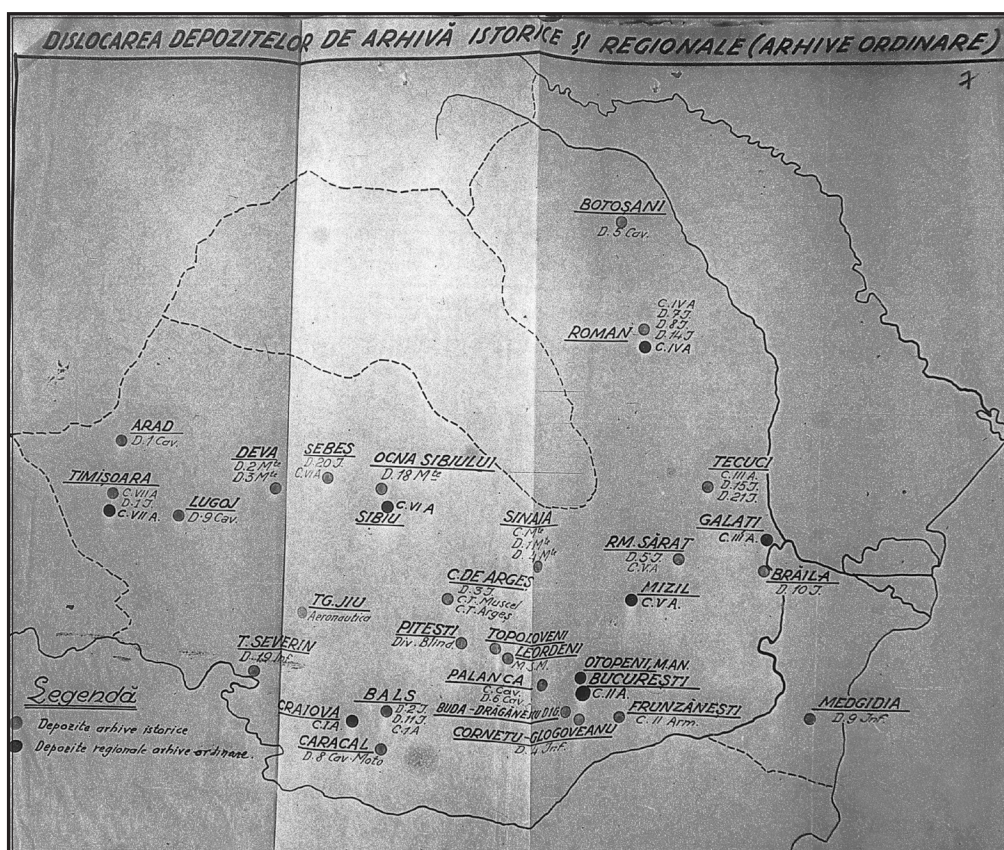
La 1 august 1943, a avut loc un prim mare bombardament al aviației americane asupra regiunii petrolifere din Valea Prahovei (operațiunea „Tidal Wave” - „Valul Nimicitor”)⁷². Marele Stat Major, prin Serviciul Istoric, a reacționat prompt elaborând Ordinul nr. 6.500 din 23 septembrie 1943, pe care l-a expediat, sub semnătura generalului Ilie Șteflea, până la divizii inclusiv⁷³.

Documentul stipula că pentru a pune în siguranță arhivele istorice împotriva bombardamentelor aeriene, o parte din arhiva perioadei de după 15 martie 1939 până în acel moment, se va împacheta în lăzi. Era vorba de arhiva statelor majore, de la cel mai înalt nivel - M.St.M./M.C.G. - până la brigăzi inclusiv, arhiva operativă a corpurilor de trupă până la batalioane/divizioane corp aparte, arhiva grănicerilor și jandarmilor până la, inclusiv, regimentele grănicerești, arhiva tribunalelor militare și a curților militare.

Ordinul definea conceptul de arhivă operativă, care presupunea probleme legate de: organizare-mobilizare (situații de efective, ordinea de bătaie, situații și tabele nominale de pierderi etc.); informații și contrainformații; operații; corespondența cu trupele aliate; cercetări și anchete relative la operațiile și evenimentele din 1940; Marina (jurnale de operații și jurnale de bord, etc.)

Se stabilea modul de împachetare a arhivelor și inscripționarea lăzilor, precum și alte detalii tehnice. Foarte importante erau prescripțiile referitoare la dispersia fondurilor de arhivă. Corpurile de armată și cele similare din alte categorii aveau obligația de a alege una sau două garnizoane, unde urma să se înființeze un „Depozit de Arhive Istoric”. Ele nu trebuiau să aibă o valoare militară, iar în cazul în care nu existau astfel de garnizoane se foloseau alte localități, unde se rechiziționau localurile necesare, cu excepția școlilor și instituțiilor publice.

Pentru localurile ce adăposteau arhivele istorice se impuneau condiții stricte dintre care menționăm: acoperiș de tablă sau țigla, să nu fie în apropierea unei depozit de muniții sau carburanți, bucătării, manutanțe, spălătorii, ateliere etc., care să genereze pericol de explozii/incendii, să fie în apropiere de calea ferată etc. Ordinul impunea și termene pentru materializarea dispozițiilor, comandamentele de corp de armată și similare urmând, ca până la 10 octombrie,

1943. Harta depozitelor de arhivă istorice și a depozitelor de arhivă regionale

să raporteze localurile și clădirile în care se vor instala depozitele, iar o lună mai târziu trebuiau să trimită o dare de seamă asupra modului cum s-au organizat depozitele. Într-o adresă ulterioară, din 12 noiembrie 1943 (nr. 7007), Serviciul Istoric preciza că depozitele de arhivă istorică erau separate de cele regionale ale corpurilor teritoriale⁷⁴.

Ordinul prezentat avea scopul de a proteja și salva arhivele de la distrugerea de către bombardamentele aeriene, dar măsurile adoptate au generat și consecințe negative. Dispersarea pe o parte a teritoriului național a cauzat, cum vom reliefa și accidente, iar, în plus, centralizarea lor după încheierea războiului a reprezentat o sarcină destul de dificilă.

Corpurile de armată s-au conformat și au adus la cunoștință înființarea depozitelor în aria lor de competență. Serviciul Istoric raporta Marelui Stat Major situația la sfârșitul lunii octombrie 1943, însă era nevoit să constate că localitățile alese nu au respectat toate criteriile, astfel că el propunea schimbarea destinațiilor. Și aceasta, pentru că Serviciul Istoric a lăsat la latitudinea corpurilor de armată decizia de înființare. În mod firesc, Serviciul Istoric ar fi trebuit să ceară mai întâi propuneri pe care, în urma examinării, le-ar fi aprobat sau respins⁷⁵.

Serviciul Istoric a cerut comandamentelor și corpurilor de trupă să revizuiască locurile de depozitare

a arhivelor conform soluțiilor precizate, ceea ce s-a realizat în cea mai mare parte⁷⁶. În ședința de colaborare, din 9 decembrie 1943, mareșalul Ion Antonescu a hotărât ca toate arhivele să fie evacuate, în lunile următoare, la Vest de Olt. Conformându-se acestei decizii, Serviciul Istoric a purtat, în primele luni ale anului 1944, o vie corespondență cu structurile din teritoriu pentru găsirea celor mai bune locuri, unde să fie plasate depozitele de arhivă istorice. S-au efectuat recunoașteri, s-a procedat la rechiziționarea unor imobile, au fost mutate fonduri de arhivă etc. S-au creat astfel peste 30 de depozite de arhivă istorice în diverse localități țării, în special în Oltenia, și parțial, în Banat și Muntenia, acesta fiind în afara depozitelor regionale ale corpurilor de armată⁷⁷.

În timpul acestei dinamici a mutării arhivei, a intervenit un incident foarte grav - distrugerea a două vagoane de arhivă, în gara Turnu Severin, de către aviația americană, în cadrul unui raid de bombardament. Evenimentul a arătat pe de o parte necesitatea și utilitatea măsurilor luate de Serviciul Istoric, dar și neglijențele destul de serioase în aplicarea lor.

Incidentul a făcut obiectul unei anchete amănunțite, iar sinteza este regăsită într-o notă a generalului Traian Georgescu, șeful Serviciului Istoric⁷⁸. Începând din iunie 1943, a început evacuarea în Topoloveni și Leordeni a

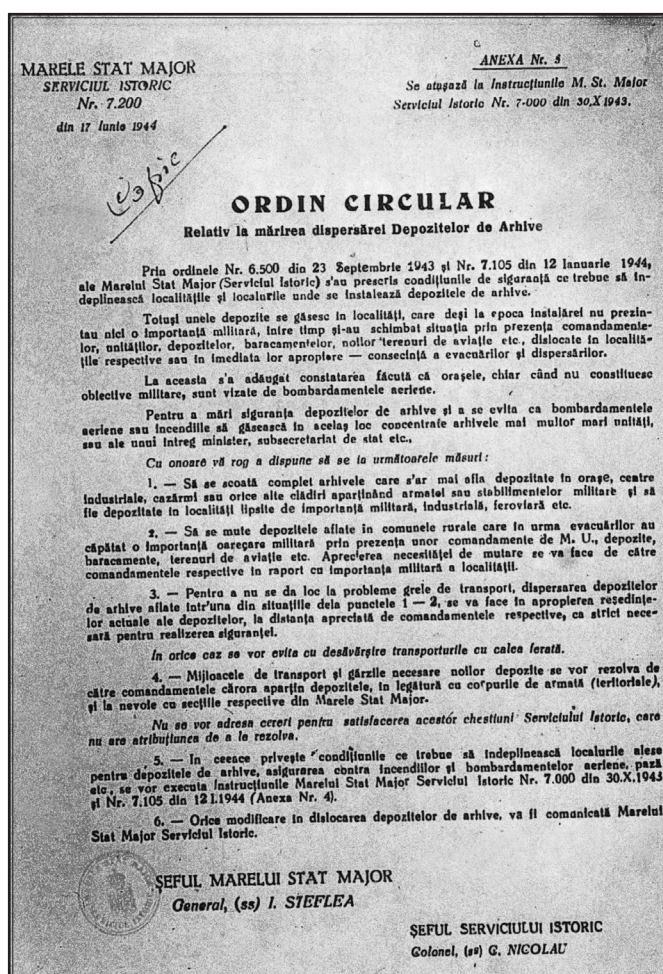
arhivelor Serviciului Istoric, ale secțiilor Marelui Stat Major. Comandamentului Marinei Regale, Statului Major al Aerului și a altor comandamente de mari unități de Marină și Aviație. Pe baza unei rezoluții, pe un raport al Serviciului Istoric, s-a decis să nu se urgenteze evacuarea ei la Vest de Olt, ci să rămână în cele două localități.

S-au efectuat recunoașteri și s-a ajuns la concluzia că regiunea Tismana - Baia de Aramă ar fi cea mai bună pentru mutarea arhivei din regiunea Topoloveni - Leordeni. Întrucât aviația anglo-americană începuse să bombardeze masiv Bulgaria și Ungaria, la 3 aprilie 1944 s-a luat hotărârea ca arhiva să rămână în regiunea Tismana - Baia de Aramă. Măsura devenea urgentă și din perspectiva faptului că, în cursul raidului de bombardament din 5 aprilie 1944, a avut loc o confruntare aeriană în regiunea Topoloveni - Leordeni, în cadrul căreia au fost doborâte 8 avioane. Unul dintre ele a căzut la 1 km de Topoloveni, explozia bombelor făcând victime (3 morți și 14 răniți) și incendiind 16 case.

Deschizând o paranteză, precizăm că tot la Tismana a fost evacuat, în septembrie 1944, tezaurul Băncii Naționale a României, care conținea 190 tone de aur fin și 2,7 tone din tezaurul Băncii Poloniei, rămas în țară („Operația Neptun”).

Planul de evacuare al arhivei prevedea transportul a câte două vagoane zilnic la Turnu Severin, urmând ca de acolo Societatea „Cloșani” să le transporte pe linia îngustă la Tismana. Primele două vagoane au plecat la 12 aprilie, ajungând la Turnu Severin în ziua de 15 aprilie 1944. Ele au fost complet distruse în cursul bombardamentului și incendiului ce au avut loc spre miezul nopții de 15/16 aprilie 1944.

Generalul Georgescu transfera vina principală asupra căpitanului aviator Constantin Ungureanu, detașat la Serviciul Istoric, care se găsea la Turnu Severin, împreună cu un subofițer, din ziua de 14 aprilie. El avea obligația să urmărească sosirea vagoanelor și să ia măsuri pentru transbordarea imediată a arhivei. Nu s-a interesat de sosirea vagoanelor și, în consecință, nu a întreprins niciun demers pentru scoaterea lor din gara principală în timpul celor 5 ore până la bombardament. Era preocupat mai mult de obținerea unei permisii pentru rezolvarea unei probleme personale. Mai mult, la 17 aprilie, raporta șefului Serviciului că în gara Turnu Severin nu a sosit niciun vagon. Căpitanul Constantin Ungureanu a fost pus, la 4 mai 1944, la dispoziția Subsecretariatului al Aerului, fiind învinuit de pasivitate și abateri disciplinare. În bombardament, au fost distruse 261 de lăzi cu arhivă „istorică”, cu 18.205 dosare și două lăzi cu hărți.

Ordinul Circular nr. 7200 din 17 iunie 1944 relativ la mărirea dispersării depozitelor de arhivă

Se propunea refacerea documentelor distruse, dar lucrarea era foarte anevoioasă, astfel că, în pofida unor măsuri întreprinse, operația a stagnat. Generalul N. Gorsky, șeful Serviciului Istoric, a emis la 28 noiembrie 1944, Ordinul Circular nr. 7600 privind refacerea arhivei istorice distruse în bombardamentul de la Turnu Severin⁷⁹. Se dispunea ca toate comandamentele de mari unități, secții sau servicii din Marele Stat Major, Statele Majore ale Aerului și Marinei, ale căror documente au fost distruse, să înceapă refacerea documentelor pe baza inventarelor ce au fost trimise, mai întâi a dosarelor din perioada 1944-1939 și apoi celor dintre 1939 și 1921.

Bombardamentele anglo-americane au continuat până la 19 august 1944, dar, ele nu au produs, din fericire, distrugerii însemnate depozitelor de arhivă, inclusiv a celui de la Otopeni, unde fusese depozitată arhiva Ministerului de Război⁸⁰.

Între timp, pornind de la acest episod, la 29 aprilie 1944, generalul Traian Georgescu, șeful Serviciului Istoric, raporta stadiul depozitării arhivelor. Arhivele ordinare (vechi) erau plasate în șapte depozite

regionale ale corpurilor de armată și într-un depozit al Ministerului de Război la Otopeni. Arhivele istorice vechi și noi și cele din războiul aflat în curs se găseau în trei depozite în județele Dolj și Gorj. O mică parte din arhivele vechi și noi se găsea la Călimănești pentru lucru. Grosul arhivelor, din perioada 1939-1941, era grupat în depozite organizate de corpurile teritoriale și de divizii, detaliate într-o anexă⁸¹. Generalul Traian Georgescu propunea Marelui Stat Major extinderea dispersării arhivelor, având în vedere episodul de la Turnu Severin și intensificarea confruntărilor din Estul țării, pe frontul generic Iași - Chișinău.

Marele Stat Major și-a însușit propunerea și, la 17 iunie 1944, generalul Ilie Șteflea, șeful Marelui Stat Major al Armatei a emis Ordinul Circular nr. 7200 relativ la mărirea dispersării depozitelor de arhivă. Contrasemnat de șeful Serviciului Istoric, colonelul Constantin Nicolau, documentul stipula scoaterea completă a arhivelor „care s-ar mai afla depozitate în orașe, centre industriale, cazărmi sau orice clădire aparținând armatei sau stabilimentelor militare și să fie depozitate în localități lipsite de importanță militară, industrială, feroviară etc.”⁸². În cazul în care aceste localități căpătaseră între timp, atare semnificații, arhivele se vor transfera la o distanță de siguranță. Ordinul interzicea expres transportul pe calea ferată. Toate lucrările legate de depozitarea arhivelor cădeau în sarcina comandamentelor și a corpurilor de trupă, Serviciul Istoric neavând nici atribuții și nici mijloace pentru a interveni⁸³.

Serviciul Istoric după 23 august 1944

După 23 august 1944, arhivele militare, care au avut până atunci destule pierderi ca urmare a operațiilor și a bombardamentelor aeriene, s-au confruntat cu alte probleme. Una din ele a rezultat din raporturile cu fostul aliat, Germania. Pe baza dispoziției lui Hitler de a lichida „puciul” de la București, s-a ajuns la confruntări între trupele române și cele germane, cele mai importante fiind în Nordul Capitalei în zona Băneasa - Otopeni. Forțele germane s-au baricadat în fortul exterior, au scos dosarele pe care le-au aruncat, fie în exterior, fie în gangul din spatele magaziiilor. Pe timpul luptelor, personalul arhivei ministerului a fost închis în cazarma Regimentului de Pioneri Gardă și păzit de santinele germane. În magazine au instalat dormitoare, răniți, iar afară au amenajat a groapă comună. Evident, repunerea în ordine a arhivei a solicitat eforturi serioase⁸⁴.

Mult mai mari probleme au rezultat din raporturile cu noul aliat, Armata Roșie. Trupele sovietice, în marș

după schimbarea de alianță, au dezarmat marile unități române, care depuseseră armele, luând pe militarii români prizonieri⁸⁵. Concomitent, ele au confiscat documente militare de cea mai mare importanță (jurnale de operații, registre istorice, situații de efective etc.). În plus, mari unități sovietice dislocate în România au fost cazate în cele mai bune cazărmi, iar arhivele au avut de suferit⁸⁶. Așa s-a întâmplat, de exemplu, la Craiova, unde după ce cazarma a fost predată trupelor sovietice, depozitul de arhivă a fost mutat în barăci, unde s-a degradat datorită condițiilor improprii. Un caz asemănător a avut loc Timișoara, arhiva fiind aruncată în subsolul clădirii.

La 6 septembrie 1944, generalul Fedor A. Fedenko, șeful Misiunii Sovietice însărcinat să țină legătura cu Secția a II-a Informații-Contrainformații a Marelui Stat Major, a cerut în numele Comisiei Aliate (sovietice) de Control, instituită prin Convenția de Armistițiu semnată la Moscova în noaptea de 12/13 septembrie 1944, să-i fie predate arhiva Conducătorului Statului român, cea referitoare la raporturile cu Germania, precum și documentele capturate de la trupele germane și ungare.

În acest sens, la 10 ianuarie 1945, Serviciul Istoric a emis Ordinul Circular nr. 7.700⁸⁷. Documentul stipula că în folosul exploatării Statului Român și Aliatilor a arhivelor cu caracter militar, politic și economic din perioada 1940-1944, rămase în diferite localități ale țării de pe urma comandamentelor, trupelor și serviciilor germane se dispunea adunarea, trierea și inventarierea lor de către corpurile de armată/corpurile teritoriale. Ele erau depozitate până *la noi ordine* (subliniere în textul original - n.n.) în depozitele de regionale de arhivă. Termenul pentru finalizarea operației era 30 martie 1945.

Mai mult, Comisia Aliată de Control avea în vedere și arhiva aparținând armatelor ruse ce operaseră pe Frontul Românesc în anii 1916-1918. Ea fusese lăsată la Iași, capitala provizorie a României în anii războiului, sub forma unui depozit cu numele de „Safeul Rusiei Întregi”. Serviciul Istoric a emis Ordinul Circular nr. 9000 din 31 martie 1945 prin care solicita depozitelor regionale, cele de arhive istorice, inclusiv din perioada 1916-1921, să controleze fondurile pentru a găsi documente din perioada menționată, referitoare la trupele ruse⁸⁸. Cercetările erau extinse și în încăperile, podurile cazărnilor și tuturor localurilor armatei din diferite garnizoane, iar ordinul cerea a se căuta informații și la persoane civile și militare, care ar fi putut da detalii. Documentul evidenția importanța și urgența operației și cerea tuturor instituțiilor să depună toată

stăruința pentru efectuarea cercetărilor, iar rapoartele, chiar negative, se impuneau a fi înaintate până la 30 aprilie 1945, fără a se mai reveni prin noi dispoziții.

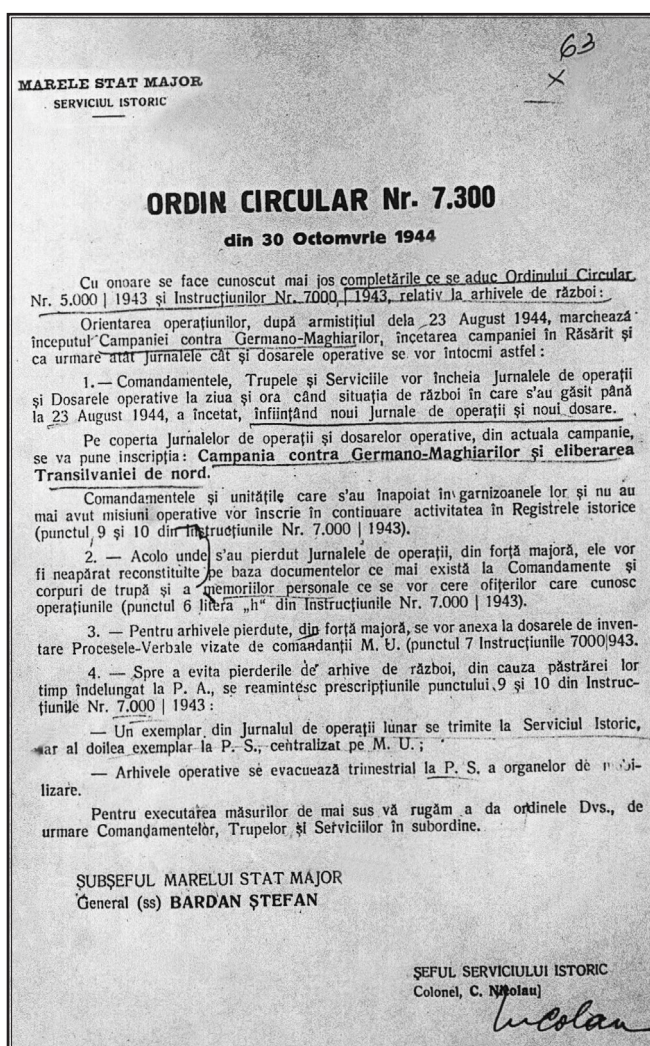
La rândul său, Secretariatul General, prin Ordinul nr. 5.126 din 18 aprilie 1945, a dispus ca Serviciul Istoric al Marelui Stat Major să cerceteze Depozitul de arhivă de la Otopeni unde se afla arhiva generală a Ministerului de Război pentru același scop.

Serviciul Istoric a format, sub conducerea maiorului, ulterior locotenent-colonelului Victor Budală, o echipă din ofițeri ai instituției, suplinită cu alți 8 ofițeri detașați, care au investigat arhivele timp de 15 luni. La jumătatea lunii octombrie 1946, șeful Serviciului Istoric, colonelul Ioan Trandafirescu⁸⁹, a înaintat darea de seamă întocmită de această comisie⁹⁰.

Sovieticii erau interesați și de informațiile pe care autoritățile militare românești le dețineau despre trupele germane. În acest sens, generalul Fedenko a cerut, la începutul lunii septembrie 1944, o lungă listă de probleme referitoare la armata germană. Iată natura informațiilor solicitate: repartitia avioanelor germane pe diferite teatre de operațiuni; ultimele informații din Turcia și Bulgaria (a cerut să se ia imediat legătura cu atașatii militari români pentru obținerea datelor); ipoteze operative ale Germaniei pe toate teatrele de acțiuni militare; traseul fortificațiilor germane și pozițiile de rezistență ale armatei germane în Polonia; descrierea noilor arme germane; relații asupra sistemului și metodelor de informare ale inamicilor, inclusiv pentru Turcia neutră (metode, organizare, persoane, condiții de lucru, posibilități de informare, instrucțiuni etc.); dislocarea fabricilor și depozitelor pe teritoriul țărilor inamice, astfel ca să poată fi bombardate, planurile operative de la Odessa și Sevastopol; războiul chimic, precum și relații cu privire la locul unde se găsește Frontul III Ucrainean⁹¹.

Multiplele solicitări aveau în vedere exploatarea informativă a autorităților militare românești de toate date pe care le aveau despre fostul aliat. Generalului Fedenko i s-a explicat că multe din ele nu puteau să fie rezolvate întrucât germanii fiind aliați li s-a interzis structurilor românești să culeagă informații despre ei. Generalul sovietic nu a fost de acord cu explicațiile oferite și a acuzat autoritățile românești că nu doresc să furnizeze astfel de date. De altfel, aceasta a fost maniera permanentă de lucru a sovieticilor pe toată perioada războiului și după⁹².

În aceste condiții, presiunea a fost enormă asupra autorităților românești, Serviciul Istoric fiind în prima linie. La 10 septembrie 1944, Secția a II-a din Marele

Ordinul Circular nr. 7300 din 30 octombrie 1944

Stat Major s-a conformat și a transmis generalului Fedenko un prim set de documente cerute⁹³. Ele reflectau nivelul relativ modest al informațiilor despre fostul aliat. Marele Stat Major preciza că nu avea documente despre planurile și intențiile germane privind conducerea războiului, însă oferea câteva informații generale despre structura germană de comandă politico-militară. La fel s-a procedat și în cadrul altor probleme: efective, armament, avioane, război chimic etc.

Generalul Fedenko a fost în mare parte nemulțumit de informațiile puse la dispoziție, mai ales în ceea ce privește Germania. La 13 septembrie 1944, a fost primit în audiență de șeful Marelui Stat Major, generalul Gheorghe Mihail⁹⁴, care a dispus să i se pună la dispoziție toate documentele și datele. Pentru a dovedi disponibilitate față de solicitările sovieticilor, generalul Mihail a dat ordin să se adune toată arhiva capturată de la germani în operațiile de după 23 august 1944 și să fie pusă la dispoziția sovieticilor. În plus, Armatele 3 și 4 să trimită de urgență la Marele Stat

Major - Serviciul Istoric, toată arhiva care conținea ordine germane, iar atașatul militar în Germania să adune de la toți ofițerii ce au fost în stagiul în al III-lea Reich și să întocmească un memoriu asupra tuturor chestiunilor militare recente. Documentele urmau să fie predate generalului Fedenko⁹⁵.

Șeful Secției a II-a, colonelul A. Runceanu, propunea să fie angrenate în această activitate și Secțiile a VII-a și a V-a și să fie desemnat un ofițer de stat-major, care să coordoneze întreaga lucrare.

Marele Stat Major a înaintat, la 15 septembrie 1944, nota despre Grupul de Armate „Ucraina de Sud”⁹⁶ și, la 22 septembrie același an, sinteza privind războiul chimic, pe baza informațiilor, de altfel, puține pe care le deținea Marele Stat Major⁹⁷. Câteva zile mai târziu, a fost transmis și „Memoriu informativ asupra Germaniei”, solicitat de generalul Mihail, un document complex, care analiza conducerea superioară a războiului; noua concepție de conducere a războiului; instrucția în armată; potențialul de război și armele noi germane⁹⁸.

La 14 mai 1945, generalul I.Z. Susaikov, locțiitorul președintelui Comisei Aliate de Control Aliate (sovietice) dispunea ca, până la 25 mai 1945, să fie predate sovieticilor toate Jurnalele de Operații ale Armatei Române din perioada 22 iunie 1941-23 august 1944. Evident, ordinul a fost dus la îndeplinire.

Pe lângă Serviciul Istoric al Marelui Stat Major și alte instituții de profil (Arhivele Statului, Academia Română) au fost obligate de Comisia Aliată (sovietică) de Control să cedeze documente din patrimoniul lor⁹⁹.

Cu toate ingerințele majore, Serviciul Istoric nu a uitat de menirea sa, aceea de a aduna, tria, depozita și conserva documentele emane de comandamentele și corpurile de trupă după schimbarea fundamentală intervenită la 23 august 1944.

Relevant este Ordinul Circular nr. 7300 din 30 octombrie 1944, semnat de generalul Ștefan Bardan, subșef al Marelui Stat Major, prin care se aduceau modificări Ordinului nr. 5000/1943 și Instrucțiunilor nr. 7000/1943¹⁰⁰. El stipula că toate comandamentele, trupele și serviciile vor încheia jurnalele de operații și dosarele operative în ziua și ora când s-au găsit la 23 august 1944. De la această dată se vor înființa noi jurnale și noi dosare, iar ele vor purta inscripția: *Campania contra Germano-Maghiarilor și eliberarea Transilvaniei de nord*. Dacă documentele au fost pierdute, ele se vor reconstitui în baza documentelor ce mai există și a inventarelor. Un exemplar din jurnalul lunar de operații se trimitea la Serviciul Istoric, iar al doilea

exemplar la partea sedentară a marilor unități. Arhivele operative se evacua trimestrial la partea sedentară a organelor de mobilizare. Noi precizări tehnice au fost făcute prin Ordinele Circulare nr. 7400/12 noiembrie 1944¹⁰¹, nr. 7500/17 noiembrie 1944¹⁰², nr. 7.600/28 noiembrie 1944¹⁰³, nr. 7700/10 ianuarie 1945¹⁰⁴, nr. 7800/21 martie 1945¹⁰⁵ și alte documente etc.

În privința trierii, conservării și distrugerii documentelor a fost consultată și Direcțiunea Generală a Arhivelor Statului. La 10 martie 1945, instituția a răspuns precizând că în privința regulamentelor, instrucțiunilor și broșurilor existente în comandamente și unitățile militare se impunea clasificarea după modul de prezentare: tipărite; poligrafiate; dactilografiate sau manuscrise. Primele două să fie păstrate în 1-2 exemplare la comandamentele importante, respectiv de la regiment în sus. Cele dactilografiate sau aflate în manuscris, indiferent cât de numeroase și secrete ar fi se tratează ca arhivă și se păstrează ca atare.

Documentele care sunt supuse distrugerii să nu fie arse, ci, după o serioasă triere, să fie predate Oficiului de Hârtie. Predarea să se facă direct la fabrica respectivă și topirea să se execute în prezența pazei și delegatului unității respective. Era o practică larg încetățenită în toate țările europene¹⁰⁶.

Direcția Generală a Arhivelor Naționale atrăgea atenția Serviciului Istoric ca toate exemplarele din toate lucrările tipărite sau poligrafiate, chiar dacă ele erau secrete să fie trimise, în baza Depozitului Legal, la Academia Română. Dacă unele comportau un secret desăvârșit puteau avea restricții de consultare, putând fi cercetate după un anumit număr de ani sau doar cu aprobarea prealabilă a autorității militare în cauză.

Se mai atenționa Serviciul Istoric să nu se distrugă nicio tipăritură, care conține adnotări ale unor comandanți cunoscuți. Acestea se tratau ca manuscrise unicate, fiind de mare valoare pentru cunoașterea biografiei acelor personalități, pentru explicarea reușitei sau nereușitei unei acțiuni militare¹⁰⁷.

După încheierea războiului și revenirea în țară a marilor unități din Cehoslovacia, Serviciul Istoric a emis, la 15 august 1945, Ordinul Circular nr. 1000 în care se dispuneau măsuri pentru clasarea, inventarierea și păstrarea arhivelor comandamentelor și corpurilor de trupă, care au luptat în Campania din Vest¹⁰⁸. La data când acestea vor fi dislocate definitiv în garnizoanele de pace, se vor încheia și documentele aferente tuturor acțiunilor militare.

Până la 30 septembrie 1945 la Serviciul Istoric urmau să fie trimise jurnalele de operații din ultima

lună (până la intrarea în garnizoanele finale), cele restante și inventarul arhivei. Până la trecerea de la starea de pace la cea de război, constituirea arhivei urma să se realizeze în conformitate cu legislația în vigoare.

Concomitent cu această laborioasă activitate desfășurată în condiții dificile, s-a discutat la nivelul conducerii armatei și problematica reorganizării arhivelor militare, apreciată ca o necesitate. Un document important în această privință este cel din 24 ianuarie 1945, intitulat: „Propuneri pentru reorganizarea Arhivelor Armatei”¹⁰⁹. Se trecea în revistă legislația, care a stat la baza activității arhivistice în perioada interbelică și în cursul războiului mondial și se concluziona că prevederile au avut un caracter lacunar, așa încât arhivele armatei nu erau clasate după metodele științifice ale altor instituții din țară, nominalizate în primul rând fiind Arhivele Statului și Academia Română.

Cauzele care au generat o atare situație erau multiple, dar ținem să menționăm una de fond, ce se regăsește din chiar momentul înființării Serviciului Istoric în 1920, perpetuată apoi și în Regulamentul din 1933. Este vorba de confuzia între „arhive” și „studii istorice”. Cele două concepte distincte se regăsesc în atribuțiile Serviciului Istoric. Pe de o parte, instituția gestiona problematica adunării, trierii, clasării și depozitării arhivelor întregii armatei, iar de altă parte, aceeași instituție elabora lucrări științifice, un exemplu este monografia Războiului Național sau alte studii cerute de diverse autorități militare.

Suprapunerea celor două domenii a afectat eficiența activității Serviciului Istoric. Gestionarea arhivelor reprezenta o problemă de mare complexitate, ce implica întreaga ierarhie a armatei, până la cel mai înalt nivel. Elaborarea de studii istorice pe diverse teme și programe, cele care interesau armata, aflată într-un permanent proces de evoluție, presupunea o intensă cercetare științifică, în primul rând a arhivelor militare, dar și altor domenii, împreună cu literatura secundară aferentă. Având în vedere starea de război în care s-a aflat România timp de aproape patru ani și necesitatea de a aduna, tria, clasa, depozita în condiții cât mai sigure documentele, de a prezerva, într-un cuvânt, memoria conflictului pentru generațiile viitoare, activitatea de elaborare a studiilor istorice a avut de suferit.

Un alt factor care a amplificat dificultățile Serviciului Istoric în ambele domenii a fost insuficiența personalului și a mijloacelor financiare și materiale puse la dispoziție. Prioritatea a avut frontul și asigurarea lui cu tot ce era necesar. Arhiva a fost, în toți acești ani o activitate auxiliară. Aceasta nu înseamnă, așa cum am prezentat

în paginile anterioare, că nu s-au făcut eforturi, că nu s-au alocat resurse, dar ele au fost modeste în raport cu necesitățile.

De aceea, pe bună dreptate, documentul din 24 ianuarie 1945 propunea revederea totală a organizării arhivistice în armata română.

Se avea în vedere separarea celor două domenii - arhive și studii istorice - și înființarea unor structuri specializate. S-ar fi creat un organ superior al Arhivelor Armatei și organe de execuție la nivelul Ministerului de Război, Marelui Stat Major și comandamente. Structura superioară ar fi funcționat fie în cadrul departamentului de resort, poate ca o direcție separată, similară Direcției Arhivelor Statului din Ministerul Educației Naționale, fie în cadrul Marelui Stat Major.

Studiile istorice urmau să rămână cu atribuțiile specifice ca organ de cercetare. În fapt, armata trebuia să implementeze practica națională și internațională în domeniu. Și în România existau institute de cercetare de sine stătătoare sau în universități, care colaborau foarte bine cu structurile Arhivelor Statului. În document se detaliau atribuțiile organului superior al arhivelor, la care s-ar putea atașa bibliotecile militare, muzeele militare și monumentele istorice¹¹⁰.

Necesitatea reorganizării a impus consultarea și a Academiei Române. La 25 noiembrie 1944, generalul Radu R. Rosetti a înaintat generalului Constantin Sănătescu un proiect de organizare a Serviciului Istoric. Temelia unui serviciu istoric, aprecia reputatul istoric, era arhiva și ea trebuia să beneficieze de facilități cum sunt: un local potrivit bine uscat și mobilat, de așa natură să facă față incendiilor, un personal permanent și pregătit adecvat; un sistem cât mai simplu de clasificare; alcătuirea de cataloage, repertorii etc.¹¹¹.

După rezolvarea problemei arhivei, se putea trece la organizarea propriu-zisă a Serviciului Istoric ce presupunea: un local adecvat, o bibliotecă cu toate noutățile la zi, încadrată cu un personal având o pregătire de specialitate, care să o organizeze potrivit unor criterii

Colonelul Ioan I. Iucăl - șef al Serviciului Istoric în perioada 23 iunie 1945 - 9 august 1946

clare și să elaboreze instrumente specifice: cataloage, fișiere, repertorii etc.; oameni (militari și civili) calificați pentru studiile istorice și o structură organizatorică viabilă. Serviciul urma să aibă următoarele secțiuni: studiul războaielor din trecut și până în prezent, inclusiv cel din 1877-1878; epoca 1878-1919; epoca 1920-1945; Marina; Aviația, Serviciile și industria de război și administrația serviciului¹¹².

În contextul reorganizărilor întreprinse după război, dar departe de propunerile din ianuarie 1945 și ale Academiei Române, s-a creat Direcția Arhivelor Armatei cu statut provizoriu ce și-a început activitatea la 1 februarie 1946. Organigrama era generoasă, ea urmând a fi condusă de un general activ, având ca adjunct un colonel, în compunere mai intrau un ofițer de stat-major, un ofițer inferior din arma geniu și doi subofițeri de administrație. Se înființau câte un birou al arhivelor la Secretariatul General al departamentului și la Subsecretariatele de Stat al Armatei de Uscat, al Aerului, Marinei și Marele Stat Major. În plus, exista și câte un birou regional al arhivelor la fiecare comandament teritorial¹¹³.

Era o structură ce promitea să rezolve în mare parte deficiențele de până atunci, dar instaurarea regimului comunist a dus la reconfigurări organizatorice multiple¹¹⁴.

Activitatea de cercetare științifică

Încă de la înființarea sa, Serviciul Istoric a avut drept sarcină esențială elaborarea monografiei participării Armatei Române la „Marele Război”, sintagmă folosită de contemporani pentru a descrie conflictul militar din anii 1914-1918, ce depășise, prin amploare și consecințe, tot ce a cunoscut omenirea până atunci.

Sarcina s-a dovedit dificilă, deși în perioada dintre cele două războaie mondiale s-au întreprins eforturi susținute pentru adunarea, trierea, clasarea și studierea arhivelor din timpul războiului¹¹⁵. Până la intrarea României în conflict la 22 iunie 1941 s-a reușit publicarea a trei volume din monografia „România în Războiul Mondial”¹¹⁶. Fiecare volum avea și unul de anexe în care erau reproduse documente relevante din organizarea și desfășurarea acțiunilor militare.

Volumele apărute au fost receptate pozitiv de mediile istorice și culturale, ele reprezentând o bază documentară esențială pentru cercetările ulterioare referitoare la problematică participării României la Război.

La 29 iunie 1934, în ședința intimă a Academiei Române, Alexandru Lapedatu¹¹⁷ a prezentat volumul I al monografiei apreciind că „este o operă de căpetenie

pentru cunoașterea documentară a împrejurărilor în care s-a desfășurat războiul pentru întregirea neamului”¹¹⁸. În același timp, se menționa că lucrarea a fost mult întârziată, una din cauze fiind adunarea documentelor din țară și străinătate.

În luna mai 1935, în cadrul „Lunii Bucureștilor”, s-a organizat în Parcul Carol în localul Bibliotecii Muzeului Militar o expoziție retrospectivă a cărții militare, inițiativă a generalului Grigore Constandache, directorul Serviciului Istoric. În cadrul acestei manifestări „o lucrare monumentală care atrage atenția vizitatorilor este «România în Războiul Mondial»”¹¹⁹.

Și volumul al II-lea s-a bucurat de o bună primire. Generalul Radu R. Rosetti, personalitate de prim rang a istoriografiei militare românești¹²⁰, a prezentat tomul în ședința Academiei Române din 6 noiembrie 1936¹²¹. Înalțul for și-a reluat activitatea la 20 septembrie 1940, după vacanța de vară timp în care România Mare devenise istorie prin rapturile teritoriale ale dictatorilor Europei din acel moment - Stalin, Hitler, Mussolini. Generalul Rosetti a salutat în ședință, apariția primei părți a volumului al III-lea al monografiei, care conținea apărarea Carpaților între 1/14 octombrie și 10/23 noiembrie 1916. El sublinia că: „descrierile sunt clare, veridice și întemeiate. Fiecare capitol de încheie printr-o sinteză bine făcută. Lucrarea este bine făcută și de mare folos pentru cercetători”¹²². În 1941, a apărut și partea a II-a a volumului al III-lea și s-a ajuns astfel la până la Bătălia de la București.

Pe lângă definitivarea monografiei Războiului Național, Serviciul Istoric mai avea ca sarcini elaborarea istoricului conflictului mondial în curs, a celui din 1913, precum și a unor studii și note solicitate de Ministerul Apărării Naționale, Marele Stat Major sau alte comandamente¹²³.

A mai intervenit o nouă obligație. La 10 octombrie 1941, mareșalul Ion Antonescu a aprobat cererea generalului Radu R. Rosetti, ministrul Culturii Naționale și al Cultelor, de a se crea o comisie însărcinată cu redactarea istoricului oficial al Războiului din 1877-1878¹²⁴. Din comisie urma să facă parte un membru al Academiei Române ca președinte și câte un delegat al Ministerului Afacerilor Străine și al Marelui Stat Major. Comisiei i se atașau ofițeri, diplomați istorici, directori de arhivă și instituții culturale, precum și specialiști necesari adunării, trierii, clasării și redactării lucrării. Costul editării lucrării era estimat la 3 milioane de lei, dintre care 1 milion urma să fie virăți imediat. Precizăm că generalul Rosetti era membru al Academiei Române¹²⁵ și autorul monumentalei sinteze - *Istoria Artei Militare a Românilor până la mijlocul*

secolului al XVII²⁶, la care a lucrat peste două decenii. Concomitent, a elaborat mai multe lucrări valoroase despre Războiul de Independență¹²⁷.

La 4 și 10 noiembrie 1941, în calitate de ministru al Culturii Naționale și Cultelor a emis două decizii prin care se instituia comisia ce avea drept sarcină redactarea istoricului oficial al războiului de neam¹²⁸. Din ea făceau parte generalul Rosetti, președinte, colonelul Constantin Drăgănescu, delegat al Marelui Stat Major, el fiind și directorul Serviciului Istoric și Alex Zamfirescu, delegatul Ministerului de Externe.

La 13 noiembrie 1941, generalul Rosetti a înaintat mareșalului Ion Antonescu un raport prin care propunea detașarea la Comisia pentru întocmirea Istoricului Oficial al Războiului din 1877-1878 a următoarelor persoane: Gh. Duzinchievici, asistent universitar la Universitatea din Cluj - Sibiu, V. Mihordea, profesor-titular la Seminarul Central București, a unui consilier de legație, a trei ofițeri, buni cunoscători ai muncii de birou. Se mai solicita ca la suma de 150.000 lei pusă la dispoziție de Ministerul Culturii Naționale și Cultelor să se adauge alți 350.000 lei.

Colonelul Drăgănescu propunea, la 19 noiembrie 1941, un plan al lucrării sau tabla de materii, precum și metoda de lucru ce urma a fi adoptată. Din partea Serviciului Istoric erau nominalizați: colonelul Constantin Nicolau; locotenent-colonelul Ilie Săndulescu; căpitanul Gheorghe Rizeanu; maiorul Vasile Garaia¹²⁹. Metoda de lucru propusă era cea folosită de Serviciul Istoric până atunci: adunarea și clasarea materialului; familiarizarea cu problematica; studiul amănunțit a dosarelor; redactarea unei prime versiuni a evenimentelor și operațiunilor, redactarea finală. Se cerea să nu se facă nicio critică a acțiunii de comandament sau a execuției, procedeu care a fost utilizat și la elaborarea monografiei Războiului Național. Dacă pentru elaborarea monografiei dedicate războiului mondial, lipsa unei abordări critice a diverselor aspecte era justificată, întrucât mulți dintre participanți trăiau și serviciul putea fi angrenat în polemici sau chiar acțiuni în justiție, pentru noul proiect o asemenea manieră era contraproductivă, având în vedere că trecuseră peste șase decenii de la încheierea conflictului.

Deși se confruntau cu probleme foarte mari privind adunarea, trierea, clasarea, depozitarea și protejarea arhivelor, serviciul a căutat să se preocupe și de elaborarea monografiilor și a altor lucrări cerute de autoritățile militare superioare.

Abia instalat în funcție, colonelul Codreanu, în Referatul din 20 ianuarie 1942, trecea în revistă

obiectivele și realizările. Referitor la programul de lucru, el preciza că s-a început întocmirea volumului IV al monografiei privitoare la Războiul Național, care trata bătălia de la București și retragerea în Moldova. Pe baza experienței anterioare, șeful serviciului prognoza că volumul va fi gata în răstimp de doi ani, el urmând să apară în 1944. Respectarea acestui termen era condiționată de menținerea personalului implicat în proiect și de completarea lui cu un ofițer de marină, unul de aviație și patru traducători pentru limbile germană, rusă, ungară și bulgară. Se estima că în ritmul de lucru de până atunci, volumele IV, V și VI din Istoricul Războiului Național, vor fi terminate în anul 1962, având în vedere că în două decenii (1922-1942) apăruseră trei volume¹³⁰.

Pentru istoricul războiului în curs, activitatea era într-un stadiu incipient, astfel că, orizontul de timp pentru demararea elaborării lui era 1949, condiția fiind menținerea personalului implicat. Nicio perspectivă pentru campania din anul 1913, iar pentru istoricul războiului din 1877-1878, serviciul avea obligația să pună la dispoziția generalului Rosetti un ofițer și să-i detașeze 3 ofițeri mari mutilați¹³¹.

Realist, colonelul Codreanu aprecia că Serviciul Istoric nu putea să-și îndeplinească rolul său de sursă de documentare pentru studii și lucrări istorice, nu avea mijloace pentru a fi „difuzor al lucrărilor naționale de bază pentru studiul istoriei, strategiei și tacticii în învățământul nostru militar” și nici nu „putea face față solicitărilor diferitelor noastre instituțiuni naționale sau armatelor străine în materie de documentare istorică legată de războaiele noastre”¹³².

Darea de seamă privind activitatea Serviciului Istoric pe anul 1942, prezentată în ianuarie 1943, evidenția stadiul proiectelor aflate pe agenda sa de lucru. Din volumul IV al Istoricului Războiului Național se redactaseră trecerea Dunării și Oltului de către inamic, operațiile din zilele de 12-15 noiembrie 1916 (inclusiv) din bătălia de la București, operațiunile din Dobrogea, 10-20 noiembrie 1916 și retragerea, situația în seara zilei de 20 noiembrie 1916 și operațiunile din zilele de 21-27 (inclusiv) noiembrie 1916¹³³.

Cât privește istoricul rezumativ al raporturilor dintre români și ruși, inclusiv campania în curs, elaborarea lui a început în octombrie 1942, la 31 decembrie era redactată varianta intermediară, iar versiunea finală se preconiza a fi gata către sfârșitul lunii ianuarie 1943.¹³⁴ La capitolul realizări era trecută și lucrarea ordonată de Cabinetul Militar al mareșalului Ion Antonescu: „Valoarea aportului adus de forțele române în Bătălia de la Odessa în ansamblul dispozitivului aliat de la

aripa de Sud a frontului de Est”¹³⁵. Tot din dispoziția mareșalului Ion Antonescu, Serviciul Istoric a elaborat lucrarea: „Documente relative la acțiunea de comandament a generalului Christescu la comanda Armatei I-a între 20 și 30 iulie 1917”¹³⁶. Reamintim faptul că generalul Constantin Christescu a fost înlocuit de la Comanda Armatei 1

Colonelul Ioan Trandafirescu - șef al Serviciului Istoric în perioada 30 august 1946-12 septembrie 1947

române, în plină bătălie de la Mărășești, cu generalul Eremia Grigorescu, motivul principal fiind conflictul cu generalul rus Ragoza, comandantul Armatei 4 ruse.

Așa cum se cunoaște, volumul IV, partea I, care analiza operațiile de la 11/24 noiembrie 1916 și până la 20 noiembrie 1916/3 decembrie 1916, ultima zi a bătăliei de Argeș și Neajlov (capitolele XXXI-XXXVI) a apărut în anul 1946¹³⁷. Conform cutumei pe antetitul apăreau: general de corp de armată Constantin Vasiliu-Rășcanu, ministrul Apărării Naționale, general de armată Constantin Sănătescu, șeful Marelui Stat Major, general Nicolae Gorsky, șeful Serviciului Istoric, precum și colaboratorii: coloneii Constantin Georgescu și Miltiade Buzdea, colonelul (rez.) Constantin Drăgănescu și locotenenți-coloneii (rez.) Petre Andreescu și Romulus Dumitrescu. Partea a II-a a volumului nu a mai apărut. La fel s-a întâmplat și cu istoricul campaniei din 1913.

Nici istoricul războiului din 1877-1878 nu s-a finalizat, dar evoluția proiectului în timpul războiului este prezentată pe larg de către generalul Radu R. Rosetti în ședința Academiei Române din 22 mai 1945¹³⁸. Înființată, așa cum a arătat în 1941, comisia avea în frunte pe reprezentantul Academiei, respectiv pe generalul Rosetti, iar ca membri pe Radu Crutzescu, reprezentat al Ministerului Afacerilor Externe și șeful Serviciului Istoric, în acel moment generalul Nicolae Gorsky. Pe lângă comisie erau trei ofițeri de la Serviciul Istoric, doi secretari de legațiune de la Ministerul Afacerilor Străine, doi profesori secundari și o dactilografă. Subvenția anuală din partea statului era de un milion de lei.

Lucrarea avea trei părți, prima dintre ele fiind dedicată pregătirii războiului (24 ianuarie 1859-1 aprilie 1877), sub aspect militar și diplomatic.

Dezvoltarea armatei era complet redactată până la 1 aprilie 1877, iar acțiunea diplomatică era finalizată până la înlăturarea lui Alexandru Ioan Cuza (1866). Partea a doua era consacrată desfășurării războiului, iar analiza operațiilor până la 1/13 septembrie 1887 era redactată definitiv.

A treia secvență privea urmările conflictului unde activitatea se dovedise laborioasă, fapt ce a impus multiplicarea cercetărilor. Un ajutor prețios a fost acordat de profesoara M. Dumitrescu în elaborarea bibliografiei ce conținea izvoarele tipărite. Investigarea arhivelor din București, Iași, Craiova, Cernăuți, Brașov, Cluj și Sibiu a cerut, însă, mult timp, iar în cazul celor de la Cluj și Sibiu, documentele erau în lăzi. În arhiva Serviciului Istoric erau puține documente, iar cea a Ministerului Afacerilor Străine a fost copiată. Prin urmare, istoricul oficial al Războiului de Independență mai avea de așteptat și se spera că în următorii ani va putea vedea lumina tiparului.

Generalul Rosetti nu a mai dorit să rămână în funcția de conservator al Bibliotecii Academiei Române pe care o deținuse mai mult de un deceniu, iar împrejurările interne și externe au împiedicat finalizarea proiectului.

La 26 ianuarie 1948, printr-un proces verbal s-a decis suspendarea temporară a lucrărilor Comisiei pentru întocmirea istoricului oficial al războiului din 1877-1878¹³⁹. Acest lucru a însemnat, practic, încetarea activității ei. Generalul Rosetti a fost arestat în 1949, motivul fiind acela că a făcut parte din guvernul condus de Ion Antonescu. A fost condamnat la 2 ani închisoare, dar a murit în condiții de detenție la 2 mai 1949, la vârsta de 72 de ani.

Concluzii

Arhivistica militară românească a cunoscut în cel de-Al Doilea Război Mondial o evoluție foarte complicată, fiind una din numeroasele victime ale acestuia. Din punct de vedere organizatoric a funcționat pe tot parcursul conflictului Serviciul Istoric, subordonat Marelui Stat Major. Organigrama lui nu a cunoscut foarte multe modificări, cea mai importantă având loc la 9 februarie 1943. Noile modificări încercau să îmbine proiectele aflate în desfășurare din perioada antebelică -istoricul campaniei din anul 1916-1919 - cu necesitățile războiului în curs. O noutate a fost înființarea Biroului istoric al Marelui Cartier General, atât timp cât acesta a funcționat, știut fiind că războiul dus în Vest și Est a fost unul de coaliție și, prin urmare, România a avut un rol subordonat.

Serviciul Istoric a avut în anii războiului un personal de circa 21-25 de oameni, apreciat ca inadecvat de către șefii instituției. Pe lângă pe lângă insuficiența numerică s-a adăugat și fluctuația resursei umane din acești ani, inclusiv la nivelul conducerii. Timp de aproape patru ani, cât România s-a aflat în beligeranță, serviciul a avut în frunte patru persoane, dintre care colonelul Codreanu, altminteri un ofițer de valoare, a avut un mandat foarte scurt.

Cea mai presantă sarcină a Serviciului Istoric a fost îndrumarea, controlul, adunarea, trierea, clasarea și depozitarea documentelor rezultate din operațiile armatei române pe cele două fronturi - Est și Vest. Serviciul Istoric a făcut eforturi mari în această privință și a emis zeci de ordine circulare, instrucțiuni, adrese etc., pentru ca documentele comandamentelor, marilor unități și unități, operative și neoperative să fie cât mai corect întocmite, transferate și depozitate în locuri cât mai sigure, în vederea valorificării lor ulterioare. În fond, era vorba de conservarea memoriei războiului, esențială pentru istoria armatei și a națiunii române.

S-a reușit să se pună la adăpost mare parte din arhiva acestor ani, dar dinamica evenimentelor a generat pierderi semnificative, cum ar fi cele ale marilor unități implicate în marea bătălie de pe Volga din vara-toamna anului 1942 și începutul anului 1943 și cele cauzate din bombardamentul din gara de la Turnu Severin din aprilie 1944. Este adevărat că s-a încercat ulterior, refacerea documentelor distruse, activitate care a continuat și după război.

După 23 august 1944, Serviciul Istoric s-a confruntat cu injoncțiunile Comisiei Aliate (Sovietice) de Control, care a cerut predarea unei cantități impresionante de documente militare. Din fericire, mare parte dintre ele au putut fi salvate prin copierea lor.

Este greu de estimat cantitatea de arhivă pierdută în timpul războiului, deși există cifre avansate atât în lucrarea comandorului Marian Moșneagu, cât și în „Monografia Depozitului Central de Arhivă 1920-1947”¹⁴⁰.

A doua mare dimensiune a serviciului a fost elaborarea de lucrări și studii de mai mare sau mai mică întindere. Cel mai important proiect a fost continuarea *Istoricului Războiului Național (1916-1919)*, din care apăruseră până la război trei volume, cu documentele anexă aferente. Lucrul la acest demers științific a continuat, dar volumul IV, partea I-a, a apărut în 1946.

Serviciul și-a asumat și sarcina de a elabora și istoricul războiului în curs, acțiune ce s-a dovedit neviabilă. S-a reușit, însă, strângerea unei cantități relativ mari de documente, dar s-au elaborat doar câteva lucrări pe diferite teme. Nici *Istoricul Războiului de Independență (1877-1878)* asumat de Academia Română și coordonat de generalul Radu R. Rosetti nu s-a finalizat. Astfel că, din perspectiva lucrărilor finite, am putea concluziona că perioada războiului s-a dovedit a fi infructuoasă, plină de piedici și neajunsuri, care nu au condus la încheierea tuturor demersurilor științifice inițiate.

Memory of War. Pages from the History of Military Archives (1939-1945)

Oana-Anca Otu, Ph.D.

Abstract: The article aims to bring to the attention of readers the impact that World War II had on Romanian military archival records, which was the fate of military archival heritage during the conflict.

Although the Historical Service continued to function throughout the conflagration within the General Staff, the challenges were immense, the main concern being the taking over and conservation, keeping in optimal conditions the archival documents created by the commands, large units and units located on the front or behind it. It was possible to secure much of the archive created during these years, but the dynamics of events generated significant losses. After August 23, 1944, the Historical Service faced the injunctions of the Allied (Soviet) Control Commission, which demanded the surrender of an impressive number of military documents.

The second major dimension of the Historical Service's activity was the development of works and studies, managing to publish important papers or continue those already initiated and the efforts of all those involved taking place under the echo of Vasile Alecsandri's words who considered the archive as a foundation for the country's history.

Keywords: Historical Service, World War II, Soviet Allied Control Commission, Radu Rosetti, General Staff.

NOTE

¹ Arhivele Militare Naționale Române.

² În istoriografia de profil există două mari perspective privind începutul arhivisticii militare românești. Prima dintre ele plasează începuturile Serviciului Istoric al Armatei în anul 1867, când s-a constituit Secția a II-a Lucrări Istorice, structură care a funcționat, după o întrerupere de un an, în perioada 1870-1893. Au urmat alte structuri cu diferite denumiri: Biroul 3 istoric (1893-1896 și 1897-1904); Biroul 1 (1896-1897); Biroul 4 (1904-1906); Biroul 3 istoric (1906-1907 și 1918-1920); Biroul 6 informații (1907-1918). Pentru această perspectivă pe larg în lucrarea Marian Moșneagu, *Serviciul Istoric al Armatei în slujba Culturii Naționale*, Editura Militară, București, 2013. O a doua opinie care, fără a nega preocupările Ministerului de Război și al Marelui Stat Major în domeniul arhivelor, apreciază că actul de naștere al unui instituții profesionale este 1 aprilie 1920, când pe baza Referatului nr. 224 din 28 martie 1920 s-a înființat, în cadrul Marelui Stat Major, Secția a VI-a Istoric. Secția, care își schimbase de două ori numărul, a devenit, la 30 ianuarie 1928, Serviciul Istoric, ce subordona Muzeul Militar Național și Depozitul Central de Arhivă. Argumentul principal al acestei opțiuni este acela că arhivele sunt un spațiu al studiului și cercetării, nu doar unul al păstrării și conservării patrimoniului militar național. Detalii colonel dr. Alexandru Oșca, maior dr. Florin Șperlea (coordonatori). *În slujba Muzei Clio. O istorie a Serviciului Istoric al Marelui Stat Major 1920-1945*, Editura Centrului Tehnic Editorial al Armatei, București, 2006.

³ Colonel dr. Alexandru Oșca, maior dr. Florin Șperlea, *Op. cit.*, pp. 22-25, 35-36, 57-58, 90.

⁴ Depozitul Central de Arhivă (în continuare Dp.C.A.), Fond Memorii bătrâni, Litera D, dosar nr. 8, f. 30. Constantin Drăgănescu se născuse la 13 august 1888, în localitatea Negri din județul Roman. A absolvit Școala de ofițeri de infanterie, în urma căruia a fost avansat sublocotenent. A făcut războiul din anul 1913 în calitate de comandant de companie în Regimentul 14 infanterie. Cu aceeași unitate a luptat și în campania din anul 1916, dar a căzut prizonier la 5 octombrie. Revenit din prizonierat a fost reîncadrat în armată. A urmat Școala Superioară de Război, promoția a 28-a (1920-1922; cf. *Istoricul Școlii Superioare de Război*, 1889-1939, București, 1939, p. 400) După patru ani petrecuți în Serviciul Istoric a fost avansat locotenent-colonel (25 martie 1928) și mutat în Regimentul 22 Infanterie, pentru a face stagiul la trupă. La 1 noiembrie 1938 a fost numit șef la Serviciului Istoric și înaintat colonel la 27 februarie 1939. A condus serviciul până la 10 februarie 1942. A rămas în cadrul instituției, fiind delegat la Academia Română pentru a lucra în colectivul condus de academicianul Radu R. Rosetti la monografia Războiului de Independență.

⁵ „Monitorul Oficial” nr. 217 din 28 decembrie 1923, p. 1137.

⁶ Pe larg Arhimandrit dr. Policarp Chițulescu, *Cum a ars Muzeul Militar din București. Adevărul asupra celor întâmplate în relatarea unui martor ocular*, în „Tradiție, Istorie Armată”, Editura Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I”, București, 2015, pp. 120-126.

⁷ Pentru organizarea instituției și activitatea ei în perioada interbelică a se vedea, între altele, *Muzeul Militar Național. Parcul Carol*, Cartea Românească, București, f.a.; Maior Ioan Th. Dumitru, *Istoricul și organizarea Muzeului Militar Național*, în „Buletinul Muzeului Militar Național” nr. 1/1937; General Radu R. Rosetti, *Muzeul Militar Național*, București, 1939 etc.

⁸ „Monitorul Oastei” nr. 4 din 1 mai 1934, pp. 120-128; Idem, nr. 5 din 10 mai 1934, pp. 154-158.

⁹ Idem, „Monitorul Oastei” nr. 5 din 10 mai 1934, p. 158 (articolul 22).

¹⁰ Ibidem (articolul 23).

¹¹ Marele Cartier General a funcționat între iunie-octombrie 1941 și august 1942-ianuarie 1943. Detalii în Alesandru Duțu, Florica Dobre, Leonida Loghin, *Armata Română în Al Doilea Război Mondial 1941-1945. Dicționar Enciclopedic*, Editura Enciclopedică, București, 1999, pp. 275-276.

¹² Pe larg despre această problemă în lucrarea: *Monografia Depozitului Central de Arhivă 1920-1947*, coordonatori: general-locotenent Corneliu Postu, colonel ing. Marius Marian Olteanu, Editura Centrul tehnic-editorial al armatei, București, 2023, pp. 122-132.

¹³ Colonel dr. Alexandru Oșca, maior dr. Florin Șperlea (coordonatori), *Op. cit.*, pp. 116-117.

¹⁴ Ibidem, pp. 117-119.

¹⁵ Ibidem, pp. 119-120.

¹⁶ Arhivele Militare Naționale Române (în continuare A.M.N.R.), Fond Microfilme, rola F.II. 2.62, cd. 444.

¹⁷ A se vedea Lt.-col. Nic. C. Stoenescu, *Bătălia de la Mărăști*, București, 1930; General G. A. Dabija, *Armata Română în Războiul Mondial (1916-1918)*, vol. IV, București, 1936, pp. 76-170; Mareșal Alexandru Averescu, *Notițe zilnice din război, vol. 2, 1916-1918 (Războiul Nostru)*, ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Eftimie Ardeleanu și Adrian Pandea, Editura Militară, București, 1992, pp. 141-158 ș.a.

¹⁸ Arhivele Naționale (în continuare sigla A.N.), Fond Președinția Consiliului de Miniștri. Cabinetul Militar Ion Antonescu, dosar nr. 130/1943, f. 21.

¹⁹ Ibidem, f. 1.

²⁰ Colonelul Ion Codreanu s-a născut la 23 iunie 1891, în localitatea Bălăbănești, județul Tutova. A urmat Școala de Cavalerie de la Târgoviște (1911-1923) și Școala Superioară de Război, promoția a 30-a (1922-1924, *Istoricul Școlii Superioare de Război...*, p. 402). A comandat Regimentul 4 Cavalerie, a fost director al Direcției Superioare a Cavaleriei (22 iunie-3 august 1941) și comandant al Brigăzii 6 Cavalerie (4 august 1941-10 februarie 1942, pentru faptele de arme fiind decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul”, clasa a III-a. (Detalii în Dp.C.A., Fond Memorii bătrâni, Litera C, dosar nr. 2). A condus Serviciul Istoric puțin timp (11 februarie-14 mai 1942) fiind mutat șef al Casei Militare Regale (15 mai-1942-30 martie 1943). Colonelul Codreanu a fost o victimă a conflictului dintre Regele Mihai I și Ion Antonescu, fapt care l-a obligat să părăsească Palatul. (Despre acest „caz” a se vedea Petre Otu, *Pace și Război în Spațiul Românesc. Secolul al XX-lea*, Editura Militară, București, 2010, pp. 254-260). A fost avansat general de brigadă (1943) și general de divizie (1945). Ulterior, a avut o carieră importantă - subșef al Marelui Stat Major (21 martie-31 august 1943); comandant al Școlii Superioare de Război (1 septembrie 1943-30 mai 1944 și 13 octombrie 1944-2 aprilie 1945); inspector al Cavaleriei (3 aprilie 1945-11 august 1946); comandant al Corpului 2 Teritorial (11 august 1946-31 iulie 1947). Trecut rezervă la 31 august 1947, a încetat din viață în 1960.

²¹ A.M.N.R., Fond Microfilme, rola F.II. 2.62, cd. 232.

²² Ibidem.

²³ Ibidem, cd. 233-235.

²⁴ Ibidem, cd. 232-233.

²⁵ Colonel dr. Alexandru Oșca, maior dr. Florin Șperlea (coordonatori), *Op. cit.*, pp. 123-125.

²⁶ Ibidem, p. 123.

²⁷ A.M.N.R., Fond Microfilme, rola F. II. 2.62, cd. 250. Numirea unui nou șef al Serviciului Istoric a fost motivată de învestirea colonelului Ion Codreanu ca șef al Casei Militare Regale, Generalul Traian Georgescu s-a născut la București la 1 septembrie 1890. A urmat Școala Militară de Ofițeri (1909-1910), la absolvirea căreia a fost repartizat sublocotenent la Regimentului 11 Siret. A participat la campaniile din anul 1913 și 1916-1919. A urmat anul II al Școlii Superioare de Război (1919-1920). După absolvirea școlii, în 1923, a activat mult timp pe diferite funcții în cadrul Corpului de Vânători de Munte. La 1 martie 1935, a fost avansat colonel la vechime, comandând de la 1 iulie 1939 Brigada 21 Infanterie (Dp.C.A., Fond Memorii bătrâni, litera G, dosar nr. 17, ff. 1-47). La 26 octombrie 1939, a fost avansat la gradul de general de brigadă, iar la 10 mai 1944 a fost trecut în rezervă. Fiind bolnav încă din 1940 nu a avut comandă efectivă pe front în Campania din Est. A îndeplinit diverse funcții în cadrul Ministerului Apărării Naționale și Președinția Consiliului de miniștri (Cabinetul militar) (Dp.C.A., Fond Memorii bătrâni, litera G, dosar nr. 80, ff. 1-16).

²⁸ Generalul Radu R. Rosetti a deținut acest portofoliu în perioada 27 ianuarie-4 decembrie 1941.

²⁹ A.M.N.R., Fond Microfilme, rola F. II. 2.62, cd. 250.

³⁰ Ibidem, cd. 440.

³¹ Ibidem, cd. 441.

³² Ibidem, cd. 446.

³³ Ibidem, cd. 447.

³⁴ Ibidem, cd. 451.

³⁵ Ibidem, cd. 452-456.

³⁶ Pentru Grupul de Armate „Mareșal Antonescu” și activitatea M.C.G. în vara, toamna și iarna anului 1942 a se vedea: Mihail Vasile Ozunu,

Petre Otu, *Înfrânți și uitați. Românii în bătălia de la Stalingrad*, Editura Ion Cristoiu, București, 1999, pp. 98-103; Titus Gârbea, *Memorial și însemnări zilnice*, vol. II, editor Silviu Miloiu, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2012, pp. 128-143.

³⁷ Pe larg în lucrarea: *Reforma militară și societatea în România (1878-2008). Relaționări externe și determinări naționale*, coordonator: Petre Otu, Editura Militară, București, 2009, pp. 232-230.

³⁸ A.M.N.R., Fond Microfilme, rola F.II. 2.62, cd. 251.

³⁹ Ministerul de Război, *Legea asupra Organizării Forțelor Armate 1943*, Serviciul Tipografic al Ministerului de Război, București, 1943.

⁴⁰ A.M.N.R., Fond Microfilme, rola F. II. 2.62, cd. 266.

⁴¹ Ibidem, cd. 270.

⁴² Ibidem, cd. 271.

⁴³ Petre Otu (coordonator), *Bătălia Moldovei (martie-august 1944)-studii și documente*, Editura Centrului tehnic-editorial al armatei, București, 2024, pp. 75-110.

⁴⁴ Pe larg în Alexandru Armă, *Bucureștii sub bombardamente*, Ediția a II-a, Corint Istorie, București, 2024.

⁴⁵ A.M.N.R., Fond Microfilme, rola F. II. 2.62, cd. 272-274. De precizat că serviciul asigura cu patru persoane, incluse în ordinea sa de bătaie și Comenduirea localității Călimănești.

⁴⁶ Nicolae Gh. Gorsky s-a născut la 23 iunie 1893, la Tulcea. A absolvit Școala Militară de Ofițeri de Infanterie (1913-1915), fiind înaintat sublocotenent la 15 iunie 1915 și locotenent la 1 aprilie 1917. A participat la campaniile armatei române din perioada 1916-1919. A urmat Școala Superioară de Război, promoția a 30-a (1920-1924, cf. *Istoricul Școlii Superioare de Război* ..., p. 402). A fost avansat maior (1 iulie 1927), locotenent-colonel (8 iunie 1934), colonel (27 februarie 1939), general de brigadă (23 martie 1944). În funcțiile pe care le-a deținut, profesor în Școala Militară de Ofițeri, comandant al Regimentului 12 Infanterie, șef de stat-major al Corpului 3 Armată și comandant al Brigăzii 14 Infanterie a fost caracterizat ca un ofițer destoinic, cu aptitudini pentru activitatea de stat-major și profesorat. (Dp.C.A., Fond Memorii bătrâni, litera G, dosar nr. 45, ff. 1-53).

⁴⁷ Ioan I. Iucă s-a născut la 22 octombrie 1895, la Vaslui. A absolvit Școala de Militari de Infanterie, fiind avansat sublocotenent la 12 iunie 1915 și Școala Superioară de Război, promoția a 32-a (1924-1926, cf. *Istoricul Școlii Superioare de Război*..., p. 404) Avansări: locotenent: 1 aprilie 1917; căpitan: 1 octombrie 1919; maior: 1 iulie 1927; locotenent-colonel: 1 aprilie 1934, colonel: 8 iunie 1940. A participat la campania anului 1916, fiind luat prizonier la 29 noiembrie același an. Între funcțiile deținute menționăm: comandant al Regimentului 1 Grăniceri, comandant al Școlii de Ofițeri Rezervă nr. 2 Bacău (1941-1944), al Brigăzii 9 Infanterie (1944) și al Regimentului 36 Infanterie (1944).

⁴⁸ Marian Moșneagu, *Op. cit.*, p. 247.

⁴⁹ „Monitorul Oastei” nr. 11 din 10 iulie 1933, pp. 13-32.

⁵⁰ Idem, nr. 4 din 1 mai 1934, pp. 120-128, nr. 5 din 10 mai 1934, pp. 154-158.

⁵¹ Analiza extinsă a celor două regulamente și a modului de implementare a prevederilor lor în *Monografia Depozitului Central de Arhivă 1920-1947*..., pp. 72-101.

⁵² Marele Stat Major, *Serviciul istoric, Regulamentul Arhivelor Armatei* aprobat prin Decretul Regal nr. 1830 din 20 iunie 1933, retipărit în 1943, Tipografia Marelui Stat Major, București, 1943.

⁵³ Ibidem, p. 1. Ordinul Circular nr. 6000 interzicea total vinderea sau înstrăinarea oricărui document din arhivele militare (A.M.N.R., Fond Microfilme rola F.II. 2.62, cd. 100).

⁵⁴ Pentru mai multe detalii a se consulta *Monografia Depozitului Central de Arhivă 1920-1947*..., pp. 134-153. Între ele amintim Ordinele Marelui Stat Major nr. 414.046 din 18 iunie 1941, nr. 1777 din 17 octombrie 1941 și nr. 1587 din 13 noiembrie 1941 în care, printre altele se stabileau condițiile în care trebuiau întocmite dosarele și termenele lor de vărsare.

⁵⁵ A.M.N.R., Fond Microfilme rola F.II. 2.62, cd. 377-381.

⁵⁶ Ibidem, cd. 382-383.

⁵⁷ Ibidem, cd. 390-391.

⁵⁸ Ibidem, cd. 392-395.

⁵⁹ Ibidem, cd. 399-405.

⁶⁰ Ibidem, cd. 406-408.

⁶¹ Ibidem, cd. 413-429.

⁶² Ibidem, cd. 427-429.

⁶³ Ibidem, cd. 451.

⁶⁴ Ibidem, cd. 457.

⁶⁵ Ibidem, cd. 462.

⁶⁶ Ibidem, cd. 475.

⁶⁷ Ibidem, cd. 475.

⁶⁸ Ibidem, cd. 475-476.

⁶⁹ Ibidem, cd. 477-478.

⁷⁰ Analiza detaliată în *Monografia depozitului Central de Arhivă 1920-1947*..., pp. 164-242.

⁷¹ Problematika a fost analizată într-o excelentă cercetare de Sergiu Balanovici, *Operația 1111*, Ediția a 2-a, revăzută și adăugită, Editura Prosperi, Dorohoi, 2024.

⁷² James Dugan, Carol Stewart, *Ploiești: the great ground-air battle of 1 August 1943*, Bantam Books, New York, 1963; Gavriil Preda, *Importanța strategică a petrolului românesc 1939-1947*, Editura PrintEuro, Ploiești, 2001; Valeriu Avram, Alexandru Armă, *Infern deasupra Ploieștilui. Bombardamentul american de la 1 august 1943*, Editura Militară, București, 2012.

⁷³ A.M.N.R., Fond Microfilme rola F.II. 2.62, cd. 770-772. A se vedea și colonel dr. Alexandru Oșca, maior dr. Florin Șperlea, *Op. cit.*, pp. 202-207.

⁷⁴ A.M.N.R., Fond Microfilme rola F.II. 2.62, cd. 115-116. Nota era adresată Direcțiilor Superioare ale Infanteriei, Cavaleriei, Artileriei, Moto-mecanizării, Sanitare, Administrației Armatei din Ministerul Apărării Naționale, Direcției și Comandamentului Geniului. Analiza extinsă a evoluției depozitelor regionale ale corpurilor teritoriale în *Monografia Depozitului Central de Arhivă 1920-1947*..., pp. 325-516.

⁷⁵ Ibidem, rola F.II. 2.63, cd. 305-311.

⁷⁶ Ibidem, cd. 312-315.

⁷⁷ Ibidem, cd. 409.

⁷⁸ Ibidem, cd. 707-713. A se vedea și studiul: Vasilica Manea, *Aprilie-August 1944. Arhivele Militare în pericol*, revista „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române”, nr. 2-3 (28-29)/2005, pp. 60-62.

⁷⁹ Colonel dr. Alexandru Oșca, maior dr. Florin Șperlea, *Op. cit.*, pp. 208-210.

⁸⁰ Mai pe larg în Vasilica Manea, *Op. cit.*, p. 62.

⁸¹ A.M.N.R., Fond Microfilme rola F.II. 2.64, cd. 185-189.

⁸² Ibidem, cd. 184.

⁸³ Ibidem.

⁸⁴ Vasilica Manea, *Op. cit.*, p. 62.

⁸⁵ Pentru această problemă a se vedea volumul *Prizonieri Români în Uniunea Sovietică. Documente 1941-1956*, Editura „Monitorul Oficial”, București, 2013.

⁸⁶ A.M.N.R., Fond Serviciul Istoric, dosar nr. 624, ff. 63-65.

⁸⁷ Colonel dr. Alexandru Oșca, maior dr. Florin Șperlea, *Op. cit.*, pp. 210-212.

⁸⁸ A.M.N.R., Fond Microfilme, rola F.II. 2.62, cd. 141. A se vedea și *Monografia Depozitului Central de Arhivă 1920-1947*..., pp. 253-254.

⁸⁹ Ioan Trandafirescu s-a născut la 28 august 1894, în București, tatăl său fiind maior. A participat la Primul Război Mondial, fiind decorat cu „Crucea Comemorativă a Războiului 1916-1918” cu baretele Mărășești, Ordinul „Coroana României” în grad de Cavaler și Medalia „Victoria a Războiului 1918”. Avansat sublocotenent: 1 octombrie 1916, locotenent: 1 septembrie 1917, căpitan: 1 aprilie 1923, maior: 1 ianuarie 1934, locotenent-colonel: 1 octombrie 1938, colonel: 18 iulie 1942. A activat în unități de cavalerie, fiind absolvent al Școlii Superioare de Război (mai multe detalii în Dp.C.A., Fond Memorii bătrâni, Litera T, dosar nr. 17, ff. 1-3).

⁹⁰ A se vedea documentul în studiul: Maior Marius Olteanu, *Pe urmele Arhivei Ruse din Primul Război Mondial*, revista „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române”, nr. 2-3/2005, pp. 63-66.

⁹¹ A.M.N.R., Fond 948, dosar nr. 191, ff. 13-14.

⁹² Detalii în Alesandru Duțu, *Între Wehrmacht și Armata Roșie. Relații de comandament româno-germane și româno-sovietice (1941-1945)*, Editura Enciclopedică, București, 2000.

⁹³ A.M.N.R., Fond 948, dosar nr. 191, ff. 25-38.

⁹⁴ Pentru biografia și activitatea generalului Gheorghe Mihail a se vedea, Gheorghe Nicolescu (coordonator), Teofil Oroian (coordonator), Valeriu Florin-Dobrinescu, *Șefii Marelui Stat Major. Destine la răscruce (1941-1945)*, Editura Europa Nova, București, 2001; Neculai Moghior, Ion Dănilă, Leonida Moise, *Generalul Gheorghe Mihail. Cuvânt pentru viitorime*, Editura Paideea, București, 2004.

- ⁹⁵ A.M.N.R., Fond 948, dosar nr. 191, f. 98.
- ⁹⁶ Ibidem, ff. 200-202.
- ⁹⁷ Ibidem, ff. 247-249.
- ⁹⁸ Ibidem, ff. 224-237.
- ⁹⁹ Detalii în A.N., Fond Sacerdoțeanu, dosar nr. 37.
- ¹⁰⁰ A.M.N.R., Fond Microfilme, rola F.II. 2.62, cd. 125.
- ¹⁰¹ Ibidem, cd. 126-128.
- ¹⁰² Ibidem, cd. 129-130.
- ¹⁰³ Ibidem, cd. 131-133.
- ¹⁰⁴ Ibidem, cd. 136-137.
- ¹⁰⁵ Ibidem, cd. 140.
- ¹⁰⁶ A.N., Fond Sacerdoțeanu, dosar nr. 32, f. 9.
- ¹⁰⁷ Ibidem, f. 9 verso. Adresa de răspuns era semnată de subdirectorul I.G. Dobrescu.
- ¹⁰⁸ A.M.N.R., Fond Microfilme, rola F.II. 2.62, cd. 147. A se vedea și colonel dr. Alexandru Oșca, maior dr. Florin Șperlea, *Op. cit.*, pp. 212-214.
- ¹⁰⁹ A.M.N.R., Fond Microfilme, rola F.II. 2.64, cd. 195-197.
- ¹¹⁰ Ibidem, cd. 196-197.
- ¹¹¹ A.N., Fond Președinția Consiliului de Miniștri. Cabinetul militar Sănătescu - Rădescu, dosar 1439/1944, f. 2.
- ¹¹² Ibidem.
- ¹¹³ Apud *Monografia Depozitului Central de Arhivă 1940-1947...*, p. 281.
- ¹¹⁴ Detalii în Marian Moșneagu, *Serviciul Istoric al Armatei în slujba Culturii Naționale...*, pp. 39-50.
- ¹¹⁵ Detalii în lucrarea: colonel dr. Alexandru Oșca, maior dr. Florin Șperlea, *Op. cit.*, pp. 215-332.
- ¹¹⁶ *** *România în Războiul Mondial 1916-1919*, volumul I (Capitolele I-VIII), Monitorul Oficial Imprimeriile Statului. Imprimeria Națională, București, 1934; Idem, volumul II (capitolele IX-XIX), Monitorul Oficial Imprimeriile Statului. Imprimeria Națională, București, 1936; Idem, volumul III, partea I (capitolele XX-XXIV), Monitorul Oficial Imprimeriile Statului. Imprimeria Națională, București, 1940; volumul III (partea a II-a (capitolele XXV-XXX), Monitorul Oficial Imprimeriile Statului. Imprimeria Națională, București, 1941.
- ¹¹⁷ Despre personalitatea lui Alexandru Lapedatu a se vedea Ioan Opreș, *Alexandru Lapedatu în cultura română. Contribuții la cunoașterea vieții politice și culturale românești din perioada 1918-1947*, Editura Științifică, București, 1996; Alexandru Lapedatu, *Amintiri*, editor Ioan Opreș, Editura Albastră, Cluj-Napoca, 1998; Dorina N. Rusu *Membrii Academiei Române. Dicționar. 1866-2016 Dicționar, Partea I (A-L)*, Ediția a V-a, revăzută și adăugită, cuvânt înainte de acad Ionel-Valentin Vlad, președintele Academiei Române, Editura Academiei Române, București, 2016, pp. 919-920 etc.
- ¹¹⁸ *** *Analele Academiei Române. Ședințele Seria I, Tomul L V 1934-1935*, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului. Imprimeria Națională, București, 1935, p. 10; „Curentul” din 4 iulie 1934; „Universul” din 5 iulie 1934.
- ¹¹⁹ „Țara Noastră” din 24 mai 1935.
- ¹²⁰ Pentru personalitatea și activitatea generalului Radu R. Rosetti a se vedea Constanțiu Dinulescu, *Generalul Radu R. Rosetti, Omul și opera*, Editura Universitaria, Craiova, 2004; Maria Georgescu, *În vâltoarea războiului. Radu R. Rosetti*, Editura Litera, București, 2019.
- ¹²¹ „Universul” din 13 noiembrie 1936.
- ¹²² Idem, din 26 septembrie 1940.
- ¹²³ A.M.N.R., Fond Microfilme, rola F.II. 2.62, cd. 232.
- ¹²⁴ Colonel dr. Alexandru Oșca, maior dr. Florin Șperlea, *Op. cit.*, pp. 333-334.
- ¹²⁵ Dorina N. Rusu, *Op. cit.*, partea a II-a (M- Z), pp. 512-513.
- ¹²⁶ Generalul R. Rosetti, *Istoria Artei Militare a Românilor până la mijlocul secolului al XVII*, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului. Imprimeria Națională, București, 1947. Lucrarea a fost retipărită în 2003 de către Editura Corint, ediția fiind îngrijită de Petre Otu.
- ¹²⁷ Din consistenta bibliografie pe această problemă menționez: *Partea luată de armata română în Războiul 1877-1878*, București, 1926 (premiată de Academia Română); *Câteva extrase din presa engleză 1877-1878*, Cartea Românească, București, 1927; *Corespondența generalului Iancu Ghica, 2 aprilie 1877-8 aprilie 1878*, Cartea Românească, București, 1930; *Participarea populației civile la Războiul din 1877-1878*, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului. Imprimeria Națională, București, 1941; *Spicuri prin dosare privitoare la Războiul din 1877-1878*, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului. Imprimeria Națională, București, 1942 etc.
- ¹²⁸ Colonel dr. Alexandru Oșca, maior dr. Florin Șperlea, *Op. cit.*, pp. 335-336.
- ¹²⁹ Ibidem, pp. 338-342. Lucrarea era structurată în 13 capitole: Cauzele și pregătirea politică a războiului; Pregătirea militară; Planuri de campanie; Executarea mobilizării și concentrării; Trecerea Dunării de către armata rusă, Operațiunile armatei ruse de la 20 iunie până la 7 iulie 1877; Prima bătălie de la Plevna; A doua bătălie de la Plevna; Bătălia a treia de la Plevna; Operațiunile după a treia bătălie până la căderea Plevnei; Operațiunile de la căderea Plevnei și până la încheierea armistițiului; Încheierea războiului și tratatul de pace.
- ¹³⁰ A.M.N.R., Fond Microfilme, rola F.II. 2.62, cd. 233.
- ¹³¹ Ibidem, cd. 234.
- ¹³² Ibidem.
- ¹³³ Colonel dr. Alexandru Oșca, maior dr. Florin Șperlea, *Op. cit.*, p. 331.
- ¹³⁴ Lucrarea avea titlul „Istoricul rezumativ al raporturilor istorice dintre români și ruși pentru tineretul școlar”. Exista și o variantă pentru școlile militare (cf. Marian Moșneagu, *Op. cit.*, p. 74).
- ¹³⁵ Colonel dr. Alexandru Oșca, maior dr. Florin Șperlea, *Op. cit.*, p. 331.
- ¹³⁶ A.N., Fond Președinția Consiliului de Miniștri. Cabinet militar Ion Antonescu, dosar nr. 345/1943, ff. 1-136.
- ¹³⁷ *** *România în Războiul Mondial 1916-1919*, volumul IV, *Partea I, Capitolele XXXI-XXXVI*, Monitorul Oficial Imprimeriile Statului. Imprimeria Națională, București, 1946.
- ¹³⁸ *** *Analele Academiei Române. Desbaterile Seria I*, tomul LXIV 1943-1944, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului. Imprimeria Națională, București, 1946, pp. 393-394 (Ședința din 22 mai 1945).
- ¹³⁹ Colonel dr. Alexandru Oșca, maior dr. Florin Șperlea, *Op. cit.*, p. 343.
- ¹⁴⁰ Marian Moșneagu, *Op. cit.*, pp. 38-39; *Monografia Depozitului Central de Arhivă 1940-1947...*, pp. 276-278.

CONTENTS

The Order of the “Crown of Romania” conferred in 1890 to Victor Babeș - Laurențiu-Ștefan Szemkovics, Ph.D. ♦ Celebration of the Victory at Plevna in the Journalism of the Years 1877-1912 - Elena Gheorghe, Ph.D. ♦ The Visit of the Romanian Sovereigns to Bessarabia (May 20-25, 1920) recorded in the Pages of the “Official Monitor” - Luminița Giurgiu, Ph.D., Teodora Giurgiu, Ph.D. ♦ The Brick “Mircea” – End of Career on the World’s Seas - Captain (Navy) Marian Moșneagu, Ph.D. ♦ Memory of War. Pages from the History of Military Archives (1939-1945) - Oana-Anca Otu, Ph.D.

Președintele României

Dorind a răsplăti meritele

Revistei

Document. Buletinul

Arhivelor Militare Române

cu prilejul aniversării a 25 de ani de la apariția primului său număr,
în semn de apreciere a profesionalismului și a contribuției deosebite
aduse la promovarea științei militare și a culturii de securitate,
atât în rândul personalului armatei, cât și la nivelul societății civile,

Conferă

Ordinul „Meritul Cultural”

în grad de „Cavaler”, Categoria II- „Cercetarea științifică”.

K. J. H.
Președinte României
Klaus - Werner Iohannis

Ministru
O. I. I.

Decret nr. 1144 din 28.08.2023

Brevet MCCvH nr. VII

Cancelariu Ordinilor
H. J. H.

Nr. ord. 108015

